



నాటకాలు

భక్తి, జ్ఞాన, పురాణ, జానపద

తెనాలి రామలింగ్



సదాశివ సమారంభం



గురు దక్షిణామూర్తి



గురు వేదవ్యాస మహర్షి



గురు కౌక మహర్షి



గురు నారద మహర్షి



గురు వాల్మీకి మహర్షి



గురు శిక్షపతి

శంకరాచార్య మధ్యమాం



గురు దత్తాత్రేయ



గురు బాలాదే



గురు గౌరీమ బుద్ధ



గురు ఆదిశంకరాచార్య



గురు రామానుజాచార్యులు



గురు జ్ఞానేశ్వర్



గురు రవిదాస్



గురు కబీర్ దాస్



గురు చైతన్య మహా ప్రభువు



గురు నానక్



గురు రాఘవేంద్ర స్వామి



గురు పీఠలక్ష్మీంద్ర స్వామి



యోగి వేమన

అస్మదాచార్య పర్యంతం



గురు శ్రీలింగ స్వామి



గురు లాహిరి మహాశయి



గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి



గురు వివేకానంద



గురు హాయి బాలా



గురు ఆరబింద్



గురు రమణ మహర్షి



గురు యోగానంద



గురు భక్తవేదాంత ప్రభుపాద



గురు మళయాళస్వామి



గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి



గురు చంద్రశేఖర పరమహార్య

వందే గురుపరంపరాం...



నన్ను “నేను” తెలుసుకోవటానికి

నన్ను “నేను” మార్చుకోవటానికి

“నేను” గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంథాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంథాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి, అంతేగాక విలువైన గ్రంథాలు సరైన సంరక్షణ లేక కనుమరుగైపోతున్నాయి, కనుక మన అందరి కోసం భారత ప్రభుత్వం పురాతన ఆధ్యాత్మిక గ్రంథాలను సంరక్షించే నిమిత్తం ఎంతో శ్రమతో కంప్యూటరీకరణ ద్వారా ఒక చోట చేర్చుతూ ఆన్ లైన్ చేయటం జరిగింది. ఇటువంటి విలువైన జ్ఞాన సంపదను మరింత సులభంగా అందుబాటులోకి తీసుకురావటానికి సాయి రామ్ సేవక బృందం ఉడతా భక్తి గా ఇప్పటివరకే దాదాపు 5000 పుస్తకాలను వివిధ వర్గాలుగా విభజించి PDF(eBOOK) రూపంలో ఆన్ లైన్ లో ఉచితంగా అందించటం జరిగింది. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం అందించిన భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్(డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా <http://www.new.dli.ernet.in>), ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్(<https://archive.org>), గూగుల్ వెబ్ సైట్(<https://www.google.co.in>), మైక్రోసాఫ్ట్ వెబ్ సైట్(<http://www.microsoft.com>) కు మేము ఋణపడివున్నాము.అలాగే ఇటువంటి బృహత్తర కార్యక్రమానికి పెద్ద మొత్తం లో గ్రంథాలను అందించిన తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానమునకు కూడా మనం ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటి, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంథాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంథాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

- 1) భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్: <http://www.new.dli.ernet.in> లేక <http://www.dli.ernet.in>
- 2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: <http://www.sairealattitudemanagement.org>
- 3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: <https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement>
- 4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: <https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: <https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement>

సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: <https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt>

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము. మీరు చదువుకోవటంలో ఏమైనా ఇబ్బంది కలిగితే సేవక బృందంను సంప్రదించగలరు. ఒకవేళ మా సేవలో ఏమైన పొరపాటు వస్తే మన్నించగలరు.

ఈ గ్రంథపు భారత ప్రభుత్వ డిజిటల్ లైబ్రరీ గుర్తింపు సంఖ్య: 2020050015237

గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్థం ఉచితంగా eBook రూపంలో భారత ప్రభుత్వపు సహాయంతో ఇవ్వడం జరిగింది. ఈ గ్రంథముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు రచయిత,పబ్లిషర్స్ కి గలవు, కనుక వారిని సంప్రదించగలరని మనవి చేసుకొంటున్నాము.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

*** సర్వం శ్రీ సాయినాథ పాద సమర్పణమస్తు ***

భారత ప్రభుత్వపు వెబ్ సైట్ - డిజిటల్ లైబ్రరీ అఫ్ ఇండియా

<http://www.new.dli.ernet.in>

Digital Library of India: Inc. X

www.new.dli.ernet.in

Digital Library of India

Hosted by: Indian Institute of Science, Bangalore in co-operation with
CMU, IIT-H, NSF, ERNET and MCIT for the Govt. of India and 21 major participating centres.

Home Vision Mission Goals Benefits Content Selection Current Status People Funding Copyright Policy FAQ RFP

Books Journals
Newspapers
Palm-Leaves (Manuscripts)

Title:

Author:

Year: to

Subject: Any Subject

Language:

Scanning Centre: Any Centre

[Presentations and Report](#)
[Statistics Report](#)
[Status Report](#)
[Feedback](#) | [Suggestions](#) |
[Problems](#) | [Missing links or](#)
[Books](#)

Click [here](#) for PDF collection
DLI MIRROR at IUCAA Data Center PUNE

For the first time in history, the Digital Library of India is digitizing all the significant works of Mankind.

[Click Here to know More about DLI](#) ^{New!}

| Books | Journals | Newspapers | Manuscripts |
|--|--|--|--|
| <ul style="list-style-type: none">Rashtrapati BhavanCMU-BooksSanskritTTD TirupathiKerala Sahitya Akademi | <ul style="list-style-type: none">INSA | <ul style="list-style-type: none">Times of IndiaIndian ExpressThe HinduDeccan HeraldEenaduVaartha | <ul style="list-style-type: none">Tamil Heritage FoundationAnnaUniversity ^{New!} |

Title Beginning with.

| A | B | C | D | E | F | G | H | I | J | K | L | M | N | O | P | Q | R | S | T | U | V | W | X | Y | Z | | | | | |
|--------------------|---------|-----------|-----------|---------|-------------|-----------|----------|----------------------|---|-----------|---|---|---|---|-----------|---|---|---|---|-----------|---|---|---|---|-----------|--|--|--|--|-------|
| Author's Last Name | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| A | B | C | D | E | F | G | H | I | J | K | L | M | N | O | P | Q | R | S | T | U | V | W | X | Y | Z | | | | | |
| Year | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| 1850-1900 | | | | | 1901-1910 | | | | | 1911-1920 | | | | | 1921-1930 | | | | | 1931-1940 | | | | | 1941-1950 | | | | | 1951- |
| Subject | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| Astrophysics | Biology | Chemistry | Education | Law | Mathematics | Mythology | Religion | For more subjects... | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| Language | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| Sanskrit | English | Bengali | Hindi | Kannada | Marathi | Tamil | Telugu | Urdu | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | |

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

స్వామి వివేకానంద

“దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం” అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని జళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజూ పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్చాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నీ కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన ‘ఇచ్చ’ (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. “నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది” అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖



మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

ॐ

హాస్యనుభాషణ

వికటకవి

తేనాలి రామలింగ

(౪ అంకముల నాటకము)



సహాధికారి

జనా సత్యనృసింహాచార్యులుచే

రచియింపఁబడియె.

గుడివాడ.



బెజవాడ ఆర్థిక గ్రామ ముద్రాక్షరశాలయందు

కుందాలక్ష్మీనాగయ్యగారిచే ముద్రింపఁబడినది.

1936

కాపీరైతు రిజిష్టరు

[కల రు 1-0-0]

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రలు

పురుషులు.

ప్రవేశించు అంకములు.

| | |
|---|----------------------------|
| 1 రామలింగకిని—కథానాయకుడు | 1,2,3,4,6,7,8 |
| 2 సుమిత్రుడు—రామలింగని స్నేహితుడు | 1 |
| 3 నిత్యానందస్వామిలవారు—రామలింగని గురువు | 2,8 |
| 4 కృష్ణ దేవరాయలు—అంభోరాష్ట్రాధిపుడు | 3,5,6,7,8 |
| 5 అప్పజీ—రాయలవారి మంత్రి | 3,5,6,7,8 |
| 6 తాతాచార్యులు—రాయలవారి గురువు | 4 |
| 7 పెద్దన్న | } ఆస్థానపండితులు 3,4,6,7,8 |
| 8 తిమ్మన్న | |
| 9 భట్టమూర్తి | |
| 10 నృసింహకవి—లక్ష సుందాకవి | 3 |
| 11 భట్టరాచార్యులు—ఆస్థానముజయించినకవి | 7,8 |
| 12 యేదులశాహి—నవాబు | 4 |
| 13 వజీర్—నవాబుగారి మంత్రి | 4 |
| 14 రంగడు | } దొంగలు 5 |
| 15 సింగడు | |

స్త్రీలు.

| | |
|----------------------------|---------------|
| 1 సుశీల—రామలింగని అర్ధాంగి | 1,2,3,5,6,7,8 |
| 2 కాళీమహాదేవి—మాహేశ్వరి | 2 |
| 3 చతురిక—సుశీలపరిచారిక | 6,7 |



శ్రీ రస్తు.

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

ప్రథమాంకము.

సుమిత్రుడు—

మ॥ అనయంబున్ గలుపంబు వోసడచి నిత్యానందమూర్తి బ్రస
న్నునిగా జేసియు దివ్యదర్శనమునన్ ♦ దోడ్తో మహాజ్ఞాన మ
ల్లన జేకూర్చియు రామలింగకృతలీల ల్వించు దద్దాధ లె
ట్టాన మన్నించు భవాని మమ్ము మనుచున్ ♦ పూర్ణోత్సకం బేర్పడన్.

[రంగము రాచబాట - సుమిత్రుడు ప్రవేశించును.]

సుమిత్రుడు—అబ్బబ్బా! తిరిగితిరిగి వేసారితిని. కాని రామలింగము
కానరాకపోయె. పాప మాసుశీల కన్నీరుమున్నీరుగా నేడ్చుచు నన్ను
జూచి “అన్నా! సుమిత్రా! నిరంతరదుఃఖవారాశినిమగ్నుల మగు
మాపై నీకు కనికరములేదా? నీబాల్యస్నేహితుఁడున్నాదియై యిల్లు
విడచి ఎటకో వెడలిపోయిరి. అన్నా! అన్నా! శ్రమ యనుకొనక
దయానుయండవై వారిని తోడ్కొనివచ్చి నాకనులయెదుట నిల్చి
నన్ను రక్షింపవా?” యని ఖిన్నవదనయై పలుకు నా పతివ్రతా
రత్నము నూటడిలబల్కి యిటు బయలుదేరితిని. పాపము! గోగు
చుట్టుపై రోకటిపోటన్నట్లు గడచిన రాత్రి చోరులాయెంట దూరి

సర్వదుంబాళ మొనరించి పోయిరి. అయ్యో! తోడునీడలేక నల్లాడు
నాయాడుబిడ్డకు కప్పములపై కప్పములు గూర్చువిధాత నేమన
వలయును? హా! విధాతా!

గీ॥ భువిని సన్నార్గలకు గట్టములను గూర్చి
దుర్జనులచైదముల కెక్కి ♦ శ్రోవజూపు
చుందు వేమందు నీ కల ♦ ఛాండిసంపు
బుద్ధి యీరీతి బుగ్గియై ♦ పోయె నార?

కానిమ్ము వితర్కింప శలితములేగు. ఇది యంతయు పూర్వ
జన్మాజ్ఞితదుష్కృతఫలవిశేషంబేకాని వేరొందుకాదు. (పక్కకు జూచి)
అల్లదే తుంటరిపల్ల లాదెన గొల్లున కేకలిడుచుండిరి. అట రామలింగ
ముండియుండవచ్చును. ఇది స్వభావసిద్ధముగదా! (అలోచించి) ఇంక
చతుర్విధోపాయముల నెట్లయినను వానినింటికి తోడ్చుకొనిపోయెదను
గాక. (ముందునకు పోయి) కాదు కాదు. అదుగో రామలింగ
మాయల్లరిపిల్లలు వెంటడించుటచే నీయనకే పరుగిడి వచ్చుచున్నాడు.
రానిమ్ము. (పక్కగా నిలచి యుండును)

[రామకృష్ణుడు పిచ్చివేషమున పరుగున వచ్చి]

రా— కీర్తన॥ ధాతకు జందాల్ తొంపెస్తాన్
నీతివిదూరుం డనిపిస్తాన్
శేషునినాల్కలు చీల్చేస్తాన్
కలిగిన విషమెల్ల కక్కిస్తాన్
కొండలన్ని పిండి కొట్టిస్తాన్
గండుదేవేంద్రుని చెండేస్తాన్
నింగికే నే పోయి నిలుచుంటాన్
వెంగలి వంటే చంపేస్తాన్॥ ధా॥

దానికేమిగాని, ఈ భూమేమిటి? ఈ ఆకాశమేమిటి? ఈ
నూర్పుడేమిటి? ఈ చంద్రుడేమిటి? ఈ చుక్కలేమిటి? ఈ నక్క
లేమిటి? ఇదంతా యేమిటి? ఏమిటంటే చెప్పవేమిటి? (సుమిత్రునిచూచి)

చెప్పు! చెప్పు!

చెప్పకుంటే జొక్కచీల్చేస్తాన్ కట్టబెట్టి బుట్టి పగలేస్తాన్.

చెప్పమంటే చెప్పవేమిటి? బిల్లు పొగచెక్కిందా? వెట్టిముందా!
(వెట్టినవ్వు నవ్వును)

సు—అహ! తుద కెట్టివాని కెట్టిస్థితి సలభించినది?

సీ॥ పున్నమచందురుఁ ♦ బోలు నెమ్మొము నీ

గతి వికృతాకృతి ♦ గాంచె నెట్లు?

మె పానాకారమై ♦ ముద్దు లీనెడుమేను

కప్పు కిప్పిభంగి ♦ నొప్పె నెట్లు?

అశ్శతముల దూరినాడెడు కందోయి

భయదవిహ్వలములై ♦ పరగె నెట్లు?

సరసనద్గుణగణసంపన్నుఁ డీక్రియ

బిచ్చివాలకమును ♦ మెచ్చె నెట్లు?

సీ॥ బ్రాగ్రితి ముప్పొద్దు చేపుని ♦ భక్తి గొల్చి

దాసశీలశఁ జెలపొందు ♦ మాసధనుడు

నైస యీతన కీగతి ♦ యబ్బె నెట్లు?

మించి, యివ్వెట్టి వడి దాపరించె నెట్లు?

రా—అహ్లాహ్లా! నాగలోకిం లో నాగేందుడు స్వర్గలోకం లో
సుబ్బారాయుడు సరలోకం వచ్చి నాట్యమాడుకుంటారంట. నేను
నాగస్వరం పాడుకుంటానంట. (సుమిత్రునిచూచి)

దిగుదిగు నాగస్ను ♦ దివ్యసుందరనాగా నాగా దిగరా॥

ముదముతోఁ జేపల్లె ♦ ముద్దులనాగా నాగా దిగర॥

(సుమిత్రుని చూచుచు) దిగమంటే దిగవేం. దిగూ, నానంగతి

తెలియదు గాబోలు; చెప్పకుంటా విను.

కీర్తన॥ కోతిజాతిలోన మేలైనవాణ్ణి

గొప్పవాణ్ణి నన్ను తిమ్మన్నంటూర్ ॥కో॥

చెల్లెక్కుతాన్ గల్లెక్కుతాన్

చెల్లెక్కి గల్లెక్కి చెల్లాడుతాన్ ॥కో॥

ఇంక నాకేంతక్కువ? చెట్లమీదనున్న పండ్లన్ని నావే. నానోట్లో యెప్పుడు పండ్లే ఉంటాయి. అబద్ధమా, చూడు (పండ్లీకిలించి) ఇవన్నీ పండ్లే. కాదన్నవాడికి గంపెడు చెప్పదెబ్బలు ఒహుమానం. దిగూ, దిగవేం. (సుమిత్రునిపై కగిరి పడవేయును.)

సు—(పడి) అబ్బా, వీనికి పూర్తిగా మతిపోయినది. ఇప్పుడు వీనికి స్పృహకలిగించుటెట్లో తెలియకున్నది. (ఆలోచించి) ఆరే తెలిసినది. (పక్కా) రామలింగా! నీవే కేమియో తెలియునా?

రా—వేరా? వేరంటే చూరు, చూరంటే చెలువు, చెలువంటే గుంట, గుంటంటే పంట, పంటంటే పంది, నేను పందినా? అవ్వాహ్లా! నన్ను పండ్లన్నవాడిముక్కు పగలకోసి బ్రహ్మర్పణం చెయ్యాలని వేదాలు శాస్త్రాలు చెవులకు కొండరాళ్లుకట్టుకుని చెప్పుతూ ఉన్నాయి. పట్టు. (బొడ్డులో నున్న పాతకొడవలిముక్కు తీసి సుమిత్రుని ముక్కుపట్టుకొన బోవును.)

సు—(తప్పించుకొని) ఓరి నీవ్యాఖ్యాసం పాడుగాను. ప్రాణముల మీదికి తెచ్చిపెట్టితివే తుదక? (స్వ) సరే, కానిమ్మ. ఇప్పుడు తప్పించుకొనుటెట్లో ఆ!

ఆ॥ వె॥ త్రాగిగుంబోతునొద్ద ♦ దాగిగుంబోతువిధాన

వెట్టివానియెదుట ♦ వెట్టిగతిని

నెట్టిగి తిరుగవలయు ♦ నరుడట గానిచో

గలుగు ప్రాణహాని ♦ చెలువు మాని.

కావున నీసమయమున నాలుగు వెట్టికూతలతోగాని నాముక్కు నిలుచు విధము కాన్పించుటలేదు. (ముక్కుపై గుడ్డగప్పకొని) రామలింగా! నాముక్కిక్కడ లేదురా, ఇంటిదగ్గర బెట్టి వచ్చితిని.

రా—నీముక్కు లేకపోతే నాముక్కులేదా? (తనముక్కు కోసికొన బోవును)

సు—ఆ! ఆ! రామలింగా! (చేయిపట్టుకొనును)

రా—(కోపముతో చూచి) ఏం, మాటిమాటికి అడ్డంపస్తున్నావే?

సు—అయ్యో! ఈకొడవలి బాగుగా తెగదు. నావెంట వచ్చితివా?

నీకు పదునైన బంగారపుకొడవలి నిచ్చెదను.

రా—నిజంగానేనా?

సు—నిజముగానే!

రా—ఇవ్వకపోతే పిల కెగురుతుందినుమీ?

సు—అట్లనే.

రా—అయితే పద. (కొడవలి పాటువైచి వెంటబడించుచు) నే నెల్ల బంగారుకొడవలి కెచ్చుకుంటా.

(నిష్క్రమింతురు)

అవతరంగము

(సుకీల విషాదముతోనుండ శైర యెత్తబడును)

సు—హా ! పరమేశ్వరా !

గీ॥ తొక్కిరిస్తాను నెక్కుడు ♦ దయను గనెడు
మామిగా రన్న దివి జేరె ♦ మహితధనము
తెస్కరులచేత బడె నహో ! ♦ ధవుని జూడఁ
జపలు డయ్యె నింకేగతి ♦ జనెడుదాన?

అమ్మా ! చుర్రా !

సీ॥ వివిధరీతుల నిన్ను ♦ వివిధపూజలునేయు
భక్తుల మునుట ♦ పాడియగునె?
అనవరతము నిన్ను ♦ మనమున ధ్యానించు
బిడ్డల విడుచుట ♦ దొడ్డతనమె?
భవమహాతిమిరంబు ♦ బాధనికూసల
నాత్మ విసర్జింప ♦ నర్హమగునె?
కడు కృపామతివంచు ♦ తొడరి నిన్తోల్పు నీ
దాసుల గావమి ♦ ధర్మమగునె?

గీ॥ అమ్మ! నీ పదకంజతో యింట జీవ
నం బటంచు దలంచు కూనలను మదిని
దలఁపకుండుట న్యాయమా ♦ జలజనయన!
ఘనకృపానిధి! దుర్గ! వందనము తల్లి!

హా! పరమపావనమగువంశమున బుట్టితిని. పవిత్రహృదయుని జెట్టబట్టితిని. ఇక జీవయాత్ర సుఖప్రదంబుగ నెరవేర్చగలనుగదా యని రానున్నది కానక యువ్వెట్లా రెడుదాసను. కట్టా! తుద కెట్టి యిక్కట్టులకు లోను గావలసివచ్చినది. పాపపు ధైవమునకు నేనేమి యపకారము గావించియుంటినో? అయ్యో! తండ్రికన్న మిన్నయగు మామగా రంతరించిరి. ధనము వారి వెన్నంటిపోయినది. పోనిమ్ము, నా హృదయేశ్వరునకు సంపూర్ణ చలత ఘటించి నన్నగాధమఃఖిల రాశినడుమ బాటవైచిన యా భగవంతు నేమనవలయునో తోచ కున్నది. అమ్మా! పర్యవర్తనీ! నిజదాసగృహాంగణ నిల్వనల్లినను నీవేయిల్లు పేక్షజేసిన యొక రక్షించువా రెవ్వరు తల్లి! కట్టా! వెదుక బోయిన సుమిత్రుడుగూడ రాడాయె! పాపము, నా మామగారు గతించిననాటనుండియు నన్ను తన సోదరికన్న నెక్కుడుగా జూచుచు సంధునకు చేతికట్టపోల్కి కాపాడుచున్నాడు. (ప్రక్కకుజూచి) అరుగో అమ్మయ్యా! సుమిత్రుడు నా నాధుని తోడ్చుకొని వచ్చుచున్నాడు. (లేచి నిలచును)

[రామలింగము, సుమిత్రుడు పరివేశింతురు]

రా—ధాతకు జందాలో తెంపేస్తా

నీతివిదూరుం డనివిస్తా

శేషునినాల్కలు చీల్చేస్తా

కలిగిన విషమెల్ల కక్కిస్తా.

సుశీ—(దుఃఖముతో రామలింగుని పాదములపై బడి) హా! నాధా!
నాధా!

నీ! కులపత్ని నానన్ను ♦ దిలకింప వదియేల?

తండ్రిపోయినమాట ♦ దలఁపవేల?

వరబాంధవులనేమి ♦ మరయరా వదియేల?

మిత్రులతోగూడి ♦ మెలఁగవేల?

అతిథిపూజలు సేయ ♦ మతి దొరంగితివేల?

గురుభక్తి విడనాడుకొంటివేల?

ఇలువేల్పు దుర్గను ♦ దలపోయ వదియేల?

నెట్టకే వడి మనోవేగమేల?

గీ॥ నాథ! నీధర్మపత్నినా ♦ నన్ను గృహను

గసవె సంపూర్ణమగుచేసిమి ♦ శౌలిడివె

జీవితేశ్వరి! వేగ రక్షింపు మనుచు

మొక్కుచుండిన నీసతిమొఱలు వినవె॥

సుమి—అమ్మా! ఎందుల కిట్లు కృష్ణ కృశించిపోయెదవు? నామాట
వినుము తల్లీ! విధివిధానము మానవ మాతృలమగు మన కలం
ఘృము. ఇంక పోయినధనమునకై విచారంపగూడదు. పాణిము
లున్న బలుసాకు దిసి బ్రదుకవచ్చును. మామగారివిషయమంటివా?
చావుబ్రతుకులు ద్రవ్యాధీనములు. దాని కెవరేమి సేయగలరు తల్లీ!
నిజముచెప్పచుంటిని. నిన్ను చూచినప్పుడెల్లను

మ॥ మును సావిత్రీ యరిణ్యభూములను దా ♦ మోదంబున భర్తృపి
ద్వనజద్వంద్వము నాశ్రియించి పతిజీవం బెట్లు పెంపొందునా
యని సన్యాస్త్రకయైన యీశ్వరిని గు ♦ య్యాల్లింపగా వేడునా
జనయితీమణి జ్ఞప్తిపచ్చుగద యోసాధ్వీశిరోరత్నమా॥

సుశీ—అన్నా! మీరు నన్నోదార్పెదరుగాని యేవిషయము బాగున్న
దని చూచి యూరటచెందగలను? ఆ భగవానుఁ డప్తకష్టములకు
లోనగు నీ పాపిష్టిని ముందుగా గొనిపోయిన నెంతయు బాగుండె
డిదిగదా!

సుమి—శివశివా! అమంగళము ప్రతిహత మగుగాక! అమ్మా!
దుఃఖించినందువలన బ్రయోజనములేదు. నా మాట వినుము తల్లీ!

రా—మఱి తాతచెవులో పీత దూరింది; పీతమీద తాతపడ్డాడు.
తాతాపీత తన్నుకుచ న్నే మధ్య నాకెందుకు? నేను కోతినైపోయి

చెట్టెక్కి కూర్చుంటే నన్న నేవారెవరూ లేరుగా (సుమిత్రుని భావము లపై కెగిరి యిరువురు కూలబడి) చెట్టు విరిగింది గుట్టు దొరికింది. (సుమిత్రుని కాళ్లు పట్టుకొని యీడ్చును.)

సుశ్రీ—అయ్యో! అయ్యో! (విడిపించి స్వగతము) ఏ నేమి నేయి మను? ఆ పరాత్పరునికంటికి నేనొక్క తెనే పగదాననై కాన్పించితివా? సన్నా మహామహము డింతటిదురంతచింతా సాగరమధ్యమున విసరిపారి నేయి వలయునా? ఆర్తత్రాణ పరాయణునకు నామొర యించుకేనియు చెవిసోకదు కాబోలు. దిక్కులేనివారికి దీనజనాపనుడే దిక్కు గదా! అట్టియెడ నాపతి నేల రక్షింపడు? న నేల యున్నది?

సుమి—(నెమ్మదిగా లేచి) అమ్మయ్యా, (సూక్తిలతో) అమ్మా! మామగారు కుము. తల్లీ! నీ వీయనను బాగచూడతతో సరయినిండుము. నీ బోయి యొకభిషగ్వరుని తోడుకొని వచ్చెదను.

సుశ్రీ—అన్నయ్యా! ఈదిక్కు లేని దీనురాలిని, భగవంతునకు సహితము భారముగా దోచు నీ పాపాత్మురాలిని, జూచినదాది చక్కగా నొక్క మీహృదయమునకు గదా దయ కల్గినది.

సుమి—అమ్మా, దయగల్గియు నే నేమి చేయగలను? నీవు బాగచూడ తతో నుండుము. నేను పోయివచ్చెదను. (వెళ్లబోవును)

రా—ఏయ్! ఉండు ఉండు. (ఎదురుగా పోయి) పాకం చెడింది. పిక్కి రయింది, కూర కూ డడుగుతోంది, యేమిటో చెప్పి.

సుమి—నాకు తెలియదురా!

రా—తెలియదంటే వీవు పగులుతుంది.

సుమి—(సవ్వి) సరే రామలింగా! ముందు నీవు చెప్పు. తగువాత నేను చెప్పెదను.

రా—చెప్పనా! సొట్టకాయ!

సుమి—ఆ ఔను సొట్టకాయ.

రా—అయితే తమరు వేంచేయవచ్చు. నేను భోంచేయవచ్చు.

సుమి—(నిష్క్రమించును)

సుశ్రీ—హానాథా, హా జీవితేశ్వరా, తుదకు మనల నీగతికి తెచ్చిన యా

భగవంతునకు మన మేమియపకారము గావించియుంటిమి? నాధా! నాధా! అయ్యో!! యెంతపిలిచినను పలుకరేమి? ఓపర మేవ్వరా! అర్హతా! పరాయణా! దీనజనావసధురీణా! ఆపదుర్ధారకా! రక్షింపవా? రక్షింపవా? అయ్యో! నాజన్మపాడుగాను, ఆవిధాతకే నెంతటియపరాధము గావించియుంటిను? కట్టా! నాజీవితమిహ ఊక త్రాడుతెగిన గాలిపడగవోలే, నాధారశూన్యంబుగా నంబరపీఠని క్రిందుమూదగుచున్నది. నామననాధుడు (నాహృదయేర్వరుడు) నానైయ్యంపుచెలికాడు నాకు దక్కునా! అయ్యో, నాహృదయ మంతకంతకు భరిమగుచున్నదే! నాకన్యాయందు ద్మప్తి మందమగుచున్నది. నాశరీరము, నాయీకప్తభాజనోత్కృష్టమగు శరీరము కంపించిపోవుచున్నదే! దరిలేని యీదుఃఖినీరధితగంగపరింపరలమధ్య చావుబ్రతుకుల రెంటికిని చెడి యల్లాడుచున్న నన్ను రక్షించుటకు, అమ్మా! దుర్గా! నీకును భారమైనదా! బాదానివెనుక నొకటిగా నూపిరి సలుపనీయక మహావేగంబున నచ్చి పైబడు పురనారాచంబుల పగిది కననగు సశేషంబులగు నీకష్టజాలంబుల నడలనగు నేను భరింపగలనా? తండ్రి! నామొరాలింపవా? నన్ను రక్షింపవా!

రా—(సుశీలను జూచి) అయ్యో, యడుస్తావెందుకే? నీకు తేలుకుట్టిందా! యేడవకు, నేనుమంతిస్తాలే. ఊ. ఊ. పోయింది పో, పోయింది పో. (వెరిచూపుచూచి) అయ్యో! కొట్టకే నీకు పుణ్యం ఉంటుంది, కొట్టకే.

సుశీ—నాధా! ఇప్పుడు మిమ్మెవరు కొట్టుచుండిరి?

రా—నువ్వే.

సుశీ—దేవా! మిమ్ము నే నేల గొట్టుదును?

రా—(పెద్దకేకతో) అదుగో, కొట్టవద్దంటే, అమ్మో! దేయ్యం! (యిరువురు భయమును నటించుచు.)

రా—నేను రుకుసుకున్నా ననుకున్నావా? నాకు భయమే లేదుగా.

అంతగా నాదగ్గటకు వస్తే అమాంతంగా యెగిరి రెండు కాళ్లు ఘూడించి గుండెలు పగలతన్నతా, ఇట్టా. (యెగిరి క్రిందపడును)

సుశీ—హానాథా! అయ్యో, పైకి లెండు (లేవతీయబోవును)

రా—ఆఁ ఆనూ! స్వతంత్రం లేకపోయినా మీదిమీది కొస్తున్నావే! అబ్బో, నేనేమి వెర్రివాడి సనుకున్నావా? భవానీదయే ఉండాలిగాని నా కీబ్రహ్మాండమంతా ఒక్కనవడకిందకు చాలదు.

సుశీ—నాథా, మీదయకొట్టకై యల్లాడు మీ చరణదాసినగు నాకు స్వతంత్ర మేల కావలయును?

రా— అమ్మో, ఈరాక్షసులేమిటి, యీభూతములేమిటి ఇవన్నీ, యేమిటి, (వెట్టిచూపుతో) రండు రండు మీరందఱు వస్తే నాకేం భయమనుకున్నారా? మీయందఱి కాయువులు చెల్లినవన్నమాటే, రండు, చలిమిడిసుద్దలవలె చల్లగా దిగమిక్కిలి వాతాసి జీర్ణమన్నానంటే వరసపెట్టి జీర్ణం కావలసిందే. (అటా సీటు చూచి) యేం, పారిపోతున్నారే, యెంతెదూరం పోగలను, చూస్తూ సముద్రమే, పడండి. నేనుకూడా వస్తున్నా, తిరిలోకాలు పారిజూచినా న న్నెదిరించి నిల్చేవాఁ డెవడు చేడు, పడండి.

కీర్తన॥ పోతున్నదీ బండి పోతున్నదీ!

నీతిలేక రీతిలేక బూతులాట లాడుకొని

పోతున్నదీ బండి పోతున్నదీ !

(పారిపోవును)

సు—అయ్యో! నాథా! నాథా! సన్నోంటరిగా విడచిపోవతగునా? సుమిత్రా, నీవైసను లేకపోతివే? అయ్యో! ఆర్థిత్రా, పరాయణా! దీనజనావసథురీణా! నాయార్తనాడ మంతయు యధిరునిదరి శంఖధ్వని పోల్కి నీయెడ వ్యర్థమగుచున్నదేమిరా? హా, హా మేశ్వరా!

(ఘూర్చిలును)

(యవనిక జారును)

ప్రథమాంకము సంపూర్ణము.



శ్రీ రస్తు .

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

ద్వి తీ యాం క న్ము .

[రంగము రాచనాట నిత్యానందస్వామి భక్తితో ప్రవేశించి]

నిత్యా—జే, శోకి!

మ॥ జగదీ౯ బుట్టలచచ్చుటల్ మనుట తీశా! నీదు సంకల్ప మీ
పగిరి౯ దృశ్య మిన్ద్రశ్యమై తనర దాంభ్యాగ్నండ్ నల్పజ్ఞుడ౯
తగుమర్చ్యుండ నేను న౯ బలియంగా ♦ ధన్యాశ్శ! రక్షింపుమో
నిగమాంతర్గతవేది, నాధుజనసిఁదైతా, జగద్రక్షకా!

ఎంతటి కపటనాటక సూత్రాఘావిరా,

చ॥ కలి యను పాశమొందుగొని కట్టడుల౯ ముడుల౯ దగిల్చి, యా
వల నొక తానమం దునిచి ♦ వాంఛలసందగు విత్తనంబుల౯
జలజల రాల్చి దాపునను ♦ సందడి నేయక డాగు వేటిరి
బలె గననొనువొర యెబ్బవంటి మహాత్ముడవోయి శంకరా!

(పైకి చూచుచు) ఆహాహా, యేమి సంతోషదాయకము!
యేమి మహానందప్రదము! ఆనమస్తదేవతాసంస్తూయమాన పాద
పంకేరుహములు, ఆకిమనీయంబగు గజచర్మాంబరము, ఆనిఖిలభూభృ
ద్భార వహన సమర్థ శేషమణికంకణము, ఆ పాణితలంబునంగల

త్రిశూలము, ఆనిర్మల తేజస్సంపద, ఆశాంతరసప్రబోధ కాన్యము, అత్రీ
నేత్రముల సౌందర్యము, అజటాజూటంబున చిరునవ్వు దోలుకరించు
చిన్నిముద్దుల బాలచంద్రుడు, ఆకొమ్మిమ్మడి దాగిన కీరవాణి గంగా
భవాని, ఆయమందానంద కందళిత హృదయారవిందము జగన్మాత
హైమవతీమతల్లి, అహో, ధన్యోస్మి ధన్యోస్మితండీ!

కీర్తన :— ధన్యుడనైతిని । తగ నిను గనుగొని ॥ధ॥

గణ్యతజెందె । న్నా నాజన్మము ॥ధ॥

సకలకలుషహర । సామజమదహర । సిఘ్రలోక ర

క్షక, సుకుమార । నిర్జితసుమతెర । నీరజభవసుతె ॥ధ॥

పాహి నూం పాహి—

హా! మహాదేవా! ఎన్నటికి ధన్యత్వము సంపాద్యమైనది!
ఎన్నటికి నీపదకంజాశములు కనులార జూచుభాగ్యమబ్బినది! ఎన్నటి
కీమాయాపాశబంధవిముక్తి చేకూడినది! ఎన్నటికి ముముక్షువుల
దాయకుండవగు నీసమక్షంబు చేరుటగు దారి కాన్పించినది? ధన్యా
త్ముడను, ధన్యాత్ముడను.

గీ॥ అనఘ! నీదగు కరుణారాసానియందు

చిలుగుపూవుల తెప్పపై • సలలమధ్య

కేళిసల్పుచు నీ మృదుఃగీతికామ

హత్వమును బాడి ధన్యుడ • నైతి దేవ!

దీనబంధూ!

గీ॥ చేరి నిర్వేద కొక నిధి • చిక్కినట్లు

ఇరుల దెరువరి కొక దివ్యై • తఱిసింగతి

ప్రభువుమన్ననగన్న యల్పజ్ఞుపోల్కి

పతితుడను నాకు నీ మృదుఃపదము లబ్బె॥

(ధ్యానమగుచు యంతును)

రా—(వెనుకగా వచ్చి నిత్యానందుని చేతులు పట్టుకొని)

పట్టా! పట్టా! యేమిపట్టా? దొంగను పట్టా. యేమి
దొంగ? మాయదొంగ. యేమిమాయ? లోకమాయ. యేదీ?

యేదీ? (ప్రక్కగా చూచి విడచి) అమ్మో! బాబో! దెయ్యమే—
(గంతులువేయుచు) ధాతకు జండాల్ తెంపేస్తా,

నీతికిదూరుం డనిపిస్తా.

దెయ్యమైతే నునకేంభయం! (దగ్గరకుపోయి చూచి) కాదు!
కాదు! మాతాత చచ్చినోడు మళ్ళా బ్రతికొచ్చాడు. పోనీలే! ఒక
దండం పోలేస్తే యెందుకైనా మంచిదే (సాష్టాంగముగా నమస్కరింపబోయి) అమ్మో! అమ్మో! ఇలా గండంపెడితే కళ్లుమూసికొని
మీదనుగు వేశాడంటే చచ్చిపోతావని జరుగుతుంది. పైకిచూస్తూ
దండంపెడితే ిర్వానహి అన్నాడు తుర్కబిడ్డ. (వెలికలబడి నమస్కరించును)

నిత్యా—(నన్నులు తెరిచి) హా! పరమేశ్వరా! (రామలింగని చూచి)
ఎవడీ మానవుడు! పాపము కిల్చిపమహర్షి నమస్కరిం దధిపతనుడై
దాగానక కొట్టుకొనిపోవుచున్నాడే వీసినీ చూచినంతయు జాలి
కలుగుచున్నది. హాగో! హరహర! మహాదేవ శంభూ! వీని నీవిధిగ
నొప్పించి విధి చేయవలయును? విధినేల దూరవలయును? ఎవని
నిర్దము వానిది. పరంధాముండగు కపటనాటకసూత్రధారి తెరిచుం
డుండి గూట లాడించుచుండును. మానవు లా మహామహుని
చేతిలోని నటకులు. వాని యిష్టానుసారము ప్రవర్తించువాని కగ్ర
స్థాన మొసంగుచుండును. పెడదారి త్రొక్కువారి నడుగున బడ
వై చియుంచును. ఇంద్రాకరి నొక రనుట కేమిపని యుండును. ఈ
మూఢునకేదేని యొకదారి జూపింపవలయును. మఱచితిని, నా
సద్గురుప్రసాదితంబగు కాళీమహాత్వం బెఱింగించి యేతన్నంత్రోప
దేశమున వీనిం ధన్యాత్మునిగా నొనర్చెద గాక.

రా—(అట్లుచూచున లేచి) మునిగారు! మునిగారు!

నిత్యా—ఏమి నాయనా?

రా—అన్ని మతాలలో యేమతం గొప్పదండీ?

నిత్యా— సమస్తమే గొప్పది తండీ!

రా—బలే! బలే! మునిగారు మంచిమాట చెప్పారు హాహ్,

హాన్, (నిత్యానందుని పైకెత్తి అటునిటు తిరిప్పును)

నిత్యా—అయ్యో! అయ్యో! ఈతఁ డేమి వెట్టివాఁడు కావలయును.
(ప్రకా) నాయనా నన్ను క్రిందికి దింపుము. నీకు మంచిమాగ్గము
చూపెదను.

రా—(దింపుచు) అమ్మయ్యా!

నిత్యా—వీని కీ కమండలోదకముచే కొంత శాంతి కల్పించెదనుగాక!

(కమండలోదకము రామలింగనిపై జల్లును)

రా—చలికాలంలో చన్నీల్లు మీదపడితే వట్లుజలదగిస్తుంది మునిగారు.

నిత్యా—పోనీలే నాయనా, నీవెవ్వరివాఁడవు?

రా—నే నీవూరివాఁడనేనండి.

నిత్యా—అయ్యో! నీవేల తబ్బిబ్బు పడియెదవు? నన్ను నీసద్గురునిగా
భావించుకొనుము. నీకు మంచిదినములు చాక్రిప్పనున్నవి. నే
నడుగుమాటలకు సరియైన యుక్తిర మొనంగుము.

రా—ఉత్తరీయము లేదండీ, చొక్కాయే ఉన్నది. (చిరుగుల చొక్కా
విడచి నిత్యానందుని పాదముల సమీపమున పెట్టును)

నిత్యా—(చిరునవ్వుతోఁ దనలో) నిజముగా నిట్టివానిని రక్షించుటయే
సమంజసము. (ప్రకా) నాయనా! నీ భక్తికే నెంతయు సంతసించి
తిని. నీ చొక్కాను నీవు తీసికొనుము.

రా—(భయముతో నిత్యానందుని ముఖము చూచుచు చొక్కా
గ్రహించును)

నిత్యా—అయ్యో! నీ నామమేమి?

రా—నానామం పంగనామం.

నిత్యా—కాదు! నీ పేరు?

రా—పేరు కాసులపేరే. యింకేముంటుంది?

నిత్యా—నీ తల్లిదండ్రులు నిన్నేమని పిలచెదరు?

రా—నాకు తల్లిదండ్రులు లేనేలేరుగా! నాయంతటికి నేనే పుట్టా!

నిత్యా—(నవ్వి) అయితే నీతోడివాండ్రేమని పిలిచెదరు?

రా—రామునికి లింగణ్ణి తగిలించి పిలుస్తారు.

నిత్యా—ఓహో! రామలింగమా?

రా—అద్దదీ మునిగారూ ! నా పేరు నేను చెప్పుకున్నా చూశారూ !
మునిగారూ ! మీ కింకొక హస్త ముండాలిగా యేదండీ?

నిత్య—నాయనా ! నాకు రెండేహస్తములు. ఇవిగో కుడి యెడమ
యనునవి.

రా—ఇవికావయ్యా ! మూడోది చాడస్తం.

నిత్య—(నవ్వుచు) నాకు లేదు నాయనా.

రా—(పరికించి యోగదండము చూపుచు) ఇదుగో మునిగా రబద్ధ
మాడుచున్నారు.

నిత్య—రామలింగా ! గీనిని యోగదండమందురు.

రా—దండమా? ఎవరిబుర్ర తీర్థంపట్టడానికి బాబూ?

నిత్య—(స్వ) సాను దాన భేద దండోపాయములచే ముందు వీనిని
స్వాధీనపరచుకొనవలయును. (ప్రకా) చెప్పినమాట విసనివారిని.

రా—అయితే మునిగారూ మీ చేమాటచెప్పినానరే నేను వింటా !

నిత్య—మంచిది, వినకపోయినచో.

రా—వినకపోయినచో ఆకాశముత సిగుగు పడాలి.

నిత్య—(నవ్వి) ఆస్థితి తటస్థించిన నందఱకు ప్రాణమోసమేగదా?

రా—నాకు తెలియదనుకున్నారా? పదిమందితో చావు పెండ్లితో

సమాసంగాదూ? (వెట్టి నవ్వు నవ్వును)

నిత్య—(స్వ) (నవ్వుచు) మంచిది. వీనికింక దేవమంత్రోపదేశంబున
వెట్టి తప్పక యుపశాంతి నొందగలదు. (ప్రకా) రామలింగా, నీకు
కాళీమంత్రోపదేశ మొనర్చెద నిలురమ్ము.

రా—మునిగారు, గురువుగా రొతారా యేమి ?

నిత్య—ఔను, సిరమతివై నాయుపదేశ మాలింపుము, ధన్యత
బడసెదవు.

రా—ఐతే, చెప్పండి వింటా.

నిత్య—(ఉపదేశ మొనర్చును)

రా—(వెట్టి యుపశాంతిజెందును) ధన్యుడను, ధన్యుడను, తండ్రి,
ధన్యుడను.

నిత్య—నాయనా! (చూపుచు) ఇంక నీ వా యగపడు కాలికాల
యంబునకుంజని ఈమంత్రమును ౭ తింప కాలి ప్రత్యక్షమై విద్యయు
ధనము నొసంగి నిన్ను గృతార్థుని జేయగలదు, పోయిరమ్ము.

రా—(భక్తితో) చిత్తము. (నిత్యునందుని పాదములకు సమస్కరించి
నిష్క్రమించును)

నిత్య—ఇంక సీతఁ డా దుర్గానుగ్రహమున మహానుభావుఁడు కా
గలఁడు. ఐన నేమిఁజరుగునో ఈ సమీపమున నుండి చూచుచు డె
దనుగాక.

(నిష్క్రమించును)

(తేరిపడును)

అ వ ర ం గ ము .

[కాలికాలయమున రామలింగము భ్యాసముగ్నుడై యున్నాఁడు
కాలి ప్రత్యక్షమగును]

కాలి— శ్లో॥ కృతం పాపవినాశాయ । కుమార మమదర్శనం,
సర్వకార్యాణిలభ్యం షే । విద్యావాఁ ధనవాఁ భవోన్ .
కుమారా! నిత్యునందస్వాములవారి యనుగ్రహమునతన
లభించిన నీ మూఁఢభక్తికే నెంతయు సంతసించితిని. నీడకు దేవతాసార్వ
భామునకేని యలభ్యంబగు నాదర్శనము నీకు సంపాద్యమైనది. నీవు
కడుంగడు ధన్యుడవు.

వతా! యీ స్వర్ణపాత్రమునందు క్షీరములును యీరజిత
పాత్రమునందు దధియు గలవు. ఏతత్క్షీరంబుల గోలునెడ ధనవంతుడ
వయ్యెదవు. ఈ దధి నారగింతువేని విద్యావంతుడ వయ్యెదవు. ఇం
డెయ్యెది వలయునో కోరుకొనుము.

రా—తల్లీ! ఆ రెండుపాత్రలు నాచేతికొసంగితివేని నాయిష్టము వచ్చి నది గ్రహించెదను.

కా—సరే నీయిష్టమువచ్చినదానిని గ్రహింపుము. (యిచ్చును)

రా—(రెండును నోటబోసికొని) అమ్మా, రెండును బాగుగానే యున్నవి.

కా—(కోపముతో) ఓకీ! దురాత్మా, నీకుచ్చబుద్ధి నాయెదుటనే ప్రయోగింప నెంచితివా? ఇదే చూడుము నీశిశుు నాభిడ్లమున కెఱగావించెద. (తీర్చులము పై కెత్తును)

రా—(చేవికాళ్లపైబడి) తల్లీ!

సీ॥ కాళికాంబరొ నెన్నుఁ ♦ గాదన నేకంత

వాడనమ్మ భవశ్శృ ♦ పాప్రవృష్టి

చే, మొలకెత్తిన ♦ చిటుతపాపడ నన్ను

సదయతఁజ్రొవఁ బ్రసన్నవగుచు

నాశీర్వదించి న ♦ న్నాదరించి విరించి

మించువానిగఁ జేయ ♦ నెంచియిపుడు

చేజేతలనె బట్టి ♦ చెండాడుదు నటన్న

తల్లి బిడ్డలజంపఁ ♦ దగవుగలదె

గీ॥ పాడియగునెడఁ గానిమ్ము ♦ బ్రతుకుకంటె

చచ్చి, నీ దివ్యపదయుగఁసన్నిధాన

మందు సిరక్కిరి నలరుచు ♦ నుందు తల్లి

కీడులో మేలు నాకొనఁగూడు జనని!

కా—కుమారా, లెమ్ము, నీధైర్యమున కే నెంతయు సంతసించితిని, భయం బుడుగుము. ఇంక నీ పీ భూమండలిన్గల విద్వన్మండలియం దగ్గిగఱ్ఱుండ వయ్యెదవు గాక.

రా—ధన్యుడను తల్లీ! ఈ నీదాసుని యభిమతార్థ మొం డనుగ్రహించి కృతార్థత ఘటించుము.

కా—వత్సా! యేమది?

రా—అమ్మా! కృపామతివై భవద్విశ్వరూపప్రదర్శనంబున నీపాప కర్ముని పాపరహితునిగా నొనర్చుము.

కా—మంచిది. కుమారా! ఇదేచూడుము. (విశ్వరూపముజూపును)

రా— (చేతులుపైకి చాచి నమస్కరించును) హే జగజ్జననీ! త్రిలోకైక
మాతా! మాతా!

దండకము.

శ్రీమత్పురారాతిసాధ్వీ! సుసాధ్వీ! సురానేక సంస్తుత్య పాద
ద్వయా! చాద్వయా! భక్తవాంఛాభిసిద్ధిప్రదే! భర్తృవామార్థభాగే!
విరాగే! భవత్సూను రస్మితి మాం పాలయత్యాం పరంజ్యోతిదుగ్ధే!
భవత్పాదపంకేరుహభ్యానపీయూషపానేనధన్యత్వమాప్తోస్మి సన్మృతి
సామ్రాజ్య భామ ప్రభావే శివే శైలరాట్నుతి, నానామునిస్తోత్ర
నమ్మానితే, మంజువాణీ, రమాభారతీ సేవితాంఘ్రిద్వయా! వేద
వేదాంతవేద్యా, లసత్తారకారాజనీకాశహారావళీభార చారుస్తనే,
వజ్ర వైడూర్య గోమేధి కాజ్ఞోపలానేక మాణిక్య తేజస్సురత్కంక
ణాలంకృతే, పద్మహస్తేనవోల్లాస సులిప్తచారుస్మితే, పూర్ణచంద్రా
స్య బింబాధరే! శ్రీధరే! సంతతానంద సంధాయినే భూతభాత్రీ జగ
న్నేత్రి శ్రీనారదానేక యోగీంద్ర గానావిలోలాతే, జగత్సృజ్యశీలే!
మహోదార తేజోభరే, దివ్యపుండ్రేక్షు పాశాంకుశోత్ఫల్ల నీలేజహస్తే
నమస్తే నమస్తే నమస్తే

తల్లీ!

మ॥ సకలంబు భవదీయకుక్షిని దయా • సాగ్గుణ్యతే చాల్పునీ
యకలంకప్రతిభాప్రభావమును దివ్యజ్ఞాన మాసీంద్రులె
న్నిక సేయందగ రమ్మరో వినుము సీనిర్వాజకారుణ్యతే
బ్రహ్మకటింప భువి నెంతవాడఁ గరుణ • భక్తున్ గృపఁ జూడుమా॥

అమ్మా!

కా॥ పాపాత్ముండ నహంకృతి స్ఫులిబలుదుఃస్వప్నమోహవారాన్నిధి
గై పెక్కంగ మునింగినాడ విలసత్కారుణ్యతే నన్నెటులే
కాపాడఁమది నెంచితో శరణు దుర్గ సీవదాబంధువులు
ల్పాపుంఘోరిన భక్తుడఁ గృపమెయి • బాలింపుమా శాంకరీ॥

తల్లీ, ఇంక చూడఁజాలను. నీవిశ్వరూప ముపసంహరింపుము.

(దేవి తిరిగి యథావిధి ప్రవేశించి)

కా—వత్సా భయం బుడుగుము.

రా—అమ్మా! నీవిశ్వరూపనందర్శనానంతరమున కొండొకసంశయము
నీదాసునిహృదయావేదన మొనర్చు చున్నది.

కా—ఏ విషయమున?

రా—తల్లీ! కోపింపకుండువుగాక! నాకు శైత్యభార మధికంబగు నెడ
ఒక్కముక్కున కీరెండుచేతులు ప్రయోగించినను నానాయవస్థలు
పడవలసి యుండునే! అమ్మా నీసహస్ర శీర్షంబులకు గలనాసికం
బుల కొక్కతూరి యట్టిది సంభవించిన నా బాధ నెట్లునుభవింప
గలవా యని.

కా—(నవ్వి) ఓరీ! పలుగాకీ! నీవు సకల విద్యావంతుడవు ధనవంతుడవు
కాగలవు గాని వికటకవి వయ్యెదవు. అట్లయ్యెను నీవు రాజసన్మానం
బున నిరంతరసౌఖ్యప్రదుండవై విరాజిల్లెదవుగాక.

(అదృశ్యురాలగును)

రా—(శక్తిని గానక భక్తితో) ఆర్తతాగ్రేణ పరాయణీ! దాశ్నాయణీ.

గీ॥ నీపదధ్యానమాత్మైశః ♦ నిఖిలలోక
పావనీపాపనుండనై ♦ పరగి మదిని
తత్త్వమసియన్న తొలిపల్కు ♦ తత్త్వమెఱిగి
ధన్యతస్గంటిఁ గావునఁ ♦ దల్లి యిచట
భ్రమరకీటకన్యాయ మేర్పడియె నమ్మ॥

(నిత్యానందస్వాములను దలంచి) సద్గురూ! దీనబంధూ!

సీ॥ దుర్ణయ్య నన్నుఁ జేదోయి సందిటఁజేర్చు
భవదీయ కరుణా ప్రభావమునకు,
కడు భయంబున నిల్వఁ ♦ గా నన్ను దరిఁజేర్చు
సదయత దలఁచు ప్రశాంతమునకు,
తెల్విసుంతయులేని ♦ దీనుని దగు ముదా
వహునిజేయు మహా ప్రభావమునకు,

కఠినాత్ము నన్నిటై ♦ కఠగించివైచిన
 యతులిత భక్తి మహాత్వమునకు
 గీ॥ కాళికామంత్ర మర్చిలి ♦ గరపి నన్ను
 ధన్యుఁగాఁ జేసినట్టి నీ ♦ మాన్యతకును
 చంద్రునకు నూలుపోగను ♦ సరళి నిపుడు
 భూరి కృపతోడ గొను నమఁనాగర మనఘ !

కానిమ్ము ముందటి కర్తవ్యమేమి? (అలోచించి) ఆ! విద్యానగర
 రాష్ట్రాధిపతియు విద్యాధికుల పాలిట కల్పవల్లియు నగు కృష్ణదేవరాయల
 యాస్థానంబున దేవీ వరప్రసాదంబున సుఖం బుండెడగాక.
 (నిష్క్రమించును)

కి వ ర ం గ ము .

(సుశీల దుఃఖముతో కూర్చుండియుండ జెల్లలేచును)

సు—అయ్యో! శంకరీ నన్నీ కష్టపరంపరలకు నీచేతులార సమర్పింప
 నీమనస్సున కెంత యింపుగా నున్నదే! ఆపాడుబ్రహ్మ నానొసట
 నీ కష్టములనే గ్రుచ్చి గ్రుచ్చి వ్రాయవలయునా? హా! నానా
 ధుఁడు నామనోనాధుఁడు నాహృదయేశ్వరుఁడు యెందేగనోగదా!
 ఇక నాబ్రతుకు అడవిగాచిన వెన్నెల కావలసినదేనా? రేరేడు లేని
 రాత్రిని బోల్పవలసినదేనా? అయ్యో! దీనబాంధవుఁడు నన్ననాధగా
 నొనర్చి తానే యుట్టిగట్టుకొని యూరేగ దలంచెనా? నే నేజన్మంబున
 నేమిధునంబుల నెడబాపి వార లేడ్చుచుండ చూచి నవ్వితి నో ఆ
 ఫలిత మిప్పు డనుభవింపక తప్పనా? ఆ! యేమీ? తప్పదా? నాకీయెడ
 బాటు తప్పదా? నాజీవితేళుని నేను మఱల చూడనా? చూచు
 భాగ్యమేలేదా? లేకపోయిన నీకనాజీవిత మేమి కావలయును? అన్నా
 మఱచితిని. వెతుకఁబోయిన సుమిత్రునకుఁగూడ కానరాలేదట. ఇంక
 నేనేమిసేయుదును. అయ్యో! యేమిసేయుటకేమున్నది? అనాధల
 కందరికి యేదారియో నాకును అదే దారి. శీలవతుల కందరికి యే
 టెటో నాకును అదే తెఱవు. (పైట మెడకు ముడివేసికొని) ఓ పర

మాత్మ! ఓ దీనబంధూ! ఓ చరాచరజంతుజాల పరమామ్నాయ రహస్యవేదీ! ఎన్ని జన్మంబులకైనను నాపతి నే నాప్రాణపతిగా నొనర్తువుగాక. సేటితో నా ఈకష్టములు గట్టెక్కుగాక! యీ దీనురాలిని నీలో చేర్చుకొనుము. (బిగించుకొన బోవును)

నిత్యా—(చటాలున ప్రవేశించి) అమ్మా! ఆగు మాగుము అత్త హత్య మహాపాతకము. నీవు సాధుశిలవు, సుగుణ రాశివి, కామినీజన శిరోభూషణమవు నీవే యిట్లు తొందరపడెన ముందుగతి యేమి కావలసియున్నది.

సు—(స్వ) అయ్యో! మృత్యువుగూడ నన్నుచేరుటకు భీతిలుచున్నదే! ఇప్పుడే నేమిసేయదును? ఈ మహాపురుషుడెవరు? (ప్రకా) మహాత్మా, నమస్కారములు. ఈ పాపిష్టి నేల మీ కింతజాలి కలుగవలయును?

నిత్యా—అమ్మా! నీవు రామలింగనియర్థాంగి వగుటయు, నీ నాథుడున్నాడై పారిపోయెనని తలంచ నీవీ యమానుషకృత్య మొనర్చ సావాసించుటయు యోగదృష్టివలన నెఱింగి యిటువచ్చితిని. కాని నీవు తలంచినట్లుగాక నీ నాథుడు మదుపదేశిత దేవీమంత్ర ప్రభావంబున సాక్షాత్కరించిన దివ్యప్రభావిభాసితయగు దుర్గా నుగ్రహంబున పునర్జన్మ ధరించి విద్యజ్ఞనసంస్తూయమాన మహా మహిమాతిరేకంబున ప్రకాశించుచు విద్యానగరమం దాద్యంత రహిత యశశ్చంద్రికా విభూషణుం డగు వైరిరాజ దురూహ్య జిహ్మండైక కృష్ణదేవరాయల యాస్థానంబున నుండ నిండు మనంబునక జనియె. ఏ తదానందవార్తావిశేషంబుచే నీ కర్ణరసాయనంబుగావింప నుత్సహించి యిచ్చటి కరుదెంచినాడ. నా పేరు నిత్యానందు డందురు నే నొక చిన్నతాపసిని.

సు—(నిత్యానందుని పాదములకు నమస్కరించి) తండ్రీ! మీరు నిజముగా నిత్యానందస్వరూపులే. మీ యనుగ్రహంబునగదా మజ్జీవి శేఖం డంబికావర ప్రసాదుండయ్యె, మీ యనుగ్రహంబు కతన

గదా, మీ దాసునిదాసి యమందానందతుండిల హృదయార
విందయై బ్రహ్మానంద భరిత యయ్యె.

ఆ॥ వె॥ చలువజమ్మువాడు • చలువల శేడయ్యె
వేడియొసగు సినుడు • వేడివేలు
పయ్యె గుణము ముఖ్యమకాట నిత్యానంద
మయుడవౌట పేరె • మార్గదర్శి.

(స్వ) పరాత్పరుఁ డిడినవన్నియు కష్టములని తలంచితిని. కావు,
అన్నియు సుఖములే. ఇప్పుడు నానాధునిచేరుట కుపాయమెద్ది? అదియు
నీ పూజ్యుని యనుమతంబున బడయుదునుగాక, - (ప్రకా) తండ్రి!
నానాధునినన్నిధానమునకు నన్ను గూడచేర్చి యాపున్నెమును తామే-
నిత్యా—అమ్మా! నీ ప్రాణపతి పునర్జన్మ ధరించుటంజేసి నిన్ను
మఱచి యన్నాడు. యథార్థముగా మఱల నీ వాతనిచే స్వీకరింప
బడగలవు. తదుపరి వృత్తాంతమంతయు నీ కే తెల్లము కాగలదు.
ఇంక నీవు విద్యానగరమునకు పొమ్ము. శుభము కలుగగలదు.
నే పోయి వచ్చెదను.

(నిష్క్రమించును)

సుశ్రీ— ఈ మహామహునియొక్క శిరసావహించెదగాక! నానాధునకు
నాపై ననుగ్రహము కలుగటు లా కాలీమహాదేవియే వరము
ప్రసాదించుగాక! (నిష్క్రమించును)

ద్వితీయాంకము సంపూర్ణము.





కీ ర స్తు.

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

తృ తీ యాం క ము .

రంగము : ఆస్థానము.

[వెద్దన్న, తిమ్మన, భట్టమూర్తియుండగా తెరలేచును]

కృష్ణ దేవరాయలు — (ప్రవేశించి)

శా॥ ఆహా! కన్నుల పండువయ్యెడు పుడీయం బైన యాస్థానమం
దోహోయంచు నుతుల్ గొనగలుగు సత్పుత్రప్రభాకావ్యసం
దోహశ్రీ నను జెండఁజేసి యశముఁ ♦ దుగ్ధాయమానంబుగా
బాహుపీఠిక నిల్పుచున్న కవనప్రాగల్భ్యులఁ గాంచుటఁ
(అందఱు కూర్చుండ)

మ॥ భరమైదోచుచున్న నిమ్మహితభూభారం బవార్యంబుగా
సరవిఁ క్షీరములందుఁదాల్చెడు ఘనాశాకుంభ లట్లఁ ధురం
ధరు లీ సప్తకవి ప్రకాండులకు మోదంబెంతయుఁ గూర్చగా
వరభాషానిధి యింక నొక్కరుఁడు సంప్రప్తింప మే లొగదా!

ద్వారపాలకుడు — (ప్రవేశించి) ఆంధ్రరాష్ట్రాధిపా, జోహార్. తమ
దర్శనార్థమై యెవరో మహాకవి యరుదెంచి ద్వారముకడ వేచి
యున్నారు.

కృ—మంచిది, లోనికి ప్రవేశపెట్టుము.

ద్వా—చిత్తము.

రామలింగము—(ప్రవేశించి) ఓ, సమస్తరాజ్యలక్ష్మీ కరగ్రహణ
ధారేయా, కృష్ణ రాయా!

మ॥ కలనా దావకఖడ్గఖండితరిపుష్పార్థ ర్త మార్తాండమం
డలభేదం బానరించి యేగునెడఁ దన్మధ్యంబున హరకుం
డలకేయూరకిరీటభూషితుని శ్రీనారాయణం గాంచి లోఁ
గలగం బారుచు నేగె నీవ యను శంకకృష్ణరాయాధిపా!
(వేరొకవైపున కేగి)

మ॥ పరమార్థంబూ యథార్థమో తనదు లోపంబై నఁ గాకున్నఁ జం
దురుఁ డాత్మీయ కళంకమూడ్చుటకు మంచు న్నరి గట్టాయనిన్
హరుని సోదరుని బయోనిధిని వేసరించి వర్ణంబునా
తరి నీకీర్తిని జూచి చాచుగరము తాగృష్ణరాయాధిపా
కృ—(లేచి సమస్కరించి)

మ॥ అనఘా! మీనుడి తేనెలానుటనె ధన్యత్వంబు సంప్రాప్త మ
య్యెను దన్వత్రి మెఱుంగశక్యమె యహో! స్త్రీష్టార్పణంబుచు నా
ఘనసామ్రాజ్యము నెల్లఁ దానమిడినం + గానీ మరేమైన మీ
ఋణము దీర్చగఁజాలఁ గోరుకొనుడి + యేమీ మనోభీష్టముల్.

రా—రాజా! దానికేమి, రాజ్యాంగనాకరపీడన మొనర్పనీవే సమర్థుడవు,
అయ్యది మాబోంట్ల కనుచితము నుమా.

కృ—దేవా! భవత్పవిత్రీనామాక్షరము లెఱుంగనగునా?

రా—రాజా, సన్న రామలింగ మందురు.

కృ—ధన్యుడను.

చ॥ పరమపవిత్రీమయ్యె మది + భవ్యచరిత్ర! త్వదీయదర్శనం
బిరవునఁ గల్గుట స్లహ మదెంతయుఁ బావనతస్వహించె నా
దరమున వీను లీ యమృతధారల మించు మృదూక్తుల విన్
గరము బిరియమ్ముజెందె ననఘా మనఁగా నికధన్యుడనదా.

కవిసింహమా, సింహముద్యుగోచరమగు నెడల విడచుట ధర్మమా?
విడువకుండుట ధర్మమా?

రా—విడువకుండుటయే రాజధర్మము.

కృ—ఏమి నేయవలసి యుండును!

రా—శృంఖలములచే బంధించి విలాసార్థము పట్టియుంచవలెను.

కృ—మంచిది. (తిమ్మరసువంక చూచి) అప్పాజీగారూ! సింహతలాట
ములక దెప్పింపుడు. (తిమ్మరసు లోనికేగి తెచ్చి యాయగా
నంతుకొని) దేనా! తమ్మా సింహతలాటశృంఖలములచే బంధించి
కవిదిగ్గజములను పట్టి విడలింపకుండుటకై నా యర్థసింహాసనమున
నుంచి తరింప నుత్సహించియున్నాను.

రా—(నిరసవృత్తో) మంచిది.

కృ—(సింహతలాటము తొడిగి యర్థసింహాసనమున కూర్చుండబెట్టు
కొనెను)

భ—(సనాతికముగా) పితామహా! మనపై నీ యంకుశమేమి?

పె—గారు రాజభూషణా! “విద్వాన్ సర్వత్రపూజ్యతే.” యనునార్యోక్తిని
మఱచితివా?

భ—ఔనుగాని, ఈతని సశవరమకొనకున్న మన మీసభనుండుటయే
కడుంగడు దుస్తరము. పితామహా! ఈతడు దేవీవరప్రసాది యనియు
వికటకవి యనియు కర్ణాకర్ణికగా వినియుంటిని.

తిమ్మన—రామరాజభూషణా! కడచిన మూడుదినములనుండియు నీ వీ
కవిచంచుసకు రాజసందర్శనము కలుగనీచుక వెతలబెట్టుచుంటి
వని వినియుంటిని. నే జేమి యూరకుంటివి?

భ—ఊరకుంటాగాదు! తలపెట్టిన యెత్తులెల్ల చిత్తులగుటంజేసి
యేమియు తోచక యూరకొనుటయైనది.

తిమ్మన—పైయెత్తు వేయలేకపోతివా?

పె—ఏమీ! రామరాజభూషణా! చేయిచేయి కలిపి బలాబలంబులు
గ్రహించితి వన్నమాట.

భ—అ! గ్రహించియే చెప్పుచుంటిని.

తిమ్మన—చెప్పుచుంటివిగాని చేసినదాని కంతకంత యనుభవింపవలసి వచ్చునేమో కొంచె మాలోచించుకొనుము.

రా—(తనలో) కాళీమహాదేవియనుగ్రహమున పరబుద్ధివిమర్శనం బను దివ్యయోగంబున నీ భట్టుదురభిప్రాయము తెలిసినది. శాని మ్మితనికి తగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చెదను.

కృ—(రామలింగని చూచి) కవిచంద్రమా ! ఈ శుభదినంబున మాయెల్లరిహృదయంబు లానందపారవశ్యతజెంద నందకుమారుని యవతారవిశేషం బభివర్ణించి కృతార్థత ఘటంపగలరని నమ్ము చున్నాను.

భ—(పెద్దనతో జనాంతికముగ) మంచినమయము చిక్కినది. ఇప్పు డీతనిచే నాశువుగా చెప్పబడు వృత్తమును పునరుచ్చారణ మొనర్చి యింతకు మున్నే యున్నదని చెప్పిన సభామధ్యమున నీతని కెంతయు చిన్నతనము కాదా?

పె—(విసుగుతో) ఇప్పుడట్టి యేకసంధాగ్రాహి నెందు తేగలవు! అబ్బా! రామరాజభూషణా, ఎందుల కిట్లందనిపండ కట్టులు చాచెదవు?

రా—(స్వ) మంచిది. ఈ భట్టుదురుద్దేశమునకు తగినట్లాచరించెద(వచ్చి) ప్రభూ.

మ॥ అతిదోషీడనకర్కటిఫలితకంఠాభత్యదుర్ధర్షధూ
ర్తత్పణావర్తదృఢాంగపాతహిత గోత్రాభర్తుకోత్పాదిత
కృతుభుగాగ్ధృహణాగృహోన్ముఖ శతాంధర్వస్త మైనాకని
ష్యతనభ్రాంతిగ నందగోపకసుతబ్రహ్మ స్తుమస్త్యామహా.

కృ—అహా! యేమీ శ్రీకృష్ణపరమాత్మ నందకుమారుడై తృణావర్తు డను రక్కసుని, శతమఖుడు మైనాకుని వజ్రపాతముచే నేలఁగూల్చి నటుల తనపిడికిటిపోటులచే నొప్పించి విజృంభించు గోపాలకృష్ణ మూర్తిని స్తోత్రముచేయుచున్నా మనియా! అహా! నే డమూల్య పద్యరత్నములు విని ధన్యుడనైతిని.

పె—(భట్టుతో) రామరాజభూషణా! ఏదీ నీసామర్థ్యము చూతము.

భ—(సిగ్గుచే తల వంచుకొనును)

కృ—(సంతోషముతో) కవించదు! లారా! నా యీసమస్యను పూరింపుడు.

క॥ కలనాటి ధనము లక్కర

గలనాటికి దాచఁ గమలఁగర్భునితరమా?

పె—(లేచి)రాజా! నెలసడిమినాటి వెన్నెల

యలవడునే గాదె బోయ ♦ నమవసనిశిక్ష.

రా—(నవ్వును) ఓహోహో! ఇవిపెద్దన్నగారిప్రయోగములా యేమి! తాతా! తాతా!

క. యెమి దిని సెపితివి కపితము

బమపడి వెటిపుచ్చకయను ♦ వడి దిని సెపితో ?

ఉమెతకయను దిని సెపితో

యమవసనిశియన్నమాట ♦ యలసనిపెదనా ?

పె—(తలవంచి కూర్చుండును)

భ—(న్వ) ఈతఁ డన్నింటను తానే నిరంకుశుండనని తలంచుచున్నాడు కాబోలు! ఈతనిగర్వము శుదంట నశింపజేసెద గాక! పాపము పెద్దలగు పెద్దనామాత్యులనే గద్దించి విడచిన ఈతనిసుద్దులకు హద్దు సమీపించినదిలెమ్ము. పెద్దన్నగారు అమావాస్యశబ్దంబునకు తద్భవబగు నమవసకు నిశాశబ్దము చేర్చుటచే నోటిమాట బయటకు రాకమున్నే యాక్షేపించెను. మంచిది కానిమ్ము. ఇప్పు డే నొక సమస్య నొసంగి ఈతని తగినట్లు పరాభవించెదగాక. (ప్రకా) రామలింగా! పెద్దన్న వాక్షేపించినఘనుడ నని సంతసింపక నేనొనంగెడు సమస్యను పూరించి నీ సామర్థ్యమును తేటపరచి పదపడి సంతసింపుము. ఇదుగో సమస్య!

“క॥ కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుకఁ జొచ్చెన్.”

పె—(న్వ) ఇక్కడకు నాకు తగిన పోయల్పిత్తమైనదా, యీకమా భట్టు నేనొకడను మిగిలితినిని తల పైకెత్తిరాడు.

కృ—ఆహా! ఏమి, యేనుగలగంపు దోమకుత్తుక జొచ్చెననియా!
సెహబాస్.

రా—(కోపముతో లేచి) అవును (భట్టమూర్తిని చూచి) ఓరీ! భట్టా!
నీవు నా సామర్థ్యము జూచునంతటి సమర్థుడవుగా- అయిన
నిదుగో పూరించుచుంటిని-

క॥ గంజాయి దాగివి తురకల
సంజాతులఁగూడి కల్లు • చవిగొన్నావా!
లంజలకొడుకా యెక్కడ
కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుక జొచ్చెన్.

భ—(సిగ్గుచే తలవంచికొనును)

కృ—(స్వ) అబ్బా! ఈమహాకవి తనపై వీరికిగల నీర్వాభాస
మును గ్రహించి దూషించి యుండవచ్చును. పాప మీ రామ
రాజభూషణుడు వినరానిమాటలు విని హృదయసంక్షోభ
పరవశు డయ్యెను. మఱల నీసమస్య వేటొకవిధముగా నీతనిచే
పూరించునటుల జేసి కలిగిన వ్యధకు కొంత శాంతి గలుగజేసెద
గాక. (ప్రకా) కవిచంద్రమా! ఈసమస్య మే మొసంగినదిగా
భావించి యిందు భారతార్థము వచ్చునటుల పూరింపుడు చూతము.

రా—(నవ్వుచు) చిత్తము.

క॥ రంజనచెడి పాండవు లరి
భంజనులై విరటుఁగొల్వఁ • బాల్పడి రకటా
సంజయ! విధి నేమందును
కుంజరయూథంబు దోమకుత్తుక జొచ్చెన్.

కృ—ఆహా! భావము రమణీయముగా నున్నది.

[ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించి]

దేవా! సమస్కారములు. శ్రీవారిదర్శనార్థమై లక్షఘంటాకవి
యను మహాకవి విచ్చేసి యున్నవారు.

కృ—లోనికి దోడ్కొని రమ్ము.

ద్వా—చిత్తము.

[లక్షణుంటాకవి ప్రవేశించును]

కృ—(లేచి) స్వామీ! అభివందనములు, ఆ యానన మలంకరింపుడు.

ల—(కూరుచుండి) నృపాంగణీ!

మ॥ జయపత్రింబు లొసంగెదో కవులనే ♦ చర్చింపఁగాఁబెదో

భయభావంబును వీడి పల్కుము నభక్ ♦ భాషింపఁగా ధీమతుల్

నయవాగ్జాలగరిష్ఠు లుండిరని విన్నాణంబుమై వింటి కో

రి యహీనంబున గెల్వవచ్చితిని పేర్ని గృష్ణరాయాధిపా?

రా—(స్వ) ఇప్పు డీభట్టువిషయము పూర్తిగా బయల్పడగలదు. నేను కొంతవరకు మానము వహించెదగాక.

ల—అదియునుంగాక, ఓరాజా! ఎట్టి యపశబ్దంబునైనను నిట్టె సుశబ్దంబు చేసివై చెదను. పదపడి వ్రాతయందు నాయట్టి దిట్టరి పట్టు బట్టి వెదకినను లభింపఁదని నొక్కి వక్కాణింపగలను. ఇంక నెట్టి గూఢార్థమునైనను నిట్టె విడదీసి కట్టెమట పెట్టగలను. ఇదియది యననేల? మీకవులకు దేనియం దసమానపాండిత్యము గలదో లందే చర్చింపవచ్చును.

రా—(స్వ) ఓహో! యీతఁడాత్మశ్లాఘాపరాయణుడుగా గాన్పించుచున్నాడు. కాని మ్మాతని దుర్గుణము తొలగించెదగాక (కవులు నివ్వెరఁడి చూచుచుందురు)

కృ—(ఆశ్చర్యముతో) ఏమిది?

మ॥ పలుకాడం గలవార లాంధ్రకవి తాపాప్రవీణ్యదిగ్దంతు లు
జ్వలభాస్వద్ధ నదివ్యకావ్యరచనాచాతుర్యసామర్థ్య లీ
యల నెవ్వారలు సాటిలేనిఘనులే ♦ యీరీతి నిశ్చేష్టులై
తల పంకించుచు నుండి రేమికతమో ♦ ధైర్యంబు వోనాడుచుకా.

ఈ రామలింగము మొగంబునమాత్ర మించుక తేజస్వంపద తాండవమాడుచున్నది. ముంచినను తేల్చినను ఈ మహనీయు డొక్కడే. ముందందఱిని ప్రబోధించి చూచెదనుగాక [ప్రకా] ఓకవి పుంగవులారా! మిమ్మెల్లర జయింపవచ్చిన యీ నిఖిలభాషానిపుణునకు

జయవత్స్రంబు లొసంగమందురా లేక మీ మీ సామర్థ్యములను జూపి మీరే జయమును పొందెదరా?

పె—[భట్టుమూర్తితో జనాంతికముగా] రామరాజభూషణా వారినివీరిని లొంగ దీయగలనని ప్రతాపములుగొట్టుచుంటివే! సమయము వచ్చినపుడుసాక్షాత్తు శివయోగీంద్రునివలె కూర్చుంచువేమి?

భ—అంధ్రోక్తివితాపితామహుండవు నీవుంటివి గాదా?

తి—మనలో మనమిట్లు వాదప్రతివాదము లాడుకొనుచు కూర్చున్న నేమి ప్రయోజనము?

భ—ఈ భారమంతయు మనకెల్లరికు పెద్దలగు పెద్దినామాత్యులే స్వీకరింప సమర్థులు.

తి—నిజము.

పె—(స్వ) సమయము వచ్చినపుడు లేనిపోనిపెద్దొక మంతయు నాపై పాఱవైచుచుందురు. ఇప్పుడే నేమిసేయుటకు దాని కాన్సింపకున్నది. అందును ఎదుటవానిసమర్థత గ్రహింపక వాక్కలహమునకు జొచ్చుట పామరలక్షణము. పోనీ యని యూరకున్న పండితమాని యందురు. ఇంతకు నా పరమేశ్వరుడే గలడు. కాని నిపుడు గప్పిన నిప్పుచందముననున్న యీ రామలింగకవి సింహులకు పురికొల్పిన బాగుండునేమో [ప్రకా] రాజేంద్రా! ఇప్పట్లున మన రామలింగకవి తప్ప యీ కార్యభారము వహించుట యన్యుల కసాధ్యము.

కృ—[రామలింగనితో] కవిచంద్రమా ఇట్టిసమయమున తాము మానము వహించుట భావ్యమా?

రా—రాజా! ఇందు మాన మేమి కలదు. రామరాజభూషణాది మహాకవులు కలరుగదా యని.

భ—[సిగ్గుచేత తల వంచుకొనును]

కృ—వార లూరకుండుటచేతనే తా మీ కార్యము నిర్వహింపవలసి వచ్చినది.

రా—[స్వ] మనకు ముఖ్యముగా కావలసిన దీతనిగర్వపరిహారమే.
[కృష్ణ దేవరాయని చూచి] రాజా! మీయభిప్రాయానుసారముగా
సరసికజన సంభాషణమునకిన్న రసికజన వాక్కులహామే మేలు
కావున మా కనుజ్ఞనొసంగెదరా?

కృ—మంచిది.

రా—(లక్షణుంటాకవిని చూచి) తమ నామధేయ మేమి?

ల—ప్రగ్గడరాజ సృసింహకవి యందురు.

రా—(సాక్షేపముగా) సృసింహకవి యందురా?

సృ—ఔను (స్వ) ఈతడు వికటముగా మాటలాడ మొదలిడి
నాడు. కాని మీతని గర్వ మడంచెదగాక.

రా—కవిత్వము చెప్పగలరా?

సృ—వెధవకవిత్వము. కవిత్వమే చెప్పలేక పోవలయునా?

రా—ఇంక నెందు నెక్కుడు పాండిత్య మున్నదంటిరి?

సృ—అన్నిటియందును.

రా—అసగా?

సృ—అసగా కవిత్వము చెప్పటయందును, గూఢార్థ విమర్శన మొన
గ్గుటయందును వ్రాయుటయందును మొదలగు విషయముల
యందు.

రా—ఆహా! నాకుగల సందియము నివర్తి కాగల దినము నేటికి
సంపాద్యమైనది.

సృ—[స్వ] అయినది-ఈతనిపస యింక చెండునిముసములలో తేల్చివైచె
దను. (ప్ర) ఏమాసందియములు.

రా—వ్రాయుటయందును తిప్పలు దిద్దుటయందును సమర్థుడగు కవి
నాకింతవరకు కానరాలేదు. నేటికి నాపూర్వపుణ్యమున లభించితివి.

సృ—(స్వ) ఈతడు సన్నచొప్పదంటుప్రశ్నలూ యడుగ దలంచినవి
ఇంక నీతనిసామర్థ్యము వెల్లడియైనది (ప్ర) ఇన్నీ! చాలగొప్ప
సంశయము లడుగదలచితివి. వీనికి నాశిష్యులలో నధముడు సరియైన
యుత్తరపు ణొసంగి నిన్ను తృప్తి నొందింపగలడు.

రా—అయ్యా! నీశిష్యులకు గరపిన తెజం గెలుంగవలయునని వేడు
చుంటిని (పత్రము ఘంటము నొనంగుచు) నా యీచిన్నిపద్య
మును వ్రాసి నన్ను గారవింపుము.

సృ—(పుచ్చుకొనును)

రా—మంచిది. సిద్ధముగానుంటివా?

సృ—చెప్పము.

రా— * క॥ త్వౌవ్యట బాబాతలపై
పువ్వట జాబిల్లి వల్వ ♦ బూచట విసమే
బువ్వట చూడగ నుభుభు
కృవ్వట శృశృ యహహ నిట్టి ♦ హరునకు జేజే॥

సృ—(ఉచ్చారణానుసారముగా వ్రాయు చేయాడకి క్రిందుమీదు
జూచును.)

రా—వ్రాయుము! వ్రాయుము! క్రిందుమీదుజూచిన నేమి పర్యాయా
నము? నీయంతటిపండితుం డీపాటి వ్రాయలేకపోవునా? నీశిష్యుల
యం దధముఁడేవచ్చి యుత్తరువీయగలఁడో లేక నీగురువులలో నగ్ర
గణ్యునే తీసికొని రావలసివచ్చునో కొంచెమాలోచించుకొనుము.

సృ—(స్వ) ఇంతకు ము న్నేన్నియో సభలకెల్పితిని. ఎందరినో పండి
తుల గోట మీటజాలితిని. కాని యిట్టి వికటకవిని ము న్నేన్నడును
కని విని యుండలేదు. ఇంతటితో నీతనిబారినుండి తప్పించుకొని
పోకయున్న నిక బ్రతుకుటయే దుర్లభము.

రా—ఇక చాలు నీకు వ్రాతయందు గల సంపూర్ణపండిత్యము
వెల్లడియైనది. అపట్టున నది ముగింపుము. ఇక తప్పులు దిద్దుటయం
దెట్టిప్రజ్ఞగలదో దానినిగూడ సభ్యులు చూడదలంచి యున్నారు.
ఇదుగో యీపద్యమునందు తప్పులు దిద్దుము.

మ॥ కననీహారగుపద్మపత్రధళరంగ తీర్థ్రిచాణూర మ
ద్ధనశుకాక్షికళేభరాణ్మృగపతీ ♦ త్రైలోక్యధామోదరా

(* నోటితో బాగుగా దీర్ఘముగా ఉచ్చరింపవలెను.)

యనగా శంకరవాంఛితార్థద గదాద్యస్త్రైకపాణీ జనా
ర్థన నాహిప్రద వైరివిగ్రహ ముకంఠా మిశ్రివింధాధిపా!
సృ—(చెవులు మూసికొని) రామ, రామ. ఇట్టి యపశబ్దోచ్ఛారణము
నేను విసజాలను.

రా—బేను! నిజమే! ఈదైవభక్తిప్రాధాన్య మైన పద్యరత్నము
నీ పాపిష్ఠ చెవులకు వెగటుగాదామఱి! ఇంకను సిగ్గులేక యపశబ్దము
లున్నవనుటకు నో చెట్లుడిసది. ఏదీ చూత మొక యపశబ్దము
విడదీయుము.

సృ—చాణూరమధన! ధామోదర ! యనునవి యపశబ్దంబులుగాక
సుశబ్దంబులా?

రా—(కోపముతో) ఓరీ! ఆత్మశ్లాఘాపరాయణా!

చ॥ తెలియనివన్ని తప్పలని ♦ దిట్టతనాన సభాస్థలంబులన్
పలుకఁగ రాకు రోరి పలుమూరు పిశాచపు పాడగట్ట నీ
పలికిన నోట దుమ్మువడ ♦ భావ్య మెఱుంగక పెద్దలైన వా
రల నిరసించురా? చ్చిగడ రాణ్ణరసా విరసా, భుసా, భుసా!

నీకు తెలియకపోవచ్చును. తెలిసినవారిసడిగి తెలియుట యుక్తము
గాని నోటికివచ్చినట్లెల్ల పేరుట యేనా?

సృ—చాలు చాలు ముందు తిట్టు వెనుక మాటయునా?

రా—కాదామఱి! వెధవకవిత్వ మన్నపుడు ముంచు తిట్టున్నదా మాట
యన్నదా? నీవు పండితుడవే! పూర్వార్థపర సందర్భము లాలో
చింపక మాట్లాడవలసినదేనా!

సృ—ఏదీ! నీవు తెలిసినపండితుడవేగదా. అపద్యార్థము నీవు చెప్పము
చూతము.

రా—నీవు చూచునదేమి, నీపిండాకూడు. అయినను చెప్పెదను వినుము.
కనక=చూడగా; నీహార=మంచుతో గూడి, గు=ప్రకాశించుచున్న;
పద్మసత్ర=తామర రేకులవలె; భశ=తెల్లనై; రంగత్=కాంతిమంత
మగు; కీర్తి=యశస్సుగలవాడ; చాణూరమత్ = చాణూరమంతః
డనువానిని, హన=సంహరించినటువంటివాడ; శుక్రాక్షి=తెల్ల

నై నకన్నులుగల కాళిండుఁ డను; ఓభరాట్=ఏనుగు రాజునకు;
 మృగశతీ=సింహమువంటివాఁడ; త్రైలోక్య=మూడులోకములకు
 ధామ=నివాసయోగ్యమైన; ఉదరా=పొట్టగలవాఁడ; శం=శుభము
 లను; కిర=కలుగజేయువాఁడ; వాంఛిత=కోరికబడిన; అర్థ=కోరి
 కలను; ది=యిచ్చునటువంటివాఁడ; గదాద్యస్త్రైకపాత్ర=గద మొద
 లగు నాయుధములను ధరించిన హస్తములుగలవాఁడ; జన=జనుల
 యొక్క; సవ=కొత్తవగు; అర్థ = కోరికలను; హి = హితవుతో;
 పృథ = ఇచ్చునటువంటివాఁడ; వైరివిగ్రహ = శత్రుసమూహ
 మును; ముకుంధా = పోగొట్టునటువంటివాఁడ; మిత = మృత్యు
 వును; రవింధా = అజ్ఞాపించునట్టి; అధిపా = ఓ శీకృష్ణా! అను
 స్తోత్రపాతము నీ కర్ణరంధ్రములకు కలుపుగానోదించినా? అడుగా!
 యిప్పటికైనను తెలిసికొనగల్గితివా?

చ॥ ఒకనికవిత్వమం దెవయు • నొప్పులు తప్పులు నాకివిత్యమం
 దొకసిక దప్పువట్టఁ బని • యుండదు కాదని తప్పువట్టికొ
 మొక మటు క్రిందుగాఁదివిచి • మొక్కలువోపని యుక్కుకత్తివో
 సిక మొదలటఁ గోతు మఱి • చెప్పునఁగొట్టుదు మోము దన్నుదుకొ.
 ఇంక నీ వెంతయు నసృష్టవంతుఁడవు. పొమ్మావలకు పొమ్ము,
 సభామంటసముస నగుగుబెట్టితివో లేదో? జయపత్రంబులు కావలె,
 జయపత్రంబులు కావలె! ఈ పాటిపండితునకు జయపత్రంబు లక్కర
 లేదా మఱి?

నృ—(భయముచే నిలచి నమస్కరించుచు) మహాత్మా రామలింగకివీ!

నీ॥ అగణితమైన దిశ్యజ్ఞానమహిమచే

విలసిల్లు నీదు కవిత్వమునకు

హాస్యశృంగారముఖ్యరసాళి బోపించు

ససమానమగు నీదు యశమునకును

గృష్ణరాయమహీకు • కీర్తికాంతకు సదా

వన్నెదెచ్చిన నీ ప్రసన్నశకును

కుకవిసమూహాదుర్గుణముల బోకార్చు

నట్టి నీ వినుల మహాత్వమునకు

గీ॥ నల్పుడను, నీ మహామహిమ మాత్రమము
నెఱుంగఁ జాలని కుమతినీ, శరణుఁబొంది
తయ్య దీనునిఁ గరుణింపుమయ్య యనపు
రమ్యగుణసంగ! తెన్నాలిరామలింగ!

కృ—(ఇరువురిని ఆదరభావమున) ఓ కవిసార్వభౌమ! మీరిరువు
రసమాసవిద్యాకౌశలులే! మీలో మీకు వైరము చెల్లదు.
కావున నీక శాంతముపహించి మమ్మెల్లర సంతుష్టాంతరంగులగా
నొనర్చుడు

పె—రామరాజభూషణా! ఇప్పటికై నను గృహింపగల్గితివా? యుక్తా
యుక్తిపిచారణసేయక ముందుగా దొందరపడుట ఎంతటివాని
కై నను క్షమచెచ్చును.

రా—(స్పృహకవితో) స్పృహకవి! నీవై నా కెవ్విధమగు కోపమును
లేదు నీ కవిత్వముఁ గదు మృదుత్వము మెండు. నే నెఱుంగుదును.
కాని యాశ్చర్యస్థితి యొనర్చుకొనుట సామాన్యల లక్షణము.

స్ప—(సమతతో) చిత్తము. (సభవైపు తిరిగి)

ఉ॥ లింగనిష్ఠుఁ గల్గులచెలింగని మేచకకంధరుఁ ద్రిశూ
లింగని సంగతాళిలవలింగని కర్దమదూషిత స్మృణా
లింగని కృష్ణచేలుని హలింగని నీలకచన్ విధాత్మనా
లింగని రామలింగకవిలింగనికీర్తి హసించు దిక్కులన్.

కృ—(తిమ్మరుసుతో) అప్పజీ! ఈకవిపుంగవునకు లెక్కకు మిక్కుటం
బగుధనమునొసంగి, సబహుమానముగా వారిరాష్ట్రమునకనువుడు.

(తిమ్మరుసుమంత్రీ, స్పృహకవి నిష్క్రమింతురు)

(రామలింగమతో) రామలింగ కవిచంద్రమా!

మ॥ ఉదయాస్తాచలసేతు శీతసగమధ్యోర్ద్వీపలిన్ సదగినా
స్పదనాగ్గుంభస వెల్లు నాంధ్రకవితాపాగల్భమందెచ్చ నీ
కెదుకేరీ? సరసార్థబోధకలనాహేలాఽరిష్టారశా
రద, నీరూపము రామలింగకవిచంద్రా సాంద్రీకీర్తనా.

మహాత్మా! మీరు నన్ను కోరదగిన దేదైన నున్న కోరుకొనుడు.

రా—గాజా! కోరుమంటివిగాన కోరుచుంటిని. దినమునకు నా యొనర్పబడిన నూ రపరాధములు మన్నింతునని యభయ మొసంగుడు.

కృ—ఈమాత్రమునకేనా? అట్లే యొసంగితి రండు. (కూర్చుందురు)

ద్వారపా—[ప్రవేశించి] మహారాజా! షోహాల్! బిజాపూర్ యేదుల్ శాహిసుల్తాన్ వారిపద్దనుండి యొక వార్తావహుడు వచ్చి దేవరవారి యనుమతికై ద్వారముకడ నేచియున్నాడు.

కృ—లోనికి పంపుము.

(ద్వారపాలకుడు నిష్క్రమించును)

మొన్నటి రాయచూర్ యుద్ధములో యేదుల్ శాహి పూర్తిగా నాచే నోడింపబడియు నాసెనికులను ముందుగా చెజుట్టయంపించి జేసి సంధి కొడంపడవలసివచ్చినది. ఈ సంధిస్థాయిములు గాయబారియగు ఫిగరిజోయాధిపత్యముక్తింద శాసింపవలయునని నిగ్గయించుకొంటిమిగాదా! ఈ వార్తావహుడు న సంధితుత్తము గొని వచ్చియుండునా లేక ఆ దుర్మార్గుడు చెజు యుద్ధమునకు కాలు దగ్గియుండునా ! (అలోచించుచుండగా)

భటుడు—[ప్రవే] సలాం మహారాజ్. యేదుల్ శాహిసుల్తాన్ వారు సంధితుత్తం మీకీ జారీసెయ్యవాలా అని పంపించినార్.

కృ—సంధి యెట్లుగా నిర్ణయింపబడినది.

భ—మహారాజ్! రాయచూర్ మీ సేతుల్ కిందా హడల్ వాలా మీ సైన్యం మాసుల్తాన్ వారు యిచ్చివేయవాలా. యింకా మహారాజ్! మీ సేతుల్ కిందీ కవుల్ చూసుల్తాన్ వారికి భారతం యెన్నిదీరోజుల్లో తిరమర్గ రాసి అంకితం యివ్వవాలా

కృ—భారతము వారమురోజులలో వ్రాయుట దుర్లభముకాదా?

భ—మాకీ అది హంతా జంతా నై మహారాజ్! సంధితుత్తంహట్టా పుట్టింది. మాకీ యింకా బోల్తాం సునో మహారాజ్.

కృ—అట్లయిన చెప్పము.

భ—మీకవుల్ మహారాజ్ మా యేదుల్ శాహి సుల్తాన్ వార్ని
భాగ్తిం రాసేవాలా. హస్త మా సుల్తాన్ వార్ని పాండవుల్ గా
రాయవాల. మా సుల్తాన్ వారి శత్రుర్ 'నైజాండ్లుల్లా'!
కొరవుల్ గా రాయవాల అని హుకుం పుట్టింది మహారాజ్!

కృ—మఱల సది యొక నిబంధనమా?

భ—బే! మహారాజ్! హుజూర్ కె పాస్ రొక్కుత్ లేతాహుం.

కృ—సరే! మంచిది నీవింక పొమ్ము. (భటుడు నిష్క్రమించును)

(కవులను జూచి) కవించంగులారా! ఈమనల్పకార్యమును
నిర్వహించి మీపోషకుల కశేషములు శోషమును గూర్చుగలరని
నమ్ముచున్నాను. అట్లు కానియెడల మఱల యుద్ధము చేయవలస
నచ్చును. సైన్యమా యంతికుమున్నే చాలవరకు నలసియుండెను.
ఇంక నీ భారమంతయు మీభుజస్కంధములపై నిడితిని. మీచిత్తము.

పె—దేవా! "కష్టధీః కవిజీవితః" యను నావ్యోక్తి దేవరవారెఱింగినవిష
యమే! భారత మేమి సామాన్యగ్రంథమా? అదియు వారముదిన
మలలో పూరింపవలయునట. అందు నీతురకవానిని ధర్మజునిగా
వ్రాయవలయునట. ఇదియంతయు జూడ నాకేమియు తోచుట
లేదు.

కృ—పితామహా!

గీ॥ అబులఁ గావింపకున్న దుష్టాత్ముడైన
యాతఁగుష్కమహిపాలుఁ డాగ్రహమున
మరల బలములతో నకస్మాత్తుగాఁగ
దండువిడిసినఁ జేయుకన్తన్యమేమి!

పె—నా కేదియు కాన్పించుటలేదు. ఈకార్యమును నిర్వహింప నమ
ర్థుడు మన రామరాజభూషణుడే.

భ—శ్లేషకవిత్వమైనచో నేమైన వ్రాయగలనేమోగాని నన్ను మాత్ర
మిందు చేర్చకుండు.

రా—(లేచి) ఎవరికివారే నన్నుగాక లెక్కచూచుకొనుమన్న నింక
కార్యమెట్లు కొనసాగగలదు? రాజా! వృథాకంతశోష యేల?
ఈభారతమును నేను రచించి ఆ యేదులశాహిసుల్తాన వద్దనుండి
మంచి పారితోషికమును తెచ్చెదను. సరియా?

కృ—సెహబాస్ కర్ణరసాయనంబులగు పల్కులు విని ధన్యుడనైతిని.

రా—రాజా! నూరుఁజ్జి తాళిపత్రగ్రంథములను సిద్ధపరుప వలసి
యందును.

కృ—మంచిది, నేడే ఆయేర్పాటు గావించెదను.

భ—(వెద్దన్నతో) ఈతఁడు వ్రాయుమనసి చెప్పి భంగిపుచ్చుచుగదా.

పె—(జనాంతికముగా) ఓయీ రామరాజ భూషణా! ఆతనిప్రజ్ఞావిశేష
ములు నీకింకను భోధపడలేదా? ఎట్లయినను ఆతురుష్కుని మెప్పించి
పారితోషికము గొనుటయేగదా ప్రధానము. ఈతఁ డంబికావర
ప్రసాద. ఎట్టికార్యమునైనను నిరాఘాటముగా నెరవేర్చగల
సమర్థుఁడు.

(తెనాలి)

గీ॥ అపరిదిక్పతి తనకు సంపాద్యమయ్యె
ననెడు సందిడిలోఁ బడి ధనుఁడు నినుఁడు
నిజకులాంగసఁ బద్మిని ధన్వీటం దోసి
పచ్చగుఱ్ఱాలతేతెక్కి పాటిపోయె॥

కృ—(విని) కవిపుంగవులారా! వైతాళికులసాయనమయవర్గ న మెంత
రమ్యముగా నున్నది!

పె—ఔను (రామలింగమును చూచి) రామలింగ కవిచంద్రమా!
భారమంతయు నీభుజకంఠములపై బడినది, యేమి చేసెదనో!

రా—శిరసా వహించెదను. (అందఱు నిష్క్రమింతురు)

[తెలిపడును]

తృతీయాంకము సంపూర్ణము.





శ్రీ రస్తు.

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

చతుర్థాంకము

[రంగమువార్తాము: రామలింగము పెద్దన్న భట్టమూర్తి ప్రవేశింతుడు]
 పె—రామలింగకవీ ! హస రాజుగారి యనుమతి ఒడసి తురుష్కప్రభు
 నగు యేదులశాహికి భారతము విసిపించి దలంచి కదా యరుగు
 చుంటిమి ? అందు కొరంత లేకుండ పూరించితివా ?

రా—పూరింపకున్న విసిపించు తెల్లు ?

భ—(స్వ) ఇయ్యది సర్వము నా కబద్ధముగా దోచుచున్నది. ఈవారము
 గిసములలో నీతఁడు వ్రాయుచున్నట్లు కనబడిన దిన మొక్కటియు
 లేదు. కావున నీ తఁడా యేదుల్ శాహికి భారతము విసిపించు
 టయు నబద్ధమే ! ఆసుల్తాన్ వినుటయు నబద్ధమే. ఆ రాయలు
 నన్నేల యీతనికి తోడిడింపవలయును ? (ప్ర)కా) రామలింగా !
 కథ నేరూపముగా మార్చితివి.

రా—తినబోవుచు రుచి యడుగ నేల ?

పె—సంచిక లెప్పుడు వచ్చును ?

రా—బండ్లపై నవి ముందే గొనిపోబడినవి.

భ—పొరపాటులేకుండ వ్రాసితివా ? యేదుల్ శాహి చండశాసనుడు.

రా—వ్రాసిన దొకకబ్బము. అందు పొరపాట్లుకూడ రావలయునా ?
చండశాసనమైన మనల నేమి నేయగలడు ? రా రావయ్యా.

పె—బోను ! వేళకూడ సతికృమించినది. రండు పోవునము.

(నిష్క్రమింతురు)

విష్కంభము.

[యేదుల్ శాహి, మంత్రి, సామంతులు కూర్చుండియుండ తెలులేమను]
(నృత్యానంతరమున)

యే—వజ్రే ఆం భారతం ఆయీహో షో రాకూర్చు సహి ఆయో.

వ—సుల్తానే ఆం, షోరా అభి ఆయింగే.

[రామలింగము పెద్దన్న భట్టుమూర్తి కృవేశింతురు]

యే—(సంతోషముతో లేచి) థైటో కవీజీ, సాలాసాలాదూరం నచ్చీ
వచ్చార్.

కవులు—అచ్చా! అచ్చా! (కూర్చుందురు)

యే—కవీజీ, భారతం మాకీ హంతా పూరితీనేశార్, మిక్కిలి సంతో
షం. మాకీపాండవులే గా నై జాండల్లుల్లా కొంపుల్లా రాశారుహో.

రా—(తాళపత్రగ్రంథ మొకటి చేతబట్టికొని లేచి) చిత్తము ఈ
గ్రంథము బహుశ్రమలకోర్చి వారముదినములలో వ్రాసియుంటిమి.
ఇందు సుల్తానవారిని పాండవులుగాను తమశత్రువులను కౌరవులు
గాను వ్రాసియుంటిమి.

యే—అచ్చా! ఆప్ కితాబ్ మాకీ యిన్నించి సంతోషం తిన్నించాలా
భాయ్.

రా—(సుల్తానదగ్గరకు వచ్చి నిలచి) సుల్తాజీ ! మేము పుస్తకము
వ్రాయుట వారముదినములు పట్టినదిగాని యిది చదివి వినుపించుట

కొక అరుమాసము లైనను పట్టగలడు. ఇందులో సుల్తానానికి బాగా వ్రాసితిమి.

యే—బహుత్ అచ్చా (అందఱు సంతోషింతురు)

రా—కాని సుల్తాన్! యిందు మాకు కొలదిసంతోషము లుండుటచే నీపుస్తకమున కొద్ది వ్రాయమిగిలినది. అది సుల్తానవారు తెలియ పరచినతోడనే యిప్పుడే పూరించి వినిపించుటకు ప్రార్థించెదను.

యే—క్యాజీ, యింతకముందు సెప్టే మీకీ హుకుం జారీసేస్తే యీ ఆల్ఫం లేకుండా పోయేది.

రా—ఇప్పుడుమాత్రమేమి! సుల్తానవారు సెలవివ్వవలయునేగాని కొలదికాలములో పూర్తిచేసెదను. అదియు చిన్నసంతోషమే.

వ—హింత హింత భారతంసేసినావాళ్లకి యిది హెంత? (రామలింగ మును చూచి) హడ్గడి కవిజీ, సుల్తానవారే సెప్పవాలా మాకీ సెప్పవాలా!

రా—సుల్తానవారే చెప్పవలయును. (సుల్తానును చూచి) సుల్తాన్ ఆజం, ఈభారత ముసంకు మిమ్ములను పాండవులుగాను, నైజం ఉల్లుల్లుని కౌరవుల్ గాను వ్రాయవలసినదని తాము హుకుం జారీచేసియుంటిరి. మేమును సెప్టే వ్రాసియుంటిమి.

యే—అచ్చా మాకీ కావలసిందీ హదీ. క్యాజీ వజీరే ఆజం.

వ—అచ్చా! అచ్చా!

రా—అయితే పాండవులనగా ఒకడు కాదు; ఐదుగురు. పాండవులు ఐదుగురికి ద్రౌపది ఒక్కతెయే భార్య. ఇప్పుడు సుల్తానాగిని పాండవులలో పెద్దవాడగు ధర్మరాజుకింద వ్రాసితిమి. సుల్తాన వారి జనానావాదీని ద్రౌపదికింద వ్రాసియుంటిమి.

యే—అచ్చా!

రా—సుల్తానానికి అన్నలు గాని తమ్ములుగాని ఉన్నారా?

యే—నహి.

రా—లేనియెడల మిగిలిననలుగురుభర్తలను ఎవరిని వేసి కట్ట మందురో సుల్తానవారు సెలవిచ్చినచో నీతక్షణమే యీ భారతం పూర్తిచేసి వినిపించెదను.

యే—(మండిపడిలేచి) కోకో, మాజనానావార్కి మొగుల్లునీకడ్డవ్లే!
 వ—(కత్తిదూసి) క్యాకో హెంతపనీ హెంతపనీ నేళావ్లే!

(పెద్దన్న, భట్టుమూర్తి భయము నటించురు)

రా—సుల్తాన్ జీ సంగతి తెలియక మండిపడెదవేమి? పాండవులనగా
 ఒకడు కాదు (వేళ్లు చూపుచు) ఐదుగురు. ఈ ఐదుగురకు
 మాహిందూభారతధర్మశాస్త్రప్రకారము ద్రాపదిశ్శత్రుయే భార్య.
 యే—(విసుకుతో) ఘట్ అయితే మాకీ భారతంకృతీవద్దు గీరతం
 కృతీ వద్దు, చెలోరే చెలో.

రా—వాసి తీసికొని వచ్చితిమిగదా ఆగ్నింధము సేమిచేయమందురు?
 యే—(విసుకుతో) అరే, అల్లా, తగ్లాబెట్టు అయ్య.

రా—(ద్వారమువైపు చూచి) ఒరే, యెవడురా అక్కడ?

ద్వా॥పా—క్యా. మహారాజ్.

రా—నీవు త్వరగా పోయి సుల్తాన్ వారియాజ్ఞప్రకారం ఆబండ్లపై
 నున్న గ్నింధమును తగలబెట్టింపుము.

ద్వా॥పా—అచ్చాజీ. (నిష్క్రమించును) (తెఱలో మంట)

రా—సుల్తాన్ జీ! వ్రాసిన భారతమంతయు తగులబెట్టిందితని.

యే—అచ్చా ముంఛీపనీ నేసినావ్ భాయ్. నీకీ ముంఛీబగుమానంసేస్తా
 తీస్కపో.

రా—మంచిది. (కూర్చుండును.)

యే—వజీరే ఆజం ఈకవుల్నీ మంచీ బగుమానం సెయ్యి తీస్కపోయి.

వ—అచ్చా, (కవులను జూచి) ఆవ్ జీ--

రా—సుల్తాన్ జీ మాకు సెలవు యిప్పించండి.

యే—అచ్చా! అచ్చా!

భ—ఈగండము గడచి గట్టుమీద పడితిమి; ఆంధ్రకవితాపితా
 మహా! యిక త్వరగా నడు. (నిష్క్రమించురు.)

(తెఱ పడును.)

౨ వ రం గ ము.

[రాజబాట. తాతాచార్యులవారు ప్రవేశించి]

తా—అబ్బా! యీశైవుల మొగంబుల చూడగూడదని యెన్నివిధంబుల దల దాచుకున్నను నెక్కడో యెవడో ఒకడు కంటబడి నానిష్ఠ సర్వమును భ్రష్టముజేసి విడచుచున్నాడు. ఛీ! ఛీ! అశేషకిల్పిహారణ్యదవానలుండనగు నే నీశైవకీటకములను జూచి మతవిరుద్ధంబగు కార్యములయందుగూడ పొరబడవలసివచ్చుచున్నది. (పైకి చూచి) ఆ! వైష్ణవమతాచార్యుడను, రాజగురువును అగునేను, ఈస్వల్ప కార్యమునకై యింతగా నాలోచింపనేల! ఇప్పుడే రాయలకడకేగి యీశైవమతస్థులు మన యాస్థానమున నడుగిడుటకు వీలులేదంటినా, ఒక్కయాస్థానములో నన్నమాటేమి యీ పట్టణములోనే యుండుటకు వీలులేదంటినా, ఒక్క తృటికాలములో వీంద్రునిదరులతోక గూడింపవలసినదే. అక్కడితో నీస్మార్తపితౄచములబాధ అఖండమారుతాహతికి కొట్టుకొనిపోవు కారాకులచందమున నొక్క మారుగా మటుమాయమై పోగలదు.

[రామలింగము నెమ్మదిగా ప్రవేశించును.]

తా—(చూచి) ఇదుగో! మజిల ప్రత్యక్షం, ఛీ! (వినుగుదలతో ఉత్తరీయము ముఖమున కడ్డముగా నిశుకొని) ఈదుర్మార్గుని ముఖమసలే చూడగూడదు. వీడు నన్నశుద్ధకూపమున దింపిన పాపిష్టి. సభామధ్యమున నన్నవమానించిన చండాలుడు. వంచించి, నా పవిత్ర విష్ణుచక్రాంకితభుజస్కంధములపై నెక్కి స్వారిచేసిన గురుద్రోహి. వేయేలవీర డీయార నడుగిడినది మొదలు నా మెడమీద కత్తివలె దాపరించినాడు. ఇక నీ చండాలుని మొగము చూచుటెట్లు?

రా—(తాతాచార్యులవారిని చూచి నవ్వుచు) (స్వ) ఈతని కీ పరమత ద్వేష దుర్గుణము బాపవలయునని చాలదినములనుండి తలచి సమయముకొఱకు వేచియుంటిని; కాని మీ సాయంసమయము లోగా తగిన ప్రాయశ్చిత్త మొనర్చెదను (తాతాచార్యులవారిని

సమీపించి) ఓహో! రాజగురువులు మహానుభావులు వైష్ణవ మతోద్ధారకులు స్మార్తమతఖండనోద్యోగులునగు తాతాచార్యులు వారా! (పరికించి) కాదు, కాదు. బాటసారులను ఝడిపింపవచ్చిన వైష్ణవపిశాచం, ఓయల్లో పిశాచము, బాబో పిశాచము.

తా—(స్వ) వీనియెదుట నేపనిచేసినను కంఠమున కురితగిలిచు కొన్నట్లులే. ఇప్పుడు వీనిని చూడకున్న పిశాచమని కేకలువేసి నన్నవమానింపకమానడు. చూచితినా వీనిముఖము పాడుగాను. నా నియమ మంతయు నీట గలువవలసినదే. సరే యేమైనేమి?

(ప్రకా) నేనురా రామలింగా (ముసుగు తీయును)

రా—అయ్యో! మీరేనా? పొరపడితిని, క్షమింపుడు (నమస్కరించును)

తా—(స్వ) నిజముగా వీనికి నాయం దెంతయో భక్తి. సాక్షా ద్దైవకంఠ వాసునివలె కనబడుదునని అప్పుడప్పుడు చెప్పు చుండెడివాడు. వీడు నిజముగా వైష్ణవమతమునం దుద్భవింప వలసినవాడు. (ప్రకా) నాయనా సుపుత్రా! వాప్తి రస్తు! ధనకనక వస్తువాహనసమృద్ధి రస్తు! శిశుమే—

రా—తథాస్తు.

తా—(నవ్వుచు) యేమిది ఆశీర్వాచనము పూర్తికానిదే?

రా—దానికేమి గురువుగారూ! ఇప్పుడు మీరు ముఖమున కడ్డముగా ఉత్తరీయ మేల కప్పుకొనవలసినవచ్చినది?

తా—అదియంతయు నీ కెందుల కబ్బాయి నీ దారిని నీవు వెళ్లక.

రా—నాకు తెలిసినదిలెండు. ఈమనయూర నెవ్వరిమీదికో యభిచార మంత్ర ప్రయోగము చేయుచున్నారు. ఈసంగతి నేనీయూరివారం దఱకు చాటింపించెదను. కానిండు. మీ పని మీది నాపని నాది.

తా—(నవ్వుచు) ఓరీ నీ యూహ పాడుగాను. ఇట్టి కొంపలంటించు నూహ లేమిరా నీకు?

రా—నా యూహ పాడుదో, మీ యూహ పాడుదో కొంతసేపటికి తెలియగలదు.

(పోబోవును)

తా—(స్వ) వీఁడసాధ్యుఁడు. ఏమిచేసినను చేయగలఁడు. ఇప్పట్టున బ్రతిమాలుకున్నగాని లేనిచో పాణములమీదికి తెచ్చిపెట్ట గలఁడు. (ప్రకా) నాయనా! రామలింగా. ఇదుగో ఇటురమ్మ! నేను నిజముగా నట్టివాఁడనో కానో నీకుమాత్రము తెలియదా? రా—అయితే నన్నుజూచి మీ ముఖ ముత్తిరీయముతో నేల కప్పు కొనవలసివచ్చినది.

తా—రామలింగా! ఇంక నీదగ్గర దాహకమేల? నీవు శైవమతస్థుఁడవు. మీ శైవమతము పాపభూయిష్టమైనవృతము, మావైష్ణవమతము పుణ్యదాయకమైనది యగుటచే మేము శైవులముఖము చూడము. చూచినయెడల గార్దభజన్మ తప్పక సంభవించును.

రా—అలాగునా! (స్వ) వీని పాడురోగము బ్రద్దలగుదినము సమీపించినది. (ప్రకా) అయినచో నాసంగతి మొదటనే చెప్పిన నింత కంతశోష లేకుండెడిదిగా. దానికేమి గురువుగారు? శైవునిముఖము చూచిన తప్పక గార్దభజన్మము సంభవించునా?

తా—శుభదు. వైష్ణవాగమములు నిస్సంశయముగాఁ జెప్పుచున్నవి.

రా—అట్లయిన నేటినుండియు నేను శైవునిముఖము చూడనండి.

తా—(నవ్వుచు) ఓరి పిచ్చివాఁడ. నీవే శైవుఁడవై యుంటినిగాదా! నీ వింకను శైవునిముఖము చూడకుండుటేమి?

రా—గురువుగారూ! ఇంక నాపాప మెట్లుపోగలదు?

తా—వైష్ణవుఁడవై పూజ్యులగు వైష్ణవమతోద్ధారకులపాదములకు భక్తితో నమస్కరించుచుండుము. పాపము పోయి శుభము కలుగ గలదు. ఇంక నేను పోయివచ్చెదను.

రా—చిత్తము.

[తాతాచార్యులవారు నిష్క్రమించును]

రా—కానిమ్మ. వీనిగర్వము పరిహారమగుదినము సంపాదించినది. పరమతద్వేషు లెన్నటికిని పూజనీయులుగారు. వారిట్టి రాజనభలయందుండుటకు మొదలే యనర్హులు. పరమతద్వేషము భగవద్వేషము. పరమత నిరోధము భగవన్నిరోధము! వీనియాచారము

మండ. మానవమాతృజ్ఞే భగవంతునకు వేరేలు చూపగల
 సమర్థుడా! వీడు తనపదవి యెంతవరకో గ్రహింపజూ
 కున్నాడు. గుడ్డువోయి పిల్లను వెక్కిరించునటుల నీ నీచులు
 ఈశ్వరుని యనల్పసృష్టిప్రభావమున నణుమాత్రమేని గ్రహిం
 లేకపోగా కొద్దిగొప్పలకు నొద్దికవడి ద్వేషభావముతో నడుగున బడి
 పోవుచు గురువులని పేర్లుపెట్టుకొని నిక్కి వెక్కిరింతలపాలగు పండిత
 పుత్రులకే మతవిద్వేషములుండును. తత్త్వజ్ఞులకు మతాంతర
 సహనమే లక్షణము. రాయలు వీరవైష్ణవుడైనను మతాంతరుల
 యం దాదరణ జూపుచుండును. అతని గొప్పతనమున కిదియొక
 కారణము. కానిమ్ము, (దూరమున చూచి) అదిగో పెద్దన భట్టు
 మూర్తు లా మార్గముననే పోవుచున్నాడు. వారలను గలసికొని
 రాయల యాస్థానమునకు పోయి కార్యక్రమ మనుసరించెదగాక.

[సిక్రమించును.]

3 వ రం గ ము.

[ఉద్యానవనము. కృష్ణదేవరాయలు, రామలింగము, తాతా
 చార్యులు, పెద్దన, భట్టుమూర్తి, తిమ్మన ప్రవేశింతురు.]

కృ—నే డెంతటి సుదినము! సత్కివిబృందముతోగూడ విహరించు
 భాగ్యము నేటికి లభించినది. దిగ్దంతులనొప్పు కవిసార్వభౌములగు
 మీ భుజస్కంధములపై కర్ణాటసామ్రాజ్యప్రతిష్ఠ సుప్రతిష్ఠితమై
 యుండెనని మా విశ్వాసము.

రా—ఆచార్యులవారిని మఱచిపోతిరేమి ?

తా—[స్వ] వీడు మెడతిరుగని కణితి. వీనికి పెద్దయు చిన్నయు నను
 తారతమ్యమే లేదు. ఇప్పుడు రాయలను వైవమతమారణమంత్రో
 పాసకునిగా జేయదలంచి యీ విహారము నిటకు తోడ్కొని
 వచ్చిన నాప్రయత్నమంతయు వమ్ముచేయ, లేగదూడవలె వెంబ
 డించిన వీని నేమనుటకు వీలులేకున్నది.

కృ—స్వామివారల ప్రబోధమే నన్నిట తోడ్చినది.

రా—ఔను, అయ్యవార్లప్రభోధము సామాన్యమైనదిగాదు. (స్వ) నేను నియోగించిన గాడిదలకాపరి యింకను రాలేదు. ఈలోపున నేడేని మఱొకప్రసంగములోనికి దింపెదను. (ప్రకా) రాజా! ఆయగపడు తుంగభద్రాద్రావదీప్రవాహము కడు రమ్యముగానున్నది. చూడుడు (నదివైపు తిరిగి నమస్కరించుచు) తల్లీ! తుంగభద్రా.

శా॥ గంగాసంగమ మిచ్చగించునె మదికా ♦ గావేరి దేవేరిగా
నంగీకార మొనర్చునే యమునతో ♦ నానందమునొందునే
రంగత్తుంగతరంగహస్తముల నాఁరత్నాకరేంద్రుండు నీ
యంగంబంటి సుఖించునేని గుణభద్రాద్రావదీ తుంగభద్రాద్రావదీ.

కృ—నిజము! పరిసరంబులగల వనవాటిక జూడుడు.

గీ॥ సకలఫలభరితంబునై ♦ ప్రకటితగతి
సవనవోజ్జ్వలవనలక్ష్మి ♦ చవులఁదేల్పు
గోరి పల్లవకరములఁ ♦ జేరఁబిలుచు
నటులఁ దోఁచెడు పాంథుల ♦ నటముటిఁ గని.

రా—కాదా మఱి సాక్షాద్భుధగ్రహమువలె సాక్షాత్కరించిన మన
గురుప్రగారినిచూచియే వనవాటివిలాసిని చేసెగచేయుచున్నది.

రా—రామలింగా పడుచువారలకై చేసెగచేయునుగాని ముదుసలిని
నేనేల?

తా—తమపాదపూజజేసి తరింపవలయునని.

కృ—బాగుబాగు! కవులతలంపు లమేయంబులు. రం డియ్యెడ
కొలఁదికాలము విశ్రమించిపోవుదము.

పె—చిత్తము. [అందఱు కూర్చుందురు]

రా—మీరు నిన్నటిదినమున వినిన మన తిమ్మకవి విరచితంబగు
పారిజాతాపహరణంబును వినుర్పింపలేదే?

కృ—ఆ విమర్శనాభారము మీపై ననే మిగిలియున్నది.

పె—ఔను. పారిజాతాపహరణంబును విమర్శింపదగినవాఁడు మనరామ
లింగకవియే.

కృ—నిజమే ఆ మహాకావ్యము వినినకొలదియు విన వేడుక జనించు
చున్నది. అడుగ మఱచితిని. రామలింగకవిన త్తమా! పితామహుని
మనుచరిత్రంబును భట్టుమూర్తిగారి వసుచరిత్రంబును ఈ పారి
జాతాపహరణంబును విమర్శింప నెయ్యది పృథమస్థానము నలంక
రింపగలదో చెప్పగలరా?

రా—చెప్పుటకేమున్నది. మనపెద్దన్న తన మనుచరిత్రంబున,

ఉ॥ పాటున కింతులోర్తురె కృపారహితాత్మక నీవు తోయి ని
చ్చోట భవన్నఖాంకురముఁ సోకె గనుంగొనుమంచుజూపి య
ప్పాటలగంధివేదననెఁపంబిడి యేడ్పె గలన్వనంబుతో
మీటినివిచ్చు గుబ్బుచనుమిట్టల నశ్రులు చిందువొండఁగా.

అని నుడివియున్నాడు.

కృ—ఔను! ప్రసరుడు వరూధిని దోసిన సమయమున.

రా—మనతిమ్మన్న తనపారిజాతాపహరణమున,

ఉ॥ ఈసునఁ బుట్టి డెందమున ధ హెచ్చిన శోకదవానలంబుచే
గాసిలి యేడ్పె బ్రాణవిభుఁకట్టెదుట లలితాంగి పంకజ
శ్రీసఖమైన మోముపయి ధ చేలచెఱంగిడి బాలపల్లవ
గాసినకపాయకంఠకలంకంఠవధూకలకాకలీధ్వని॥

అని చెప్పియున్నాడు.

కృ—ఆహా! యేమి? సుధాప్రవాహము!

రా—ఇక మనరామరాజభూషణుడు తనవసుచరిత్రంబున.

శా॥ ఆజాబిల్లి వెలుంగువెల్లికలడాఁయన్లెక రాకానిశా

రాజశ్రీసఖమైన మోమునఁ బటాంగిం బొత్తి యెల్లెత్తి యా
రాజీవానన యేడ్పె గిన్నరవధూఁరాజత్కరాంభోజకాం
భోజీమేళవిపంచికారవ సుధాపూరంబు తోరంబుగా॥

అని వ్రాసియున్నాడు.

కృ—ఔను! నిజమే! గిరికావిరహమును గూర్చి.

రా—వీనింబట్టిచూడ అల్లసాని పెద్దన అటునిటుగా నేడ్చెను. ముక్కు తిమ్మన్న ముద్దుముద్దుగా నేడ్చెను. కాని మనభట్టమూర్తి గారుమాత్రము బాపురసి యేడ్చిరి. ఏలాగున నేడ్చిననేమి? ముగ్గురు మూడువిధముల బాగుగానే యేడ్చిరి. (అందఱు నవ్వుదురు)

కృ—(నవ్వుచు) వికటకవివిమర్శనము వికటముగానుండుట స్వభావ సిద్ధమేగదా!

(తెరలో) కూ. హెయ్. ఒ రే! సింగడూ ఆకుంటిగాడిద నిటుమల్ల తోలరా!

రా—(విని) గాడిదల కాపరి వచ్చుచున్నాడు. ఇంక తాతాచార్యుల వారి దురభిప్రాయము మటుమాయ మొనర్చెదగాక.

తా—(జనాంతికముగా) రాజా! నేనెంత చెప్పినను నామాట విశ్వసింపవు గదా! ఈస్మార్తులు మహాపాతకులు. వీరిముఖము చూచిన తప్పక గార్హజన్మము సంభవించును. నామాటవినుము. వీరి నీయూరనుండి తఱిమివేయుము.

కృ—(స్వ) అయ్యో! భేదరహితము పరమపావనము నగు శివకేశవ తత్త్వమును భిన్నపరిచి, మాటిమాటికిని నిందించుచు మతద్వేషమును బోరేచు నీయన కేమనిప్రత్యుత్తర మీయవలెనో తోచకున్నది. (రెండుగాడిదలు పక్కగా వచ్చి నిలుచును)

రా—(పరుగునపోయి గాడిదలకు మొక్కిక్కుచుండును)

(అందఱు నవ్వుదురు)

కృ—(నవ్వుచు) గామలింగకవీ! ఇదేమి! నీకేమి మతి భ్రమించినదా? లేక భూతము సోకినదా? గాడిదలకు మొక్కిక్కుచుంటివేమి?

రా—(కృష్ణదేవరాయలను చూచి) అయ్యయ్యో! ఎంతమాటాడితిరి? పరమ పవిత్రులగు వైష్ణవమతాచార్యులను జూచి గాడిదలనుట మహాపాతకముగాదా! పైగా నీకుభూతము సోకినదా మతిభ్రమించినదా యనుచుంటిరి. ఈ గాడిదలు పూర్వజన్మమున మన గురువులవారి వంశములోనివాడే. వీరు స్మార్తులమొగము చూచుటచే వీరి కీజన్మమున నీగతి సంపాద్యమైనది. (చూపుచు)

నిజముగా నీయడ్లుగాడిద మన తాతాచార్యుల వారి పితృ పితామహుడు రామానుజాచార్యులుగారు. ఈ కుంటిగాడిద మన తాతాచార్యులవారి పెదతండ్రి రంగాచార్యులుగారు. నామాట యబద్ధముగా దోచెనేని మన యీగురువుగారి నే యడుగుడు. నేను శైవమతస్థుడ నగుటచే నాపాపపరిహారంబునకు గాను వారి పెద్దలకు నమస్కరించుచుండుమని వారే సెలవిచ్చి యున్నారు. కాకున్న గాడిదలకు మొక్కి నే నంత వెట్టివాడనా?

తా—(సిగ్గుచే తల వంచుకొనును)

కృ—(స్వ) ఇది గురువుగారిదురభిప్రాయమును పోగొట్టుటకు పన్నిన పన్నుగడ. ఆహా! రామలింగని కొంటెయై క్తి సామాన్యమైనది గాదు. దురభిమానులయెడ చక్కధారవలె పనిచేసీతీరును. ఇప్పుడు గురువుగారు చిన్నబుచ్చుకొని యున్నారు. వారికి మన శ్వాంతి కలిగింపవలయును. (ప్రశ్న) అయ్యో! కవినత్తమా! గురు మర్యాద సుంతయేని లేక ఆచార్యులవారిని నధిక్షేపించినది గాక రాజశీవియన నీదెన కానరాకున్న దేమి?

రా—అయ్యయ్యో! ఎంతటి యవమానకరిమగు విషయము! కవిజన పోషకుండగు కృష్ణ దేవరాయలయాస్థానంబున పండితుండ నని పేరుబెట్టుకొని తుదకు రాజశీవియే యెఱుంగక పోవలయునా. రాజశీవియన పొరటి నూనెతోవేచిన చింతచిగురు, గురుగు, తుమ్మికూరలతో వరిగయన్నము తిని, మంచవుకోళ్లకు గట్టిన ఆవుదూడలు తమ్ము నాకుచుండగా మేకెఱువుకుంపటి మంచముక్రింద నిడుకొని, కుక్కిమంచములో కునుకుచుండుటయేకదా? ఈమాత్రమే యెఱుంగకపోవలయునా? (అందఱు నవ్వుదురు)

కృ—(నవ్వుచు) ఔను, నీబోంట్ల రాజశీవి యిట్లే యుండును.

రా—ఇట్టి రాజశీవి మాబోంట్లకు సంప్రప్తమగుట కడుంగడు దుస్సరము. దేవరవారు ప్రభువుల కుపయుక్త మగునటుల వచియించి యుండిరిగాని మాబోంట్ల నానమయమున మఱచిపోయిరి కాబోలు మాయదృష్టవశమున.

కృ—ఏనమయమున? నేనా?

రా—ఔను, మఱచితిరా? నేను జ్ఞాపకమొనర్చెదలెందు. తమచేరచింప

బడిన విమచిత్తీయమహాకావ్యంబున తాము,

మ॥ గురుగుం జెంచలి తుమ్మి లేదగిరిసాళం దింతిణిపల్లవో

త్కరమున్ గూడఁ బొరంటినునియలతో • గట్టావికుట్టారి గో

గిరముల్ మెక్కితమిన్ బసుల్ పొలమువో • కైపుల్ మెయిన్నాకమే

కరువున్ గుంపటి మంచమెక్కిరి ప్రిభుత్వైకాప్తి రెడ్లజ్జడిక.

అని వచియించి యుంటిరికాదా? అదే యిది.

భ—రాయలనే లెక్క నేయని యీమహానుభావు నెవరు జయింపగలరు?

కృ—కనిసార్వభౌమా! నీవు మహానుభావుడవు. నీవృత్తిభ వర్ణనాతీ

తము. నాశప్ప మన్నింపుము.

రా—(చేతులు పట్టుకొని) ప్రిభూ నిన్ను మన్నింప నేనెంతటివాడను.

పె—దేవా ఇంక గృహోన్ముఖుల మగుట మంచిది. రండు పోవుదము.

కృ—మంచిది. ఆచార్య! దయచేయుడు.

తా—మంచిది నడువుడు. (ముందునకు నిష్క్రమింతురు)

తా—(నిలచి) తగిన పరాభవము జరిగినది. మతద్వేషమెప్పటికిని

కూడనివని. సర్వమయుండగు సర్వేశ్వరునిసృష్టిలో సమముగా పరి

గణింపబడుచున్న సర్వమతములను విభజింప నే నెంతటివాడను.

భగవంతుని మాయాసూత్రజాలంబునఁ దగుల్పడి యీమహా

సృష్టిభవంబున తృణప్రాయుండనయ్యు సహంకారమున సభః

పతితుడ నగుచున్నానని భగవంతుడీ మహాపురుషుని మార్గమెఱిం

గింప పంపిన తెఱంగున దోచెడిని. ఈతఁ డసాధారణ ప్రజ్ఞానంప

న్నుడు మహానుభావుడు వరప్రసాదుఁ డనుట నిస్సంశయము.

నన్నావరించిన మతద్వేషమును మహావ్యాధికి జ్ఞానచికిత్స నొసంగి

రక్షించిన భిషగృత్నము. ఈ మహాపురుషుని భగవానుడు సదా

రక్షించుచుండుగాక! (నిష్క్రమించును)

యవనిక జాగును

చతుర్థాంకము సంపూర్ణము.





శ్రీ ర స్తు.

వికటకవి తెనాలిరామలింగ

పంచమాంకము.

[రంగము అరణ్యప్రదేశము. రంగడు సారాయముగోలుచు
ప్రవేశించును.]

రం—కీర్తన. సారాబుడ్డి కల్లుగిడ్డి ! నల్లంగుండాలి
రంగడుగాడి మఱ్ఱు అంతా ! రవరవలాడాలి.
లోకం గీకం భూమి గీమి ! గిట్టు దిరగాలి
సెట్టుపుట్టల్ గట్టుల్ కొండల్ ! దాడూతియ్యాలి.
అరెరే, అరెరే, లోకం తిరిగిపోతోందిరా, లోకం తిరిగిపోతోందిరా.
పట్కో, పట్కో, పట్కో. (కూలబడును)
[సింగడు సారాయము గోలుచు ప్రవేశించును]

సిం—కీర్తన. కల్లుముంత చేతిలోన గంతులేస్తుండంగ
ఒకరిజో ల్నాకెందుకు నా కొకరితో మాటెందుకు?
సారాబుడ్డి సొకకింద సర్దాపడుతుండంగ
ఒకరిజో ల్నాకెందుకు నా కొకరితో మాటెందుకు?
చీకుముక్క దవడకింద చిందులేస్తుండంగ
ఒకరిజో ల్నాకెందుకు నా కొకరితో మాటెందుకు?

దానితల్లిచిగ్గొయ్య కాలవలన్నీ కల్లయిపోయి సమద్రాలన్ని
సారాలయిపోయి కొండలన్నీ నీకుముక్కలై పోతే

ఒకరిజోల్నా కెందుకు నా కొకరితో మాటెందుకు?

రం—(లేచి) ఓరిసింగన్నా వారెవారె బూమంతా నాకింద గుట్టమై
పోయిందిరా (గుట్టముపై నున్నట్లు నటించి) చల్. చల్ కల్లు తాగి
నోడు కైలాసం, సారాతాగినోడు సార్గలోకం యీగుట్టాన్నెక్కేరా
యెల్లడం.

సిం—బాబా! అందుకనే కల్లుతాగినోడుగనుడు; సారాతాగినోడునరసుడు.

రం—చల్ - చల్. నే నిప్పు డెక్కడి కెల్తుండాను సెప్పుకో

సిం—నాకు తెల్సులే. కల్లుముం తుచ్చుకోడానికి.

రం—అద్దిరా బాబూ బలేమాటన్నావు.

కీర్తన. కల్లుముంతా మాయమ్మ | నువు గారి దేవీవే
కల్లుముంతా మాతల్లి | నువు లచ్చిందేవీవే || క||
కల్లు సారా కల్పిగొట్టి | నీకుముక్క చేతబట్టి
చల్లగాను మాపిటేల | యిల్లు దూరి కాటుకే నీ || క||

సింగన్నా అన్న ట్టమ్మోరి మొక్కుబడి సెల్లించలేదురా అందు
కనే యీనెలసరి యేసిన దొంగతనా లెక్కడ పారడంలేదురా.

సిం—యేం మొక్కుబడిరా!

రం—ఆరి దానితల్లిచిగ్గొయ్య! అమ్మోరి మొక్కుబడిమాటే మరిసి
పోయానంటా?

సిం—అప్పుడిదా?

రం—ఆ, ఆ, అదే. మోతుబరియెంకన్న గారింటో మువ్వలొడ్డనాని
కెళ్లేటప్పుడు అమ్మోరికి మనిసిపిల్లని బలిద్దామనుకున్నామే అది.

సిం—యేమోరా యీకిట్టన్న దేబర సింబాసనంమీ దడుగుపెట్టాడు
మొదలు మనమ్మోరి సత్తిమే పోయిందిరా.

రం—మారెమ్మ దయే ఉండాలి గాని సత్తిమెక్కడికి పోద్ది? రా! రా!
(దూరముగా చూచి) ఉండుండు. సూడ మోరిమాత్తెం. మాటలో
మాణిక్కంలాంటి పిల్లని జుట్టుటొని యీడ్చుకొత్తది.

సిం—(చూచి) ఔనా! అమోరినత్తెం బలే సత్తెం. కదలకుండా
మెదలకుండా కాళ్ళకాడికి యీడ్చుకొత్తంనే

రం—ఔనుగాని అది మన్ని సూత్రే యింకోకేపు నాడులీత్తుంది.
కాస్సే పిక్కడ నక్కి కూకుందామురా (దాగియుండురు)
[సుశీలమార్గయాసముతో ప్రవేశించును]

సు—హా పరమేశ్వరా! విద్యానగర మింకెంత నూరమున నున్నదో!
నాపతిపదకంజంబులు కనులార చూచుభాగ్య మెన్నటి కలవడునో!
నడచినకొలదియు బాట నాతోడనే నడచివచ్చు చున్నట్టు
తోచుచున్నది. నావంటి నిరుపేద రాలిజీవయాత్రయుంబోలె నీనిర్జ
నారణ్యము గడచుట కడుంగడు దుస్తరముగా గాన్పించు చున్న
యది. హా హతవిధీ! నన్నే కూర్మగంబునకై నను ఆహారముగా
నిడి పున్నెము గట్టుకొనరాదా! (కూర్చుండును.)

[రంగడు సింగడు ఇరుప్రక్కలనుండియు ప్రవేశింతురు]

రం—కీర్తన. సక్కాని సుక్కరా । నిక్కినిక్కి సూడరా
పక్కారంగు పిల్లరా । బాగై న యింతిరా ॥స॥
యెక్కడ్నిచో వచ్చె మన । మొక్కు చెల్లించడాన్ని
తోక్కిపట్టి మారెమ్మకక్కుర్తి తీరుద్దాము ॥స॥

పిల్లమట్టుగు రవ్వంటి పిల్లరా.

సిం—దీన్ని నూసేసరికి పెల్లాం గాపకంవత్తందిరా.

రం—నాకు దీన్ని నూసేసరికి వల్లు జల్లుటి కల్లెంటనీళ్ళొత్తున్నయిరా.

సిం—ఒరే ఓమాట సెప్తా కోప్పడవుగండ.

రం—యేంటిరా

సిం—దీన్ని మనిద్దల్లో యెవళ్ళమన్నా ఒకళ్ళం ముడేసుకొని అమోరి
కింకా పిల్లని తెచ్చిద్దారా!

రం—(నోరుకొట్టుకొని) అవ్వ అవ్వ అవ్వ తప్పురా! ముందరమోహి
కనుకుని తరవాత యిట్టాగనుకుంటే మారెమ్మకు కోపం వచ్చి
మన్ని గుటకాయించుద్దిరా.

ను—అయ్యో హతవిధి! నన్నీకిరాతులచేతికి ధారవోసితివా? నా
యాశాపాశము చిటుక్కున త్రేంచివై చితివా? నామనోనాధుని దివ్య
సుందర విగ్రహము చూచు భాగ్యము నశింపజేసితివా? నానావిధ
కనుమ ఫల విశేషంబులచే నిన్ను పూజించిన ఫలిత మీరితిని
గుడిపించితివా? దేవా! దేవా! నీవు దీనరక్షకుడవో దీనభక్షకుడవో
తెలియకున్నది. అయ్యో! ఈమహారణ్యమధ్యమున నన్ను
రక్షించువారెవరు?

సీ॥ పతిపాదములఁ జేరి ♦ బ్రతుకఁ బోయెడునన్నుఁ
గావరే గంధర్వగణములార
రమణునిదివ్యవిగ్రహము చూడఁగనేగు
నబల రక్షింపరే ♦ యక్షులార
ప్రాణేశు సేవించు ♦ వాంఛతో నేగు నన్
సరగఁ బోవరె సూర్యచంద్రులార
నాధునిమ్మదుపదఁ నాశీకమాలు జూడఁ
బోవు నన్ బోవరే ♦ పూజ్యులార

గీ॥ అమ్మ భూమాత! నీబిడ్డనమ్మ దిక్కు
మాలినటువంటి పుట్టువు ♦ దాలించితిని
పతినిఁ గోల్పోయి యగచాట్లు ♦ బడుచునుంటి
తల్లి! రక్షింపుమా పేదతనయ నమ్మ. (కూలబడును)

రం—ఒరే! సుబమా అంటూ బలియ్యాలనుకుంటే యేడుపు మొదలెట్టిం
దేమిరా యిది? నోట్లో గుడ్డలు గుక్కి బుజాన్నేనుకుందాం పట్టు.

సిం—పాపం దీనికి మొగుడు కావాలంటా?

రం—ఛీ! నోరుముయ్. దీని కమ్మోరే మొగుడు.

సిం—కాదురా! యిందాక పాణేశా అంది. పాణేశా అంటే మొగుడు
కావాలి అని.

రం—(సుశీలతో) ఒసే పిల్లా! నువ్వోరువే!

సు—(ధైర్యముతో స్వ॥) కానున్నది కాకమానదు. పరమేశ్వరుఁ డేమి చేయదలంచియున్నాఁడో ముందీకిరాతులయభిప్రాయమేమో తెలిసికొనియెడగాక (ప్ర)కా తండ్రిలారా నే నెవరిననియా? ఈమహా ప్రపంచమునం దే నొక కొఱగాని యభాగ్యుడేవతను. ఈయరణ్య మధ్యమున కాలవశమున జిక్కువడితిని. నాయనలారా! మీరెవరో యెఱుంగను. నాకు విద్యానగరమునకు తోవ జూపి పున్నెము గట్టుకొనరా.

రం—ఒరే! యిది దేవతనని సెప్పి మన్ని దడిపించి చాడుతియ్యాలని సూత్రోందిరోన్.

సిం—యిద్దానగరం మన్నిగూడా తీసికెల్లి రాజుగారి కప్పసెప్పాలనిరా? (సుశీలతో) మేమెవరమైతే నీకెందుకే పిల్లా. నీతో మాకో పనుంది.

సు—నాయనలారా! నాతో మీకేమిపని? మీరెవరో తెలుపగూడదా.

రం—మేమెవరమో గట్టిగా సెప్పమంటావా? మేం దొంగలం.

సు—(ధైర్యము చిక్కబట్టి) కావచ్చును. కాని నావద్ద వస్తువాహనములు లేవుగదా! దయయించి నాకు విద్యానగరమునకు తోవ జూపి పున్నెము గట్టుకొనుడు.

సిం—నీడబ్బితో మాకు పనిలేదు. నిన్ను మాయమోర్కికి బలియ్యాలనుకున్నాం.

సు—(దూఱముతో) హా! పరమేశ్వరా అయ్యో! నాథా! (కూలబడి)

గీ॥ నిన్నుఁ జూచెడు భాగ్యంబు ♦ సున్నయయ్యె

నీదుకరుణకు లోనాట ♦ నీటఁ గలసె

హా! మనోనాథ! గుణసాంద్ర ♦ హా! సుకూప!

నేటితోఁ దీరిపోవురా ♦ నీదుభార్య.

రం—యేడుత్రా వెందుకు నడువ్వే పిల్ల (సింగడితో) ఒరేయ! నీపై మీద గుడ్డతో దీని మెడకు ముడేసి లాక్కుపద.

సిం—(అట్లు సేయుచుండగా)

రం—(గంతులిడుచు) కీర్తన.

పదవే పోదాము । నారాజనిమ్మలపండు హా ॥ ప॥
నిధులూ నీరాలు దాటి । పొదలూ పొదరిల్లు దాటి ॥ ప॥
జముడూకాకూలు మంచి । జావిల్లెలను బాడ
భ్రమతో మాయమోరి । పాదాలముంగలికి ॥ ప॥
యేలూకు నీతల । యెగరేసి సరకమా
సాటివోరు లేరంను । జగదాంబులకాటి ॥ ప॥

సిం—(లాగి) రా! రాయశ! మొరాయిత్తోందేమిరోయో! అమ్మోకేట.

ను—(దుఃఖముతో) హా! పరమేశ్వరా! ఆపద్బంధవా!

గీ॥ అవనిలో నున్నకష్టము • లన్ని నాకె
కట్టబెట్టిన చందాన • గన్నడియెడు!
కాని మత్ప్రణనాధుని • గనుల జూచు
కొనెడు భాగ్యమె నోచనై • తిని మహాత్మా!

ఈ దుర్మరణము నానాధున కెరిగించువా రెవరు?

సీ॥ గగనంబునై బోవు • ఖగములారా మీరు
పతికి మొక్కిరె భార్యప్రణతులనుచు
చెట్లకొమ్మల బల్కు • చిల్కలారా మీరు
విభు మొక్కిరె సతివిసతులనుచు
కేల్లోడ్డునమ్మ కోకిలలార మీరై న
మొక్కిరె పతికి నా • మొక్కిలనుచు
సాగనుగుల్కెడు మేటి • మృగములారా మీరు
సరసు మొక్కిరె పత్ని • సాగిలనుచు

గీ॥ నాకు నానాధునకును ఋణంబు చెల్లె
గాన, గడసారి నానమ • స్కారములను
ధవున కందీయరమ్మ వందనము మీకు
గగనభూమ్యాది దేవతా • గణములార!

రిం—యేడుత్తా వెందుకే? నడువ్వే పిల్లా!

సిం—రా! రాయశ!

(తీసికొనిపోవుదురు)

[అరణ్యము. కృష్ణ దేవరాయలు కరవాలముతో మృగమును
దరుముచు వచ్చి]

కృ—ఏదీ! అరె! ఇంతలోనే మాయమయ్యెనే! ఈ పొదచాటు
నుండి యిప్పుడేగదా యిటు వచ్చినది. ఎటు పోయియుండును?
ముద్దులుచిల్కెడులేడికూన నొకదానిని తెచ్చియాయుండని పదే
పదే కోరెడు నాకుమార్తె మోహనాగి ముద్దుచెల్లింప నీ చిటుత
కురంగంబును వెంబడించితిని. కాని చేజిక్కక పోయెగదా. పై న్య
మునుగూడ విడచి చాలద వ్వరుడెంచితి ఇం దెందేని డాగి
యున్నదా? (అటునిటు చూచి) దైవమాయగానున్నది. ఔను.
దేనికై నను ఋణానుబంధ ముండవలయునుగదా!

[తెఱలో స్త్రీకంఠస్వరము వినబడును]

కృ—(విని)

ఉ॥ ఏమిది, యీమహాటవిని* నీ యపరాహ్ణపు వేళ నీమహా
సామజముఖ్యవస్యమృగ*సంకులమధ్యమునందు, దీనర
క్షామణి! పాహి పాహి! యని * జానకికై వడిఁ గుయ్యివెట్టు, నా
రామ యెవరైయో వనికి * రాఁ గతమేమొ గదా! గదాధరా!

అయినను పోయి చూచినచ్చెదగాక! (ముందున కుపకృమించును)

[తెఱలో కోలాహలము]

కృ—చిత్రముగా నున్నదే! ఈ యరణ్యమధ్యమున నీ యబలా
రోదనమేమి? పదపడి యీకోలాహలమేమి? ఎవరై న హంతకు
లేబాలికామణి నైన దొంగిలికొని వచ్చిరేమో! ఆహా! దైవనిద్రే
శము గోచరాగోచరముగదా! నాపై కర్తృత్వము నిల్చి నాచే
నాయబలావతంసమును రక్షింపదలచి కాబోలు నన్నియ్యెడ
కీడ్చుకొనివచ్చినాడు. రామా! నీభావము గ్రహించితిని. ఇంక నీయాజ్ఞ
శిరసావహించెదగాక! (పరువున నిష్క్రమించును)

విష్కంభము.

౨ వ రంగము.

[దేవాలయమున. మారెమ్మయెదుట సుశీలను నిల్పి దొంగలు
వేపమండలు చేతబట్టుకొని గంతులిడునమయమున తెఱ లేచును]
దొంగలు - కీర్తన.

మారెమ్మ మరిడమ్మ । మాంకాళీ మాతల్లి!
దయయుచి మమ్మేలు । డండాలు నీకు.
నిన్ను నమ్మినవోళ్లం । నీయండ జేరామె
కన్నాబిడ్డలలాగ । కాపాడు మమ్మల్ని ॥హే మా॥
కల్లుముంతలు నీకు । కొల్లాగ తెచ్చామె
తల్లీ! మారెమ్మ నీసల్లాగనముండాలి ॥మా॥
యేటెట నిను మొక్కి । కోట గట్టిస్తామె,
బాట సూపించి మాతలోటి రావమ్మ ॥మా॥

రం—ఒరే, యాల మించకుండా బలియ్యాలిరా.

సిం—ఒరే, రంగడు, భీముడు, యెంకన్నా, తిన్నగా నిల్పొండిరా!

[ఇరువైపుల భక్తితో నిలచియుండురు]

సిం — ఒరే యెంకన్నా, ఆగండ్రొగొడ్డలి యిటందుకోరా!

వెం—(గండ్రొగొడ్డలి యిచ్చును)

సిం— (సుశీలతో) పిల్లా! నిన్న మోరికి బలిత్తుండాం గాని నీ దేవుణ్ణి
తలసుకో.

సుశీ—హా! పరమేశ్వరా! ఈ యంత్యకాలమున నాహృదయేశ్వరుని
చరణపద్మధ్యానముతప్ప వేటొండుమార్గము లేదు. కడసారి
సంస్కరించెదగాక! నాధా!

గీ॥ నీనతి మహాటవిని నేడు నీచమైన

బలికిఁ దొలికాన్కగా నీయఁబడుచునుండె

నైన భగవంతుకృప గల్గు నేని నీదు

నింతిగా నేను మరల జన్మింతుఁగాక!

(భగవంతునుద్దేశించి) దేవా, దీనబంధూ!

మ॥ పరమాత్మా! శ్రితకల్పకదుగ్రమ! జగద్భద్రైకసంవేద్య! నీ
కరుణ నేను జన్మజన్మములకుఁ ♦ గాళిపదధ్యానత

త్వరుడై యుండెను రామలింగనిఁగృహఁ ♦ బ్రాణేశ్వరుంజేయుమా
స్మరదూరా! కడపారిపార్థనము సుమ్మా తండ్రి యీడెప్పుమా.

సిం—యెంకన్నా! దీన్ని పడుకోయేసి కాళ్లుచేతులు కదలకుండా పట్టు
కోరా.

సు—హా! పరమేశ్వరా! దీనరక్షకా, ఆపద్బాంధవా, శంకరా!

వెం—(సింగఁడుచెప్పినట్లు చేయును)

సిం—(గండ్ర)గొడ్డలి పై కెత్తును)

కృ—(తెఱలో)

ఉ॥ హంతకులార! నిల్వఁడట ♦ నాయువులందలియాన వీడి ని
శ్చింత యమాలయంబునకుఁ ♦ జెచ్చెరమిమ్మనుపఁ మహోగ్రతఁ
బంతముతోడ రాయ లింక ♦ పర్విడి వచ్చుచునుండె ఘోరిదు
ర్దాంతభయాపహాపృథుతఁ ♦ చాల్చి కఠోరకృపాణవాణియై.
(ప్రవేశించి)

ఉత్సాహము॥ కండకొప్పుచే మహోగ్రఁ ♦ కానసంబునందు దో
శ్చండవృత్తి మండగముల ♦ నల్పుచుండ రాయ లు
ద్దండమతినిఁ జూచి ఖడ్గఁ ♦ ధారలఁ వధింప కె
ట్లుండురా దురాత్మ నీ కింకెవ్వఁడడ్డఁ చూచెదఁ.
(పొడుచును)

సిం—ఒరే! యెంకన్నా! చచ్చానోయ్.

వెం—నే నేమి జెయ్యనురా! బాబు!

రం—(గడగడవణచు) వీడెక్కడినుంచి చాపరించాడురోయ్ బాబో!
అయ్యల్లో బాబల్లో (అటునిటు పారిపోవుదురు)

కృ—పారిపోకుండు! పారిపోకుండు! మిమ్మందఱి సీత క్తికి బలినీయ
వలయును.

అందఱు—బాబో! కాలికి బుద్ధి నెప్పండరోయ్. (పారిపోవుదురు)

కృ—(తరుముకొనిపోయి తిరిగి వచ్చి) అమ్మా! భయంబుడుగుము,
ఆ దుర్మార్గుల నందఱిని సంహరించితిని.

సు—తండ్రి! ఆపత్కాలమున భగవంతునివలె తోడ్పడి నన్ను రక్షించిన తమకు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నదాన.
(నమస్కరించును)

కృ—తల్లీ ! భగవంతునియనుగ్రహమేగాని మానవమానసిండనగు నేను నిన్ను రక్షించునంతటి సమర్థుడనా? లీలానాటక సూత్ర ధారియగు జగదేశరక్షకునికరుణకు పాత్రురాలవైన పతివ్రతా మతల్లివుగావున నిన్నాతడే రక్షించుకొనియె.

తిమ్మరసు—(ప్రవేశించి) రాజా! కృష్ణదేవరాయమహీశా! సైన్యము చెదరిపోయినది. వేటకాండు ప్రత్యేకచూర్ణములం బట్టిరి. తమగు వెంబడించిన మృగము చేజిక్కినదా!

కృ—లే అప్పాజీ! తత్కారములుంబున నీపతివ్రతాశిరోమణిని దొంగలబారిసుంకి సంరక్షించుటైనది.

తి—చిత్తము! నేటివిహంగమున చాల శ్రమగొన్నట్లు తోచుచున్నది.

కృ—ఔను! అప్పాజీ! మీ రీయమ్మను నాకుమార్తెవడువున భావించి ఘరంబునకుం గొంపోయి నూతనహర్ష్యంబున విడియజేసి దానదాసీజనంబులనిడి కడు జాగరూకతతో కాపాడుచుండుడు. నేనిమార్గమున పోయి సైన్యమునుకలసికొని ఘరంబునకురుదెంచెదను.

తి—చిత్తము. [కృష్ణదేవరాయలు నిష్క్రమించును.]

తి—(సుశీలతో) అమ్మా! ఈ సమీపముననే రథమున్నది. రాయల వారి యనుజ్ఞప్రకారము విద్యానగరంబునకు దయచేయుడు.

సు—మంచిది. తండ్రి! (స్వ) నాజీవితమంతయు నొకకలగా గాన్పించుచున్నది. కీసులో మేలన్నట్లు నా ప్రాణేశ్వరుని సంరక్షించుచున్న మహాపురుషుని దయకే పాత్రురాలనైతిని. నా జీవితేశ్వరుడు నన్ను మఱచియున్నారనిగదా స్వామివారు సెలవిచ్చియున్నారు. నే నాయనకృప సంపాదించుటెట్లో తెలియకున్నది. దేవి త్రిపుర సుందరియే కృపజూచుగాక. [నిష్క్రమించును.]

పంచమాంకము సంపూర్ణము.



శ్రీ రస్తు .

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

షష్ఠాంకము .

రంగము. రాచబాట.

[సుశీల చతురిక పూజానంతరమున ప్రవేశింతురు.]

సు—చతురికా! కొలదికాలమియ్యెడ విశ్రమించిపోవుద ముండుము.

చ—అమ్మా! భవానీదయకై యుపవాసములకోర్చి డస్సియుండియు నింకను నాలసింపనేల? రండు నెమ్మదిగా గృహమునకు చేరుదము.

సు—చతురికా! సతత మా పరమేశ్వరీ చరణశంజ సంజనిత సుధా మరందబిందుసందోహ మానందముగా గోలుచుండ నాకు శ్రమ యెక్కడిది? [తిన్నెపై కూర్చుండును.]

చ—(స్వ) ఈ సకలాంగసుందరి యపరపార్వతివోలె దైవచింతనము తప్ప తదితర మావంతయు నీమెయెడ గానరాదు. ఐనను మఱచితిని. (ప్రకా) అమ్మా! నేను తమ వేడుక చెలికత్తియ నగుటచే నడుగ సాహించుచుంటిని.

సు—ఏమది చతురికా?

చ—అమ్మా! కోపింపకుండురుగాక! మీ హృదయేశ్వరుడు మిమ్ములను విడచి యెందేని వెడలిపోయినటుల మీ ముఖము చెప్పక చెప్పుచున్నది. ఇప్పుడాయన యెందున్నవారు. ఈ యుపవాస

ప్రతదీక్షాది మహత్కార్యములయందు పాల్గొనుటకు హేతువేమి?
తెలియనగునేని.....

సు—చతురికా! నా హృదయేశ్వరుఁ డీయూరనే నివసించియుండువాడు.
తదుపరి ప్రతదీక్షాదికములంటివా నే నాయనదయ సంగ్రహించుట
కొఱకే. అందును మానుషశరీరము దాల్చిన ప్రతి యువతియు
పరలోక సుఖపేక్షకై నిరీక్షించుచు భక్తిజన చింతామణియగు
పరమేశ్వరుని చరణయుగమును మనసా ధ్యానించుటయేగదాముఖ్య
కర్తవ్యము. ఏతత్కార్యంబున పాల్గొనుటకన్న మర్త్యులకు మఱొండు
మార్గముగలదా?

చ—(పరధ్యానముతో వినుచు) లేదు.

కీర్తన.

సు— కాళికావరప్రసాద । జాలమేలరా ॥హా॥
ప్రాలుమాలియుంటిని శ్రీ : రామలింగ పాలింపుమ ॥కా॥
విమలమైన నీ పదయుగ । మమలచరిత మది గొల్పెద
సుమశరజిత చారురూప । సుందరతరగాత్రా -హా- ॥కా॥
హాస్యరసానందభరిత । యనుపమగుణచరిత నీ
దాస్యముచే ముక్తిపదము । దర్శించెద కృపజూడుము ॥కా॥

రా—[దేవీపూజకై పూలసజ్జతో చాటునుండి ప్రవేశించి సుశీలను
జూచి న్న] అహా! ఏమి యీ నవమోహనాకారము!

గీ॥ కాకపోతి సహస్రాక్షుఁగఁగ కట్ట!
కాంచియుందును గన్నుల ♦ కఱపు దీర
కాకపోతిని శేషునికరణినైనఁ
బాగడుకొనియుందు నోరార ♦ బుద్ధిదీర.

ఈ గంధగజగమన తన గీతామృతమున నానామమే ప్రయో
గించినదే! కారణ మేమైయుండు? (నవ్వుకొని) కాదు కాదు కామీ
స్వతాం పశ్యతి యన్నట్లుండును. (అలోదించి) కాని, కాళీవర

ప్రసాద యనియు హస్త్యాలాప యనియు నుడివియున్నది. నేనుగాక మరెవ్వరు? ఎదుటబడి తెలిసికొందమన్న పానకములోని పుడకవలె నీ దాసి యొకతె. ఏమిచేయుదును? పోయి పలుకరింతునా? (చూచి) ఆహా! చూచినకొలఁదయు చూడ వేడుక యగుచున్నదే!

ఉ॥ శ్రీకరమైన యాకనులు ♦ చేరలకించుక యెక్కుడౌను లో
కైకనుతుల్ గొనుంగద ముఖాబ్జము కొన్నెలవంకతోడుతన్
ధీకొనునట్టి నెన్నోసలు ♦ తీవిగ మే నల మెల్లఁడానిలోఁ
జేకొనునార యీమదనఁచితితచిత్రిసుగాత్రీ ధాతిప్రై.

చ—(రామలింగమును చూచి) అమ్మా! పరపురుషు లెవరో నచ్చుచున్నారు. మన మింకగృహంబునకు చేరుటమంచిది. రిండుపోవుదము.

రా—(స్వ) ఈ దాసీపుత్రిక నన్నుఁ జూచినట్లున్నది కానిమ్ము, నమ యోచితముగా సగృహంబుననుండు.

సు—(చూచి సిగ్గునలేచి) (స్వ) పరులెల్లగుదురు? నా హృదయేశ్వరుఁడే గదా? పోయి కాళ్ళపై బడి రక్షించుమందునా? నిరాకరింతురేమో!

రా—(స్వ) ముందుగా నేనే పలుకరించి చూచెదను (ప్రకాశముగా) ఇంత!

మ॥ వరబింబాధరమున్ బయోధరములున్ ♦ వక్రాలకంబుల్ మనో
హరలోలాక్షులు జూప కవ్వలిమొగం ♦ బై నంత నేమాయె నీ
గురుభాస్వజ్జఘనంబుఁ గొమ్ముడియు మాఁకుం జాలవా? గంగ క
ద్దరిమే లిద్దరికీడునుం గలదె యుద్ధద్రాజిబింబాననా!

చ—(కోపముతో) పురుషాగ్రణీ! రాజాజ్ఞ యించుకేనియు పాటింపక యన్యకాంతలని చిత్తంబున నుత్తలపడక చిత్తమువచ్చినట్లు మాట్లాడుచుంటిరేమి?

రా—(స్వ) మధ్య నీకాట్లకుక్క దాపరించినదేమి? (ప్రకా) పరిచారికా! నీమాటలు వినిన నవ్వువచ్చుచున్నది. రాజాజ్ఞ యేమిచేయగలదు?

చ—జారచోరాది మహాదానవసములపాలిట చక్కధారవంటి ప్రభు శాసనమే యేమియు చేయజాలదా?

రా—ఓబోటీ! నీబోటీనక్కములపై శాసనచక్రము సక్రమముగా నుపక్రమించునేమోగాని మావంటి సుకవిద్విరదంబులపైకి రా నుత్తమ లక్షణముగాదని శంకింపకుండునా?

చ—పదపడి యాలోచించుకొననచ్చును. తాము పిలచిన కారణమేమి?

రా—నిన్ను పిలువలేదే?

చ—నన్ను కాదు. మాదేవిసే.

రా—చతురికా! మాదేవిసే పిలచినచో నీకేమి?

చ—నాపేరు మీ కెట్లు తెలిసినది?

రా—తిమ్మన్న పేరు ముఖమే చెప్పినట్లు నీపేరు నీమాటలే చెప్పు చున్నవి.

చ—అట్లయిన తమ పేరేమి?

రా—నాపేరుతో నీ కేమియవసరము సంఘటిల్లినది?

చ—అవసరమే కానలయునా? మీపేరు విని సంతోషింపవలయునని.

రా—నీ వంతకోరికతో నాపే రడుగుచుండ నేను చెప్పకుండునా? నాపేరు నామగడు.

చ—పేరుచెప్పటలోగూడ హాస్యమేనా?

రా—ఓసి! పిచ్చిదాస! యథార్థముగా నాపే రదే. నీతోడ నే పరిహాస మాడుదునా? నా తలదండ్రిలకు తనయులు ఘట్టి బ్రతుకకపోవుటచే నేనై నను బ్రతుకుదునేమోయని నా కీ పేరు పెట్టిరి. దైవానుగ్రహమున బ్రతికితిని.

చ—వీదియెట్లయిన మాకేమి? మీ స్వకార్యంబుపై మీరు చనక యేకాంతంబునగల పరకాంతలతో వ్యర్థప్రసంగములు కల్పించు కొనుట తమవంటిపెద్దల కనుచితమగు విషయము.

రా—ఓసి! దాసి! మా కుచితానుచితంబులు బోధించునంతటి ప్రాజ్ఞువైతివా? ఎంగిలిమెతుకులు తిని పోతరించిన వాయసమువడువున కన్నులు నెత్తికెక్కినవా? పెద్దయు చిన్నయు తారతమ్యమే కనఁ

బడుటలేదా? దుర్మార్గురాలా! నిన్నియ్యెడ బాట్లు కాటుక
పెట్టి పిలచిన దెవరే?

చ—మితిమిక్కిలి మాటలు రాసీయకుండు.

రా—ఛీ! ఛీ! నోరుమూయుము.

సు—(చతురికతో) చతురికా! మహాత్ములగు వారిమనమును తీవ్రపరుప
కుము. దానివలన మనకు శ్రేయోదాయకము కానేరదు. కావున -

గీ॥ తప్పలున్న క్షమించుట ♦ తప్పదనుము
తమకుఁ దెలియని ధర్మముల్ ♦ ధరణిఁబెందుఁ
గాన మనుము; సమంచిత ♦ మైనదయను
గాంచుటయె యుక్తమని సమస్కారమనుము.

చ—అమ్మా మీరు చెప్పచున్నారు చాలదా? నేనుగూడ మసి
పూసికొని చెప్పవలయునా?

రా—(స్వ) ఆహా! ఈ యబలప్రతిఫల్కును డియు తేనె లొల్కు
చున్నవే. అందును యుక్తియుక్తిముగా నమస్కరించియున్నది.
కాన నేనును తగిన ట్లాశీర్వదించెదగాక (ప్రకా) ననలా! నీ తీర్పు
బాగుగానున్నది. కావున దానికి ప్రతిక్రియగా నా యాశీస్సు
గొనుము.

సీ॥ పైడిగిండులను జెంపలు వాయఁగాఁ గొట్టి
నగెడుగుబ్బలకు నొంపన్ త్యమస్తు
విద్యులతకు మొట్టు ♦ వెట్టి తీరుపు దిద్ద
భావించుమెయికి సౌభాగ్యమస్తు
చిటుతకురంగంబుఁ ♦ జెవఁబట్టి యాడించు
వరనేత్రములకు నైశ్వర్యమస్తు
నీరజారినిఁ బిల్చి ♦ యూరించుమోముకు
శీఘ్రమే శుభవిభాసిద్ధిరస్తు

గీ॥ కొదమసింగంబునేనియుఁ ♦ గొంచెవఱచి

యొప్పు మధ్యంబునకు నిరభ్యుదయమస్తు
పడతి! కలహంసమును ముక్కుఁబట్టి యూపి
ప్రబలు నడలకు నద్గతిఁపొత్తిరస్తు.

సు—(సిగ్గున తలవంచుకొనును.)

రా—(స్వప్నాతిగోని) దేవీపూజమాటయే మఱచితినేమి ! బౌను.
ఈచంద్రవదనమనోహరసౌందర్యకరణసమూహములచే కన్నులు
మిరుమిట్లుగొల్ప దారి కానరామి నే నేమిచేయగలను?

[ముందునకు నడచును]

చ—(స్వ) కాని మ్మాతడు నోటికి వచ్చినట్లెల్ల వదరుచున్నాడు—
ఈపిషయము రాయలవారి కెఱింగించి ఈతని ముప్పతిప్పలు వెట్టిం
చెడ. అప్పు డీతని కెన్నఁ డడ్డపడగలఁడో చూచెదనుగాక. పదపడి
నే నెంగిలిమెతుకులుతిని ౨త్తుకు వాయసమునో లేక యశ్లేషశక్తి
సాహర్థ్యములుగల జవరాలనో కన్నులకు బోధపడగలదు. (ప్రకా)
అమ్మా! ఇంక దయచేయుఁడు. ఇప్పటికే తిర్రాత్మోపవాసముచే
డసియున్నాను. ఇంకను చాలద వ్వరుగలసియున్నది.

సు—(స్వ) అయ్యో ! ఈస్ఫురద్రూపియగు నా ప్రాణపతిని మగల
నెన్నిదిసములకు చూడగల్గితిని కిట్టా! పోవ కాల్లాడకున్నవి. ఏమి
చేయవలయునో తోచకున్నది.

చ—అమ్మా! దయచేయుఁడు

సు—పోవుదము పద.

[నిష్క్రమించును]

రా—హా! ఆ నవమోహనాంగి నా మనఃకుసుమమును దొంగిలించు
కొని పోవుచున్నదే! పోవుచున్నదే! తన సౌందర్యకరణము లుప
సంహరించి కురులమాటున డాగిన యిరలు విదల్చి యేతదంధ
కారమున నన్ను ముంచిపోవుచున్నదే, హా! దైవమా!

ఉ॥ ఈ వనితావతంసమును ♦ నే నెటనో మును జూచినట్లుగా
భావమునకొన్నహించెడు ప్రతిజనింపక మోహమేల నా
కీవిధి యుద్భవింపవలె ♦ నేమికతంబా? పురాకృతంపు న
ద్భావ మదేదో లేకయె వృథా యిటువంటి తలంపు గల్గునే?

[నిష్క్రమించును]

అ వ ర ం గ ము .

[ఆస్థానమున కృష్ణదేవరాయలు, అప్పజీ, పెద్దన్న, తిమ్మన్న,
భట్టమూర్తి, కూర్పుండియుండగా చతురిక విషాదముతో ప్రవేశించును]
చ—(దుఃఖముతో) ప్రభూ! నమస్కారములు.

కృ—(అతురతతో) చతురికా! నుశీల కుశలముగానున్నదా? ఏల
దుఃఖించుచుంటివి? ఏమి చెప్పవు?

చ—అయ్యా! ఏమనిచెప్పుదును. నిన్నటిదినమున మే మిరువురము
శివాలయమునకేగి వచ్చుచున్న యవసరమున నామగడుగు
నా కెదురుపడి నానాదుర్భాష లాడుటయేగాక మీదుమిక్కిలి
నన్ననరానిమాట లని పోయెను. దేవా! వానిని కఠినముగా
శిక్షించినగాని నాయుసుదులు నిలువవు.

కృ—చతురికా! నీవలన నేదోషమును లేక సిభర్త నిన్నేల నిందిం
చును?

చ—నా భర్తగాదు స్వామీ! నామగడు.

పె—ఔను! భర్తయన్నను మగడన్నను నొకటియే యర్థము. మగఁ
డొకవేళ భార్యను తెలిసియో తెలియకనో నిందించును. అట్టి యవ
సరమున మండలించుట యుక్తియుగాని, యిటుల రచ్చకెక్కి విచ్చల
విడిగా మచ్చకంటులు హెచ్చరిక సూపుట లోకవిరుద్ధము.

చ—(పెద్దన్నను చూచి సిగ్గుతో) అయ్యా! నామగడుగాదు. మీ
యాస్థానమునంగల నామగడు

కృ—(నవ్వుచు) దీనికి వెట్టియెత్తినదా యేమి? దీనిమగడు కాండట.
మన యాస్థానమునంగల దీని మగడట. దీని కిర్వరుమగలా!

అ—కాదు! ప్రభూ! ఈ చతురిక వచించునదంతయు భావగర్భితముగా
కన్నడుచున్నది.

కృ—(నవ్వుచు) ఏమే చతురికా! వాడు నీ మగడేనా?

చ—(సిగ్గుతో) కాదు. నామగడు స్వామీ!

కృ—వానిపే రేమి?

చ—పేరే నామగఁడు.

కృ—(స్వ) ఓహో! దీనినెవరో మోసపుచ్చుటకై యీ పేరు చెప్పి యుండవచ్చును. (ఓకా) చతురికా! నీ వాతనిని గుర్తుపట్టగలవా?

చ—చి త్రము.

అ—తదుపరివృత్తాంత మేమి?

చ—మా కాశఁ డెదురుపడి మా దేనితో హాస్యములాడ మొదలిడ నే సన కూడనిపని, ప్రభుశాసనోల్లంఘన మనియు చెప్పియుంటిని. అంత నాతఁడు ప్రభుశాసన మేమిసేయగలడు? ఎవ శేమి సేయ గలగని కన్నులనుండి నిప్పులు రాల్చుచు నాపై కురుకబోయెను.

కృ—(కోపముతో) సుకీలనే! అంత కన్నులు పోతరించిన మహా మూఁఘఁడు, ప్రభుశాసనము పాటింపని రాజద్రోహి, నీచమర్యాదకు పాల్పడిన నీచుఁడు, మాయశేర్ల చే దొర్లాడుమాయావి, ఎవఁడు వాఁడు! వానిని తక్షణమే నా రాజ్యమునుండి యావలకు నెట్టింప వలయును. అప్పాజీ! వాఁ డెవఁడో ముందు విచారింపుఁడు.

తి—(జనాంతికముగ) పితామహ! ఈ యూర ప్రభుశాసనమే లక్ష్యముసేయక రాజకోపాసలమునకు గురియైన యా మంద భాగ్యుఁ డెవఁడై యుండును?

చె—ఇట్టి కొంటిచైదములకెల్ల సృష్టికర్తయగు మన రామలింగఁడే కావలయును. అన్య లింతటి సాహసమున కొడిగట్టుదురా?

తి—ఔ నతఁడే కావలయును. పాపము చేజేతల నింద భరింపవలసిన వాఁడయ్యెనే.

చె—విధినిర్ణయ మెట్లున్నదో అట్లు జరుగకమానదు.

తి—ఔను.

రా—(చిరునవ్వుతో పోవేళించి) (స్వ) నే ననుకున్నంతయు జరిగినది. ఈ దానీ వేసిన పాచిక రాజుగారిని పూర్తిగా పురియొక్కించినది.

రాయలుగూడ నింగలము లుమియుచున్నాడు. కానిమ్ము, పీఠంబు
నన్నేమిచేయగలరు? చాలదినములనుండియు స్వేచ్ఛయనునది లేక
పడియుంటిని. నేటి కీదానీ బంధవిముక్తుని జేయగలదు.

[నెమ్మదిగా ప్రవేశించును]

చ—(రామలింగనిచూచి) దేవా! ఈయనయె, యీయనయె
మ మృవమానించినది.

అ—(చతురికతో) ఇక నీవుపోమ్ము. (చతురిక నిష్క్రమించును)

రా—[అర్థసింహాసనమున నిర్భయముగా కూర్చుండును]

కృ—(కోపముతో అప్పాజిని జూచును)

అ—(లేచి) రామలింగ కవిసత్తమా! తాము మా ప్రభువుచే
సంరక్షింపబడి, కుమార్తెకన్నమిన్నగా గారాబమున జూడబడు
చున్న సుశీలయను నామెను వినరానిమాట లనియుంటిరని
యీ చతురికవలన తెలియవచ్చుచున్నది.

రా—(చిరునవ్వుతో) ఈ చతురికమాటలకు మీ చతురుడు చెవి
యొగ్గుటచేతనే యీ చతురత్వము సంభవించినదని నేను మున్నే
గ్రహింపగల్గితిని. ముందు జరిగినతీర్మానము విన వేడుకపడు
చుంటిని. అదిగూడ వినిపించి సంతోషపరుపుడు.

కృ—(కోపముతో) ఓయీ! నిరభిమానీ!

శా॥ నారాజ్యంబున లేనిపోనివగు నన్యాయ్యంబులన్ నెత్తిపై
కీరీతిన్ దగఁదెచ్చిపెట్టుటలు నీకే చెల్లె మర్యాదకున్
దూరంబంచుఁ దలంప వింతయును నిన్ ♦ దూషింప నోరాడ దీ
తీరుల్ మేము భరింపలేమనుటయే ♦ తీర్మాన మిప్పట్టునన్.

రా—(కోపముతో దిగ్గన లేచి) ఓ రాజా!

చ॥ పదవు లశాశ్వతంబు లవి ♦ పట్టినయంతనె గర్వశీలివై
వదరుట పాడిగాదు జనహాలక యవ్వితలంపుమాత్రీనే
వదలిచనున్ మహాత్ములను ♦ వంచనచేసిన దెంతలాగినన్
పిగ్గులదు మంచిచెడ్డలను ♦ వీడి చరించుట మోసహాఁ జూమి.

రాజా ! మరొక్కమాట.

ఉ. గద్దియపై ననుటినని ♦ గర్వముకూడదు సుమ్మ యింక నీ
సుద్దులు హద్దుమీరె నిను ♦ జూచుట కష్టతరంబు నాకింక
బెద్దయుఁ బిన్నయన్ దగవు ♦ వీడి చరించెడు తావునుంట నా
యొద్దికగాదు బుద్ధిగొని ♦ యుండుము నే నీకఁ బోయివచ్చెదన్.
(అందఱు నిశ్చేష్టులగుదురు)

రా—(చిరునవ్వుతో) వచ్చినదారినే వెళ్లిన మంచిదనిరి పెద్దలు.
(నిష్క్రమించును)

కృ—అప్పాజీ! పవిత్రయగు ఆ సుశీలపూర్వవృత్తాంతము వినియుండ
లేదే?

అ—చిత్తము. రేపటిసభయందు విచారించుట యుక్తమని తోచు
చున్నది. ఘంటానాదము కూడ వినవచ్చుచున్నది.

కృ—మంచిది, కానిండు. (కోపముతో నిష్క్రమించును)
(అందఱు వెళ్లుచున్న సమయమున)

పె—కట్టా! నేటిసభ విషాదాంతముగా మారిపోయినదే!

తి—పితామహ! కాంతాకనకములే గదా, కలహకారణములు.

పె—చిత్తము. (నిష్క్రమింతురు)

షష్ఠాంకము, సంపూర్ణము.

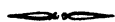


శ్రీ ర స్తు .

వికటకవి తెనాలి రమలింగ



స ప్తమాంకము



[రంగము ఆస్థానము, కృష్ణ దేవరాయలు, అప్పజీ, పెద్దన, తిమ్మన, భట్టమూర్తి ప్రక్కగా సుశీల, చతురికయు ప్రవేశింతురు.]

కృ—అమ్మా! సుశీలా! కుశలముగా నుంటివా?

సు—తండీ! భవదనుగ్రహమున కుశలముగానే యుంటిని.

కృ—అమ్మా! ఆనాడు వ్యవధిలేక తెలియనైతిని. నీపూర్వవృత్తాంత మిండుక వినుపించెదవా?

సు—తండీ! దుఃఖభాజనమైన నాపూర్వ వృత్తాంతమే వినవేడుక జనించినదా! ఆయజుడు తన సృష్టిభవనమున గల కష్టములన్నియు ముద్దజేసి నన్ను సృష్టించియుండనోవు! నాజీవితమంతయు దుఃఖావహమై యెంతటికఠినహృదయమునైనను నీరుగా ప్రవహింపజేయక మానదు. నేను చిన్నతనముననే తల్లిని గోల్పోయితిని. పిదప నాతండీ! నన్ను కడు గారాబమున పెంచి తెనాలియం దొక భాగ్యవంతునికోడలునిగా నొనర్చెను. ఆమహాపురుషుడుగూడ స్వర్గస్థుడయ్యె. పదపడి నామామగా రొక్కనాఁ డకస్మాత్తుగా దివంబలంకరించిరి. నాహృదయేశ్వరునకు వెట్టి సంభవించి యాయన పలాయనులైరి. ధనమగతయు తస్కరులచే హరింపబడినది.

కృ—హరిహరి! తదుపరి?

సు—తదుపరి దైవానుగ్రహమున, నాపతికి నిత్యానందస్వాములవారు
దర్శన మొసంగి కాళీమంత్రోపదేశ మొసర్చి ధన్యునిగా నొనర్చిరి.

తి—పితామహ! నిత్యానందస్వాములవారు మన రామలింగకవి గురువు
గారని వినియుంటిమి?

పె—ఔను.

సు—పదపడి యేతన్నంత్రోపదేశంబుకతన గల్గిన త్రిపురసుందరీ
కృపారసాస్వాదనముచే సకల విద్యాపారింగతుడై దివ్యత్వంబను
పునర్జన్మ ధరించి యీ విద్యానగరంబునకు జేరిరి.

పె—(జనాంతికముగా) ఈ యంగన రామలింగనియర్థాంగియా యేమి?

తి—నామనస్సునకు నట్లే తోచుచున్నది.

సు—తదుపరి నేను నాపతిని గానక వెదకి వెదకి వేసారి నిరాశాసూచన
లునయింప జీవితాశాపాశమును జెప్పిచిన్నెచి యాశ్మహత్యకు
గడంగితిని.

కృ—(చెప్పు మూసికొని) శ్రీహరి! అంత ?

సు—అంత నాపాలిటి ధర్మదేవతయో యనుచుట్లు, నిత్యానంద
స్వాములవారు దర్శనమిప్పించి నాకూరకృత్యము వారించి, నాపతి
దేవీవరప్రసాదంబున పునర్జన్మ ధరించుటయు, నన్ను మఱచుటయు,
మీపురంబునకు జేగుటయు నాదిగా వచించి ‘నీవుగూడ విద్యానగ
రంబు జేరుట శుభ’మని చెప్పుచు సదృశ్యులైరి.

కృ—మహాపురుష సందర్శనమున ధన్యవైతివి. తదుపరి?

సు—తదుపరి నే నబలనయ్య నాప్రాణయేశ్వరుని చరణపద్మధ్యానమే
నాకు తోడురా నిర్జనారణ్యమునైనను లెక్కనేయక యిలు బయలు
వెడలి యీవిద్యానగరంబున కరుదెంచు మార్గమధ్యమున దొంగలు
న స్నిడుకొనిపోయి మరిడికి బలిసీయ సిద్ధపడిరి. ఏతస్మరణావస్థ
నుండి దయామయులగు తమచే రక్షింపబడి యియ్యెడ సంతక్షింప
బడుచుంటిని.

ఆకాశవాణి—సత్యము.

కృ—(విని, తిమ్మరుసుతో) అచ్చాజీ! అశరీరవాణి యీయమపల్కులెల్ల
సత్యములని తెలియపరచుచున్నది వింటిరా!

అ—బేను! ఈసాధ్యపూర్వవృత్తాంత మెంతయు విపాదజనకము.

కృ—కాని ఈమెభర్తనామమెద్దియో తెలియలేదే!

అ—(సుశీలతో) అమ్మా! ఇప్పుడు నీపతి యెందున్నదియు తెలియ
వచ్చినదా?

సు—నాయనా! వారు తమయాస్థానమునగల కవిదిగ్గజములలో నొక
రుగా పరిగణింపబడుచు పేరెన్నిక గన్న హాస్యరసప్రభానులుగా
నుండిరని వినియుంటిని.

పె—(జనాంతికముగా) మనయాహ వ్యర్థముగాలేదు. పాపముసుగుణ
శీలయగుసుశీల కింకను కష్టదినములు వెంబడించుచునేయున్నవి.

తి—ఆభగనంతుడు పవిత్రహృదయములనే గదా తటచి నిగ్గు దీయు
చుండును.

కృ—హా! రామచంద్రా! తాఁ దలఁచినదొకటియు దైవము తలంచు
నది వేరొకటియు ననుట నాయెడనే విస్వప్రమయ్యెనే. హా!
ఈపున్నెపుదంపతుల నొండొరుల విడదీసిన మహాపాతకము నానెత్తి
పైకి తెచ్చిపెట్టిన నిన్నేమనగలవాడను? నాయీనింద భూమిపై
తారార్కస్థాయిగా కాపురము సేయవలసినదేనా! అయ్యో!
నాబుద్ధి పాడుగాను. ఎంతటి దుష్కార్యమునకు సాహించితిని.
ఆమహాపురుషుని అనన్యసామాన్యగుణకోవిదుని ఆదుర్జనదుర్దమ
దుర్వారగర్వాపహరుని మారామలింగకవిధీరు నింక నాకన్నలతో
జూచు భాగ్యము గలదా? రామలింగా! (సుశీలనుచూచి) అమ్మా!
సాధ్య! పురంధీరత్నమా?

సీ॥ పతితపావని నిన్నుఁ ♦ బతికి దూరముజేసి

బ్రతికియున్నట్టి దుర్జనుఁడు వీఁడె

దయ యింత లేక నీధవుని యూర్యేడలంప

శాసించినట్టి ముష్కరుఁడు వీఁడె

అరయ నవ్వులబండియైన నీనాథుని

పోగొట్టుకొన్న దుర్బుద్ధి వీడె
నిర్మలహృదయుని ♦ దుర్మార్గుడని లోనఁ
దలచిన ఘోరపాతకీయు వీడె

గీ॥ అమహాధీరుఁ డేగిన ♦ యంతనుండి

చిన్నవోయిన సభఁ జూచుచున్నవాఁడు

వీడె వీనియెడఁ దయ♦ వీడి సాధ్వీ!

శాపమొసఁగి కృతార్థుఁగా ♦ సల్పుమమ్మ.

సుశ్రీ — (నిశ్చేష్టయై) హా! నాథా!

కృ—(స్వ) హా, రామలింగా! ని న్నన్యాయముగా చతురికమాటలు
విని నిందించితినిని యీ ని రాయలపై చలమువహించి యెం దేగి
తిని? అయ్యో! మహాపాతకి చతురికయే యీ మహాప్రళయమున
కంతకు మూలము. (చతురికను చూచి) ఓసీ! దాసీ! న్నన్యాయ
ముగా నిందాభాజనునిగ జేసిన ని న్ని దే మదీయఖడ్గమున కెఱగా
వించెవ. (ఖడ్గము నొఱనుండి తీయును)

అ—ఆ, ఆ, రాజా! ఏమాసాహసము! (కృష్ణ దేవరాయల చేయి
పట్టు కొనును)

చ— (భయపడుచుండును)

కృ—అప్పాజీ! సన్ను వారింపకుండు. ఈ మహామారివలననే పవిత్ర
హృదయుడగు రామలింగని గోల్పోతిని.

అ—రాజా! రాజులు తమప్రతాపము లబలయగు దాసీపుత్రీకపై నా
చూపుట?

కృ—అప్పాజీ! సన్నిప్పు డేమి చేయుమందురు. నే నా మహాత్ము
నేల తూలనాడితిని! (ఖడ్గమును పాఱవేయును)

అ—ప్రభూ! గతజల సేతుబంధనమేల! చారులం బనిచి వారెందున్నదియు
తెలిసినపిమ్మట నెట్లేని తోడ్పుకొని రావచ్చును.

సు—హా, నాథా! నీచరణపద్మ ధ్యానయగు నీనుదతికి నీపదకంజంబులు

జూచుభాగ్యము లేదుకాబోలు. ఈ నిర్భాగ్యురాలి లంతటి నోము నోచికొనలేదుకాబోలు. హానాథా!

కృ—తల్లీ!

మ॥ కలఁతఁ బొందకుమమ్మ నీమనమునఁ ♦ గళ్యాణి, యే నిప్పుడే నలుదిక్కుల గనఁ జారులన్నసిచి నీనాథున్ యశఃశ్రీనిధిఁ లలనా! శ్రీహరిపాదసాక్షిగను నే రప్పించెద న్లానిచో జ్వలనజ్వాలల జేరి, దేహమయినఁ ♦ జాలించెదఁ తల్లిరో!

ల—చతుఃకతో చతురికా! ఈ యమ్మను గృహంబునకు తోడ్చు కొనిపోయి కడు జాగరూకతతో కాపాడవలయును. లేదేని సీతావణములు నీకు దక్కుట దుర్లభము.

చ—తుదకు గోడదెబ్బయు చెంపదెబ్బయు నాకే. (సుశీలతో) అమ్మా దయచేయుఁడు. [నిష్క్రమించును]

కృ—అప్పాజీ! శత్రుణమే చారులను నలుదిక్కులకుం బంపి యా మహాపురుషుని తోడ్చుకొని వెచ్చువారికె గొప్పపారితోషిక మిత్తుమని ప్రకటింపుఁడు.

ల—చిత్తము.

ద్వా—(ప్రవేశించి) హే కళింగరాణ్యణి! జోహార్!

కృ—జావారికా విశేషములేమి?

ద్వా—దేవా! సమస్తవిద్యారహస్యవేదియు కవికులచూడామణియు నైన భట్టరాచార్యులవారు విచ్చేసి తను సెలవునకై యెదురు చూచుచున్నారు.

(కవులు నివ్వెరపడి చూచుచుందురు)

కృ—జావారికా, వారిని త్వరగా లోనికి తోడ్చుకొనిరమ్మ.

ద్వా—(నిష్క్రమించును)

పె—(లేచి) రాజా! నేటితో మీకును మాకును ఋణంబు చెల్లెననుట యథార్థము. ఈభట్టరాచార్యుని జయింప మాకు సాధ్యపడదు సరికదా, ఆసహస్రశీర్షునకై నను ప్రక్కబెడరుగానే యుండును. ఈతని

పేరు విన్నమాత్రమున కవులహృదయములు గగ్గోలు పడక మానవు.

భ—రాజా! నా కొక యుపాయము తోచుచున్నది. ఈయనతో వాక్కులహమునకు జొచ్చునెడ మాలో నొక్కరుడును జయించుట దుష్టభము. కావున నీకివికలసింహుని నెక్కుడుగా సత్కరించి పంపివేయుటయే యిష్టము నుచితముగా తోచుచున్నది.

తి—ఔను! ఈసమయమున సదిదే, సమంజసముగా గన్పడుచున్నది.

పె—కట్టా! ఇష్టమున

చ॥ ఉరుసుతి రామలింగకవి ♦ యుండిన సీతని వాగ్వివాదమందరనిముసంబున స్థరున ♦ మంతయు డించి యభేచ్ఛగాఁ బొరింపొరిఁ బూబాహ్యదేశములఁబొంతకు గెంటక యున్నె యక్కటా యెరు లెవ రీతనిఁ గెలువ ♦ నోపరి యెవ్విధి పెన్గులాడినఁ.

కృ—హా! రామలింగా! నిన్ను నిందించిన పాపఫలము వెంటనే ప్రత్యక్షమైనది సుమా!

భ—భవిష్యత్కర్తవ్య మాలోచింపక అందనిమ్రాకుల కట్టుజూపుచు గూరుచున్న నేమిప్రయోజనము? అదియునుగాక ఇంతమంది దగ్గరగల్గి యేమియు జేయలేకుంటిమిగాని యిక నెక్కడనో యున్న రామలింగ మరుదెంచి మనల నుద్ధరింపగలఁడా?

పె—ఓయీ! భట్టు! ఇక గుఱ్ఱమును కట్టివేయుము. ఆచార్యులవారు వచ్చుచున్నారు.

[భట్టరాచార్యులు ప్రవేశించును. కృష్ణ దేవరాయలు, అప్పజీ, కవులు నిలువంబడుదురు]

కృ—‘అడియే దాసా’ (ననుస్కరించును)

భ॥ చా—రాజా! జయమగుగాక జయమగుగాక!

కృ—ఆచార్యా! ఈయచితాసన మలంకరింపుడు.

[భట్టరాచార్యులు కూర్చుండగా మిగిలినవారు కూర్చుందురు.]
కృ—దేవా మీయాగమనంబున మద్గ్రహముపావనమయ్యెనే ధన్యుడనైతిని.

భ॥చా—రాజా! నీయాస్థానంబున గల కవులను జయించి నీవలన ఒక గొప్ప పారితోషికమును గ్రహింపవచ్చితిని.

కృ—ఆచార్యా! భవదీయ కీర్తిమహిమావిశేషంబు లెల్లరకు తెల్లమైన విషయమే. అందును గురుసమానులు. మీరు వేఱుగా జయింపవలయునా? మీరుకోరు పారితోషికము తప్పక యొసంగ సంసిద్ధుడనై యుంటిని.

భ॥చా—ఓరాజా! నీవు సత్యశీలివి, పండితపోషకుడవు. కావున నే నిన్ను యాచించుచుంటిని. నీవు నీ సప్తాంగయుతం బగు రాజ్యమును దయసేయుము.

[కవులు నివ్వరపడుదురు. కృష్ణ దేవరాయలు తిమ్మిరసును జూచును]
అ—రాజా! మీపితృపితామహులనుండియు మీ యింట సత్యదేవత కాపురము చేయుచున్నది. ఆమెకు కళంకము తెచ్చిపెట్టకుము.

కృ—(భట్టరాచార్యులను చూచి) ఆచార్యా! తమవంటి మహాపురుషులు కోరుటయు నేను లేదనుటయునా? ఇదే నా సప్తాంగయుతంబగు రాజ్యమును మీకు స్వాధీనపఱచెదను. ఇంక తాము సింహాసన మధిష్ఠించుటకు తగు సుముహూర్తమును జూడుడు.

భ॥చా—(యోచించి) నేటికి వారముదినములలో నొక సుముహూర్తము గలదు. నే నానాటి కియ్యెడ కరుదంచెదను. పట్టణమంతయు నలంకరించియుంచుడు.

కృ—చిత్తము. [భట్టరాచార్యులు నిష్క్రమించును]

కృ—అప్పజీ!

శా॥ తీర్థ బ్రాహ్మము నేటితోమనకుఁ బృథ్వీభార మాచార్యుపైఁ జేరె వేసి యథేచ్ఛ బోయెద దయాసింధూ! ననునోలె మీ రారాజుడయఁ గొల్చుచుండుఁ డీక పై ♦ న్యాయక్రియ నన్నుగ న్నూర్చి బిడ్డఁగఁ జూచినట్టి మిమునేనశాంతము మొక్కిదన్॥

అ—రాజా! నీవులేనిచోట మేముమాత్రముందుమా? వారి సప్తాంగములు వారి కొసంగిన పిమ్మటగదా మనమందఱము కట్టగట్టుకొని యేగంగాయాత్రినై నను సేవించుట! ఇప్పుడేమి తొందర?

కృ—పితామహా! మీరీవిషయము పురవాసులందఱికి ప్రకటింపజేసి పట్టణమలంకరించి తగు ప్రయత్నమున నుండుడు.

పె—హా! పరమేశ్వరా! తుదకెట్టి విపత్తు తెచ్చిపెట్టితివిరా?

[విచారముతో కవులు నిష్క్రమింతురు.]

చారుడు—(ప్రవేశించి) దేవా! నమస్కారములు.

కృ—గూఢచారా! విశేషములేమి?

చా—రామలింగకవి యతివేషము ధరించి కాశీయాత్ర సేవించుటకై పోవుచున్నారట! ఇప్పుడు మనము తరచు వేటకు బోవు నిర్జనారణ్యమునవహింపమునకు జేరియుందురు.

కృ—ఇక నీవు పొమ్ము. [చారుడు నిష్క్రమించుచు]

కృ—అప్పాజీ! ఆ కవినత్తముఁ డీ నిర్జనారణ్యము దాటిపోవుటకు మూడుదినములేని పట్టగలడు. ఈలోపున నేనా మహనీయుని గలిసికొని తప్పుమన్నింపుమని ప్రార్థించి పురంబునకు తోడ్చుకొని వచ్చి యీశుభముహూర్తమున నీసుశీల నాతనిస్వాధీనపఱచితినా, కలయాటంకములన్నియు తీరగలవు? తదుపరి నేమునివృత్తి నవలంబించినను స్వేచ్ఛావృత్తిని విహరింపగల భాగ్యమబ్బును.

అ—కట్టా! తుదకెట్టి బండ్లములకు లోనుగావలసివచ్చెను?

కృ—అప్పాజీ! ఇప్పుడు నేను మునివేషమున ఆమహనీయుని సందర్శించుట యుక్తమని తోచుచున్నది.

అ—చిత్త మట్లే సేయుడు.

[నిష్క్రమింతురు]

అ వ ర ం గ ము

(అరణ్యమున రామలింగము యతివేషమున ప్రవేశించును)

రా— రాజా! నీచెంతలేని నిముష మొక యుగముగా దోచుచున్నది గదా! అయ్యో, నీవు నాపై కినుకబూనుట కా నవమోహనాంగియే కారణము. ఐన నదేమిచిత్తమోగాని అన్యకాంతలనిన నీసడిచెందు నాపవిత్రప్రహృదయ మాయువిదనుచూచినదాది వెట్టికుక్కయైపోయి నదేమి? ఇంతకును నేమికావలసియున్నదో గాని, ఆహా!

సీ॥ అలికులవేణినె ♦ య్యంపు వాక్సధచేతఁ
దనిసెడునాఁడుగా ♦ ధన్యుడగుట
బింబోష్టియధరామృ ♦ తంబు నాస్వాదించి
మత్తిల్లునాఁడుగా ♦ మంచిదగుట
మగువ కప్రేపుటాకు ♦ మడుపు లందించి నఁ
బ్రేమించునాఁడుగా ♦ పెద్దనగుట
విద్యులతాతన్ని ♦ వేడుకతోఁ జెంత
వెలయునాఁడుగదా పవిత్రమగుట

గీ॥ ఇన్నిటికి మూలమా పర ♦ మేశ్వరండు
కరుణఁ జూచిననాఁడుగా ♦ తిరముగనుట
అంత భాగ్యంబు సిద్ధించు ♦ టాన్ కాక
యాస లడుగంటి చనునొ ని ♦ రాసగాఁగ.

(దూరమున జూచి) ఆవచ్చుచున్నదెవరు? నూతన సన్నాహినివలె కన్నట్టుచున్నాఁడు. మా యిరువురకు జతకలసిన బాగుండును.

కృ— ఆహా! ఎంతటి చిత్రకల్పనము!

శా॥ కట్టా! మేరుమహీధరంబుఁ దృణముం గాఁ జేసి తల్లెశ మే
యెట్టో స్వర్ణనగంబు సేయునని మున్నేవిందు నాదృశ్యమి
ప్పట్టున్ నాయెడనే కనంబడియె దుర్వ్యామోహతఁ బెద్దలఁ
దిట్ట దత్తుల మూరకే విడునె పొగిగేవునై న దుది.

ఇప్పుడు రామలింగకవి యీ ప్రాంతమునుండియే తపోవేషమున యాత్రకు పోవుచున్నాడని వినియుంటిని. ఆశాంతమూర్తిని ఆయానంద మయుని యెప్పటికిమాడగల్గుదునో? (పరిశ్రమించి రామలింగని చూచి) ఈ మునితీలకుఁ దెవరో? ఈతనివలన మారామలింగకవివృత్తాంత మేమైన తెలియగలదేమో! (సమీపించి)నుహత్మా! నమస్కారములు.

రా—శుభంభవతు (స్వ) ఈయనను చూచినకొలదియు నాహృదయ మున గాఢాగుగాగ ముదయించుచున్నది. కారణమేమైయుండును. (ప్రకా) అయ్యా! తమరాక యెందుండి?

కృ—మహాత్మా! నేను విద్యానగరముఁజిది వచ్చుచున్నాడను.

రా—ధన్యుడవు. నాయనా కవిజనపోషకుండును, నుదారస్వభావుఁ డున్ననైన శ్రీకృష్ణ దేవరాయలునకు కుశలమా?

కృ—మహాత్మా! ఆకృష్ణ దేవరాయలు తన సామ్రాజ్యమంతయు నొక కివికి దానమిడి యరణ్యములపాలై పోయినాడు.

రా—అయ్యా! నీకేలు మతిభ్రమగల్గెనా? కృష్ణ దేవరాయలేడ, కానన సీమ నిరుగాడు పడ ?

కృ—మహాత్మా!

మ॥ భ్రమచేఁ బల్కినమాట గాదిది కృపాపారీణ నిర్మత్సరుం డు మహీపాలుఁడదేదో మాటపొరపాటుజేసి నిందించెనా విముఖుండై వడి రామలింగకవియొక్క విజ్ఞాని యవ్వీటిలో నిముసంబేరియు నిల్వలేక చనియెక్క నిందాపరిభ్రాంతుండై.

నాటనుండియు విచారగ్రస్తుండైయుండ మొన్న నొకయూచా ర్యుండు సప్తాంగయుతంబగు రాజ్యంబును గోర దానమిడి తనకు పరమ మిత్రుండును కవికులభూషణుండును నైన రామలింగని నెల్లఁది కను గొని వానినయకు బాతుండ్లై తరింపవలయునని మునివేషమును ధరించె.

రా—(పరిశ్రమించి) ఈతఁడే రాయల యేమి? (ప్రకా) అయ్యా!

గీ॥ పనికిమాలిన యీకవిఁ పొపుకొఱక?
 సకలసామ్రాజ్యరమఁ గూడు • సౌఖ్యమెల్ల
 విడిచి కాంతారమున వహనిఁ వేసమూని
 తిరుగు మారాజు కటకటా • ద్రిమ్మరగుచు.

కృ—(చేతులు చాచి) హా! రామలింగ కవి!

రా—(గొప్పించి) దేవా! నీవేనా? ధన్యుడను ధన్యుడను.

కృ—(విడువకయే)

మ॥ అనఘా! నిన్ననరానిమాటలని దోషాగోపణా జేసియుం

టిని యాతస్పృకలెక్కగాఁ గొనక యీనీమిత్తునిగ గూరిపిం

మనుపఁగా నిదే వేడుచుంటిఁ గృతతో • మన్నింపు మయ్యా సుహృ

జ్ఞసభావం బన నిట్టిజేగద దయాఁస్వాంతప్రపూర్ణుండవై.

రా—దానికేమిగాని రాజా! ఈవేషమేమి?

కృ—ఇది మీనిమిత్తమే. దేవా ఈశ్రోత్తమార్చేమి?

రా—ఇది మీకల్పితమేగదా?

కృ—క్షమింపుడు.

రా—రాజా! నిన్నక్షమింప నేనెంతవాడను. దానికేమి? రాజ్యమెవరిక

దానమిచ్చితిసంటివి? ఎట్లు?

కృ—దేవా! భట్టరాచార్యులనునాతఁడు కవిదిగ్గజములజయింపవచ్చినాడు

రా—పెద్దనాదికపు లందరిని జయింపగలెనా యేమి!

కృ—ఏదీ! ఆయన పేరు విన్నంతనే మనకవుల గుండెలు తల్లడిల్ల డిల్ల
 వడి యీతని జయించుట దుర్లభము; కోరిన పారితోషికమిచ్చి
 పంపివేయుడని యేకగ్రీవంబున నుడివిరి.

రా—అంత మహాపండితుడా యేమి? పదపడి.

కృ—పదపడి యామహానీయు నెంతయు సగౌరవమున బూజించి
 యాతఁ డేకోరిక కోరినను తత్తణమే యొసంగ సంసిద్ధుడనైతి.

రా—అందనిపండ్ల కాసించెనా యేమి?

కృ—సప్తాంగయుతంబగు రాజ్యమును పారితోషికముగా గోరుకొనెను.

రా—ఇంక తెలసినది. ఆ యాశాపాత్రుడు రాజ్యమును గోరుకొనెను.
ఈదానశీలురు ధారవోసిరి.

కృ—కవిచంద్రమా !

చ॥ అవని సమస్త మాయనఘుఁ డంచితబుద్ధినిఁ గోరెఁ గావునన్
సవినయబుద్ధి నాతని కొనిసంగతినంతయు దానికేమి యో
కవికులసార్వభౌమ యనుకంపమునన్ సను గారవింప మి
మ్మవిరళబుద్ధి వేడెద గృహంబునకున్ దయసేయవే దయన్.

రా—(స్వ) ఈమహనీయుని విడచి నేనుమాత్రముండగలనా? మాకవి
దిగ్గజముల సమరగొట్టిన యాఘటికుఁ డెంతటివాఁడో ఒకచేయి
చూడవలయును. (ప్రకా) రాజా! నిన్నింత యటముటిపరచిన
నాతప్ప మన్నింపుము. నే నీదిసంబున పురంబున కరుదెంచుటకు
వీలులేదు రేపు తప్పక వచ్చి మిమ్ము సందర్శించె.

కృ—దేవా! మీయాజ్ఞోల్లంఘన మొసర్పజాలను.

రా—తప్పక వచ్చెదను. మీరిక పురంబునక దయచేయుఁడు.

కృ—త్తము. (నిష్క్రమించును)

రా—(స్వ) అయ్యంగారికి జయ్యంగాని దెబ్బ తగిలినగాని కలతిక్క
కుదుటపడదు. కావున నేసిప్పుడు జియ్యరు నేషమును ధరించి యెట్ల
యినను వంచనజేసి మాప్రభున కొనర్చిన యవమానమునకు
నూరింతలు నెత్తిపై గట్టి, పునబాహ్యప్రదేశమునకు గెంటించి
తీరెదను. (నిష్క్రమించును)

(తెరిపడును)

స స్తమాంకము సంపూర్ణము.





శ్రీ ర స్త.

వికటకవి తెనాలి రామలింగ

అష్టమాంకము.

రంగము - అస్థానము.

[కృష్ణ దేవరాయలు, అప్పజీ, పెద్దస, భట్టమూర్తి, భట్టరాచాగ్గులు
ప్రవేశింతురు]

కృ—అయ్యో! రామలింగా! వత్తునని మోసపుచ్చితివేమోయి.
ఈయాచాగ్గులవారికి సప్తాంగయతంబగు రాజ్యమిను స్వాధీన
పరచుచుంటిని. ముహూర్తం బాసన్నమగుచున్నది. నీవుగూడ
నీ సమయముననుండిన బాగుండెడిది. ఈ సుముహూర్తమున నే
సుశీలను నీ స్వాధీనముజేసి నాదారి నేజూచుకొనెనువాడను. ఇంత
కును పరమాత్మునియనుగ్రహ మెట్లున్నదో.

భ॥చా—దేనికై యాసించుమో యదియే దవ్వగుచుండునన్నట్లు ఎదురు
చూచుచున్న సుముహూర్తసమయ మింకను రాకున్నది. నేను
ప్రభువునై నపిదప సమస్తసామంతరాజులు జోహారు లొసంగుచు
చేదోయి నుమట నంటి ఎదుటనిలచియుండ కవి నల భట గాయక
మహాజనంబులడుగడుగునకును సాష్టాంగప్రణామము లాచరించు
చుండ దేవేంద్రునేని లెక్కసేయని మహావైభవమును జీవితాంతము

వరకు తనివిదీర ననుభవింపవచ్చును. ఇంక నాకన్న నైశ్వర్యవంతుఁ
డును మహావిద్యాంనుఁడును ధీశాలియు ప్రపంచమున కంచుకాగడా
వేసి వెదకినను లభింపడు. (ప్రకా) రాజా! యేమి? దీర్ఘముగా
నాలోచించుచున్నావు.

కృ—మహాత్మా! ఆలోచించుట కేమిగలదు. సుముహూర్తిమునకై
యెదురుచూచుచుంటిని.

భ॥చా—(చిరుసవ్వుతో) మంచిది.

అ—పరమేశ్వరా! ఆత్మత్యాగపరాయణా! దీనజనమందార! ఇట్టి
యిక్కట్టు లీమహాత్మునకు కట్టి కుడువ నీ మన సెట్టులాప్పి
నదిరా? ఒకేసారి బుద్ధిమాంద్యమున గట్టువడిన మమ్మందరి నేమి
నేయదలంచితివి మహాత్మా.

పె—(జనాంతికముగా భట్టుమూర్తితో) ఈసమయమున మన రామ
లింగకవియే యున్న నేడేని యుక్తిచే నీయాపద తప్పింపగలిగి
యుండునేమో.

భ—(జనాంతికముగ) పితామహా! మన మందఱముండి యేమి నేయగల్గి
తిమి? విధిన్నియము చాట సర్వేశ్వరునకై న తరముగాదు.

భ॥చా—రాజా! ముహూర్తిము సమీపించుచున్నది మహోత్సవము
నకు వలయు సస్తుసంచయము భద్రపరచితివా?

కృ—చిత్తము.

ద్వా—(ప్రవేశించి) ప్రభూ! అభివందనములు. శ్రీరంగమునుండి
జియ్యంగారు వేంచేసి ద్వారముగడ తమసెలవునకై వేచియున్నారు.

భ॥చా—ధన్యుడను. జియ్యంగారుగూడ తగుసమయమునకే విచ్చేసి
నన్ను కృతార్థునిగా నొనర్చిరి.

కృ—దౌవారికా వారిని త్వరగా లోనికి తోడ్చుకొనిరమ్ము.

ద్వా—చిత్తము.

[నిష్క్రమించును.]

(రామలింగకవి జియ్యరు వేషమున కొన్ని పంచాంగములకట్ట
చేతపట్టుకొని ప్రవేశింపగా నెల్లరు నిలుచుందురు.)

భ॥చా—(జియ్యరుకాళ్ళకు మ్రొక్కి) మహాప్రభూ! అడియే దాసా.
రా—సుఖనో భంతు సుఖనో భవంతు.

కృ—(అంజలిడి) పరమపురుష అడియే దాసా.

రా—(నవ్వుచు) శ్రీకృష్ణార్పితం, శ్రీరంగనాథార్పితం, రాజా
కుశలముగా నుంటివా?

కృ—స్వామీ! భవదనుగ్రహవశమున నేటివరకు కుశలముగానే
యుంటిని.

రా—పదభ్రష్టుడనై తినిని వినియుంటినే, కుశలముగా నుండుటెట్లు?

కృ—మహాత్మా! భగవంతుడేది యొనర్చినను మన మేలుకొఱకే
గదా!

రా—ధన్యుడవు.

భ॥చా—స్వామీ! ఈ యుచితాసన మలంకరించి నన్ను ధన్యునిగా
జేయుడు.

రా—మంచిది, శేష్యా, ధన్యుడవు. శ్రీరంగరంగా, రంగనాథప్రభూ!

[రామలింగము కూర్చుండగా అందరు కూర్చుందురు]

భ—(పెద్దనతో) పితామహా! ఈజియ్యరు భట్టరాచార్యులవారిగురువు
గారా యేమి?

పె—కాదు. వారి మతగురువులు.

భ॥చా—స్వామీ తమ దర్శనభాగ్యమున ధన్యుడనై తిని, దేవా తమ
రాక యెందుండియో కతం బెయ్యదియో సెలవిచ్చి మీదాసుని
కృతార్థుని జేయుడు

రా—శ్రీరంగరంగా, రంగనాథప్రభూ! అయ్యా మేము శ్రీరంగము

నుండి జగన్నాథుని సేవింప నరుగుచున్నారము. పరమపావనులగు భాగవతేయులున్నచోటికి పోయి వారిని సందర్శించిపోవుట భాగవతధర్మము గావున నిచ్చటికి విచ్చేసియుంటిమి.

భ॥ చా—ధన్యుడను స్వామి నేజేయవలసిన కైంకర్య మేదేని కలదేని యానతిచ్చి మీదాసుని కృతార్థుని జేయుడు.

రా—మంచిది, నాయనా, నీవు గుణవంతుడవు, బుద్ధిమంతుడవు, గురుపూజాధురంధరుడవు, విద్వాంసుడవు, కాబోవు తిరిలింగా ధీశుడవు, నీకు వేరుగా చెప్పనవసరములేదు. కాని సత్యవాక్కురి పాలనమే ప్రతిమానవునకును ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇదియే గురుబోధ. అర్థులను స్థితార్థులనుగా నొనర్చుటయే భాగవతులధర్మము. ఇప్పుడు నీవు సప్తాంగయుతంబగు రాజ్యం బీరాజుపలన గ్రహించి సింహాసనారూఢుండవు గాబోవుచున్నావని విని సంకోషించితిని. నీకీర్తి నలుదిశలు ప్రసరింపజేయవలెనను సదుద్దేశము నీహృదయమున కలదేని నీ గురుతుల్యులమగు మాకును మా శిష్యులకును గౌరవసన్ములకును సంవత్సరమునకు సరిపడు రెండంగములు దయచేసి మిగిలినవి నీవు స్వీకరించి రాజ్యపాలనము సేయుము. ధన్యుడవయ్యెదవు.

భ॥ చా—(సంతోషముతో) మీపాదసాక్షిగ మీరు గోసన రెండంగముల సధికసంతోషముతో నొసంగగలవాడను.

రా—అయ్యా! మఱొక్కమాట. రాజుచే సప్తాంగములు గ్రహించుటకు ముందుగా మాయవి మాకొసంగవలయును. లేకున్న మీరీయవలసి వచ్చినచో నయ్యవి కొంత యానతో కూడియుండును. అట్టివి మేము గ్రహింపము.

భ॥ చా—చిత్తము. ఆసప్తాంగములు మున్నందు తామే గ్రహించి, మీరు తీసికొనవలసిన రెండంగములు తీసికొని మిగిలినవి మాకు దయచేయుడు.

రా—మంచిది! నాయనా! ధన్యుడవు. శ్రీ రంగరంగా! రంగనాథ ప్రభూ!

భ॥చా—(కృష్ణరాయలతో) ముహూర్తము సమీపించినది. సీవు నీ సప్తాంగయుతంబగు రాజ్యమును మున్నుదీమహాత్మునకు స్వాధీన పరపుము. పదపడి నాకు రావలసిన యంగములను నేను స్వీకరించెదను.

కృ—చిత్తము.

అ—(స్వ) ఇంకను రామలింగకవి రాలేడే? ఈ సమయముననే సుశీల నాతని స్వాధీనపరచిన బాగుండెడిది. రాజుతో నాడెడు వత్తునని చెప్పియు సంతదనుక రాకుండుటకు హేతు వేనో?

కృ—(అంజలిడి) అమ్మా! భూమాళ!

సీ॥ అర్థి బ్రజాభీష్ట • మనవరతము దీర్చి

మనలితి నీనయాంఠరముచేసె

కవులను గావఁ గంఠకణముఁ గట్టి యశంబు

గాంచితి నీదు సత్కర్మరుణకతన

సకలసౌఖ్యంబు లుజ్జ్వలమణిఁ బొందఁ గ

ల్గితి నీదు కూర్మిసంగతినిఁజేసి

కలుగు రాజన్యలోకంబు హెచ్చుగ మెచ్చు

బేరు గాంచితి నీయంపారకృపను

గీ॥ ఇన్నిసీతుల సన్నేలుకొన్న నిన్ను

సర్థి వాంఛింప విమలయశోర్థి సగుచు

కూర్మి నిన్నిడుచుంటి నకుంతితమతిఁ

సద్గుణనిధాన యాంధ్రరాష్ట్రాభిధాన.

(సభవైపు తిరిగి) సభాసదులారా!

చ॥ ఘనతరమైన నాదగు సఖుండమహీవిభవంబునందుఁ గ

ల్గిన నెనలేని హక్కులు నిలింపులకేని జయింపరాని వీ

ఘనునకు రచ్చ గెల్పుటను • గానుకగా నిడుచుంటిఁ గాన నా

మనవిని జిత్తగించి ననుచూరుగ నీయసఘు సృజింపుఁడీ.

(భట్టరాచార్యులను చూచి) దేవా! ఇదే నాసప్తాంగయంత్రబగు
రాజ్యమును పారితోషికముగా నొసంగుచుంటిని. ఈ రాజ్యమును
ముందుగా (రామలింగని చూచి) వీరిస్వాధీనము నేయుమందురా!
భ॥చా—(సంతోషముతో) ఔను.

కృ—(కలశము చేతబట్టుకొని) స్వామీ! గురూత్తమా? గృహింపుడు.

రా—శ్రీరంగరంగా! రంగా!

(చేయి చాపగా)

కృ—(నీటిధార విడిచి) దేవా!

గీ॥ పరమపావనమైన మీఠికరములందుఁ
బుడమి సప్తాంగములు ధారవోసినాఁడి
నింక భూభారమును దాల్చి యేలుకొనుము
ప్రజలు సామంతులును 'మేలు * భళిర' యనఁగ

రా—రాజా! ధన్యులము.

భ॥చా—(వినముక్తిడై) స్వామీ! తమకు రావలసిన యంగములను
తాము స్వీకరించి మా పంచాంగంబులు మా కొసంగెదరా?

రా—(పంచాంగములకట్ట విప్పుచు) అయ్యో! నాయనా! తొందరపడెద
వేమి? నీ పంచాంగములు నీ కొసంగకయే పంపెద ననుకొంటివా?

భ॥చా—క్షమింపుడు.

రా—అయ్యో! నీకు రావలసిన పంచాంగములను స్వీకరింపుము.
(ఒక్కొక్కటిగా నిచ్చుచు) ఇదుగో! ఇది ప్రభవనామసంవత్సరపు
పంచాంగము. ఇది విభవసంవత్సరపు పంచాంగము. ఇది శుక్ల
నామసంవత్సరపు పంచాంగము. ఇదుగో యిది యీ సంవత్సరపు
పంచాంగమే. ఇంక నీ పంచాంగములు నీవు తీసికొని దయచేయ
వచ్చును.

భ॥చా—(కోపభయావేశపరవశుడై) మతగురువులై యుండియు నిట్టి
యధర్మములకు పాల్పడుట న్యాయమా?

రా—ఓయీ ! న్యాయాన్యాయములు తీర్పరించుట కిది సమయము కాదు. నే నింకను నీ మతగురువుననియే తలంచుచుంటివి కాబోలు! కాదు. నే నీ యాస్థానమునంగల కవులలో నొకఁడను. నా పేరు రామలింగ మందురు. (నిజస్వరూపమును జూపును)

(అందఱు నివ్వెరపడి చూచుచుందురు)

భ॥చా—(కోపముతో) అట్లయిన నన్ను జయింపకుండ నీ వీ రాజ్య మెట్లు స్వీకరింపగలవు?

రా—నీ వెవరిని జయించితివని యీ రాజ్యమును స్వీకరింపనెంచితివి? (కోపముతో) ఓరీ ! దురాత్మా, వదరుబోతా, నిన్నుజయించు టొక లెక్కయనుకొనుచుంటివా? ఏదీ, జయించెద, జయించెద, ననుచుంటి వేపాటి జయింపగలవో చూతము జయింపుము.

భ॥చా—(స్వ) ఈతఁడు వరప్రసాదియని వినియుంటిని. ఈతని జయించుట దుర్లభమే. అయినను పరమేశ్వరునిపై భారమిడి సాహ సిం చెదగాక. (స్రీకా) ఓయీ ! నా యొసఁగు సమస్య పూరించిన పిదప మాటలాడుము. ఏల నోటికి వచ్చినట్లెల్ల వృథా వదరుట.

రా—సరే ! కానిమ్ము. నీ సమస్య నేను పూరించెద. నా పూరించిన దానికి నీ వన్యయము చెప్పవలసియుండునునుమా? అట్లు చెప్ప లేకున్న నిన్నిచ్చుట దయజూచువాఁ డెవ్వఁడును లేడు. తెలిసినదా?

భ॥చా—ఛీ! కానిమ్ము. నన్ను నీవే దయజూడవలయునో నిన్ను నేనే దయజూడవలసివచ్చునో ముందు పూరింపుము. ఇదుగో సమస్య— “అధివుడు పంచము న్నడచు నచ్చపుగేరితిఁ జెట్టబట్టఁడే!”

రా—(నవ్వుచు) అహహ! ఈ మాత్రమునకేనా? ఇదుగో పూరించు చుంటిని! ఇంకనీవు సంసిద్ధుడవై యుండుము.

చ॥ ప్రథమునిపట్టికై చలముఁపట్టి చతుర్థునిపట్టి స్నేహరీ
తి ధృతి దలిర్ప నేర్పున ద్వితీయునిఁ గట్టిగఁ గట్టిపెట్టి యా

ప్రభవమునకా దృతీయుఁ బలు ♦ బాసటచే నరిఁ గొట్టినట్టి యా
యధిపుఁడు పంచముగ్గడచు ♦ నచ్చపుఁగీరితిఁ జెట్టబట్టఁడే!

[అందఱు నాలోచించుచుందురు]

భా॥చా—(అలోచించి తెలియనట్లు నటించి) ఇం దర్థమే లేనట్లుస్ఫురించు
చున్నది. అయినను నోటికి వచ్చినట్లు చెప్పిన దానికర్థమేముండును?

రా—(కోపముతో) ఆపట్టున నోరుమూయుము. దీని కర్థమే లేదా?
నీ కాపాటి తెలివి తేటలుండి యేడ్చినగదా దీనికర్థము స్ఫురించుట!
ఇదుగో! చెప్పాచుంటిని పినుము. పృథ్వావస్తేజోవాయురాకాశము
లను పంచభూతములలో మొదటిదగు పృథ్వికుమా రైయైన
నీతకొఱకై చతురుండగు వాయుదేవుని యొక్క కుమారుండగు
నాంజనేయునితో స్నేహముచేసి ద్వితీయుండగు జలదేవుని బంధించి
తృతీయుండగు నగ్నిదేవునిచే దత్తింబైన యాగ్నేయాస్త్రముచే
శత్రువైన రావణుని యురస్థమగు సమృతకలంబును భేదించి సంహ
రించిన రామచంద్రమూర్తి పంచసుభూతంబగు గగనస్థలంబు
దాటిపోగల కీర్తిని చేపట్టెనను పవిత్రమగు రామాయణకథకే
యర్థము లేదనుచుంటివే? నిన్నేమి చేసినను పాపముండునా?
(ద్వారమువై పుజూచి) ఓరీ! ఎవఁడురా అక్కడ.

ద్వారపాలకుఁడు—(ప్రవేశించి) అయ్యా! ఏమిశలవు?

రా—ఇట్టి యాశాపాత్రులు, రాజద్రోహులు, ఆత్మశ్లాఘుపాపాయ
ణులు, రాజాస్థానంబుల నుండతగరు. కావున వీనిని పురిబాహ్య
ప్రదేశమువరకును గెంటింపుము.

ద్వా—చిత్తము! (భట్టరాచార్యులను చూచి) రావయ్యా? ఇవతలకు.

భా॥చా—(ముకుళితహస్తంబై) రామలింగకవిచంద్రమా! నాతప్పు
మన్నింపుము. నీప్రజ్ఞావిశేషంబు లనంతంబులు! నీ వీ సభనుండి
యెటకో వెడలిపోతివని విని నీతోడివారిని జయింప వచ్చితిని.
జయించితిని. కాని నాదురదృష్టదేవతయే నిన్ను తోడ్చుకొనివచ్చి

నాగర్వమును సర్వమును ఖర్వముగా నొనర్చినది. ఇంకగర్వరహితుడనై నీయనుగ్రహవశమున ధన్యుడనైతిని. మహాత్మా! నన్ను గెంటింప నవసరములేదు. మీయాజ్ఞాబద్ధుడనై నేనే వెడలిపోయెదను.

రా—అట్లయిన త్వరగా దయచేయుము.

భ॥చా—(సభవైపు తిరిగి) దురాశ దుఃఖహేతువుగదా! అందును

“శ్లో॥ హరిణాపి హరేణాపి । బ్రహ్మణాపి సురై రపి
లలాటలిఖితారేఖా । పరిమాప్టుం సశక్యమ్.”

ఇందులకు నాకథయే ప్రబలతార్కాణము.

(నిష్క్రమించును)

రా—రాజా! ఇంక నీవు సింహాసనముపై నధిష్టించి మమ్మెల్లరనుయథావిధిగా పరిపాలింపుము.

కృ—మహాత్మా! విత్త్రాత్యంతదయండువును మిత్రుండవును నగు నిన్ను పరిగృహీతునిగను నన్ను దాతగను సంఘటించిన భగవంతున కెంతయు కృతజ్ఞుడను. దేవా! సంతృప్తాంతరంగుడవై మమ్ముల బరిపాలింపుము. నాయడినదానము తీరి పరిగ్రహింప నేనంత నెఱిగినే?

అ—కవికులధుర్యో! రామలింగకవివర్యో! నీదర్శనభాగ్యము లభింపదనుకొంటిని కాని మాపూర్వజన్మార్జిత సుకృతఫలవిశేషంబున నిన్ను జూడగల్గితిమి. ధన్యులమైతిమి. (కృష్ణ దేవరాయలతో) రాజా! ఈ రాజ్యంబునకు సమంబగు ధనంబొసంగి పై న మీ యిచ్చవచ్చిన పారితోషికంబిడి యథావిధిగా రాజ్యపరిపాలనం బొనర్చుము.

రా—మంచిది. అప్పాజీ! మీయాహ సమంజసముగా నున్నది.

కృ—అప్పాజీ! కోశాధికారి కీవిషయమును నాయాజ్ఞాగా నెఱింగింపుడు. పదపడి సుశీలను తొడ్చుకొని వత్తురా?

అ—చిత్తము.

(నిష్క్రమించును)

పె—(రామలింగనితో) రామలింగకవీ! మమ్మెల్లరిని ధన్యులగా నొనర్చిన నీ నిష్కళంకహృదయమునకును రాజభక్తిని ఉదార స్వభావమునకును పిన్నవగుటచే మ్రొక్కరామి వేనవేలాశీర్వాచనము లొసంగుచుంటిని.

భ—కుకవిజనదురహంకారశృంగభంగా! రామలింగా! నీమహిమను సామాన్యలెఱుంగుట దుర్లభము. నీవు పూజ్యుడవు. దేవీవరప్రసాదుడవు. నీయనుగ్రహవశంబున మే మెల్లరము ధన్యులమైతిమి.

[అప్పజీ సుశీలతో ప్రవేశించును]

సు—(కృష్ణ దేవరాయలను చూచి) తండ్రీ! నమస్కారములు.

కృ—తల్లీ! ధన్యాత్మవు.

రా—(స్వ) ఆహా! మరల నీజగన్నోహనాకారము నెన్నిదినంబులకు చూడగలిగితిని.

క॥ విధుక్యతేకదనము వదనము
మధుకరనికరముల గేరు ♦ మగువచికురముల్
విధుమధుకరలీలాజయ
మధురోక్తులు పిక్కలొర ♦ మధురాధరకుక.

కృ—(చిరునగవుతో) కవిసార్వభౌమా!

నీ॥ కాళీమహాదేవి ♦ ఘనకృపారసమున
నోలలాడిన బుద్ధిశాలి వీవు
ప్రగడరాణ్ణరసింహు ♦ ప్రజ్ఞావిశేషంబు
బూదిపాల్జేసిన ♦ పోడి వీవు
అనఘు తాతాచార్యు ♦ మనమునస్థల మత
ద్యేషంబునకు స్వస్తిదెల్పి తీవు
పోయిన సామ్రాజ్య ♦ మును గెల్చి హితుని న
తీర్తిరిల్పిన పుణ్యమూర్తి వీవు

గీ॥ కాన, నాచేత మున్నరఁజ్ఞాన నీదు
భార్యయగు నీసుశీలకుఁ • బ్రాణదాన
మొసఁగి రక్షించి యిదె యిడుఁచుంటిఁగొనుము;
రమ్యగుణసంగ! తెనాలి • రామలింగ!

రా—రాజా! ధన్యుడను.

మ॥ కలకాలంబును నీదయారసమున • స్నాంతాజనశ్రేణిలో
పల మేల్బొంగరుబొమ్మయై తనరు నీ • పంకేజపత్రేక్షణ
స్వలనోష్ణ గ్రహియింపఁగాఁ గలుగుదిఁవ్యంబైన సౌఖ్యంబునా
నల సామ్రాజ్యమునందునక బ్రభుని సేయక జాలితే పుణ్యుడా!

(నిత్యానందస్వామిలవారు ప్రవేశించి)

నిత్యా—ఉత్తమదంపతులకు జయము. పవిత్రహృదయులకు జయము.

రా—(కాళ్లంటి) గురూత్తమా! అభివాదనము.

సు—నిత్యానందస్వరూపా! నమస్కారము.

!(మిగిలిన వారందఱు నమస్కరింతురు)

నిత్యా—సుఖ భవ! సుఖ భవ! నాయనా! కుమారా! ఈ పవిత్రచరిత్ర
వీభార్యయే. నీవు నాయుపదేశాసంతరమున దేవీవరప్రసాద
ముచే దివ్యత్వంబను పునర్జన్మధరించి యీపతివ్రతాతిలకమును మరచి
పోతివి. నీకై యీసుగుణములప్రోవు పడరానియిక్కట్టులుపడి తుదకు
దుర్మార్గులగు కిరాతులచే మరడికి బలిగా గొనిపోబడినది కాని,
భక్తిజనచింతామణి యగు శంకరునియనుగ్రహమున యీమీరాజుచే
రక్షింపఁబడినది. ఏది యెట్టులైనను తుదకు దయామయుండగు
పరమేశ్వరునికరుణాప్రభావమున ధన్యులై యాచంద్రతారార్క-
స్థాయిగా వర్ధిలు కీర్తికాంతను పొందగల్గితిరి. మీచరిత్రము
పవిత్రమైనది. మీదాంపత్యానురాగము భూమిజనుల కాదర్శ
ప్రాయమై యొప్పుచు నిట్లగుగాక!

—♦ భరతవాక్యము ♦—

చ॥ భువినిఁ జరింతుఁగాక విధుఁభూషణుదివ్యపదారవిందసం
భవమకరందబిందురసఁపానమునఁ దగ నాల్మగండ్రు స
త్కవులు లిఖింతుఁగాక నిరఁతంబు సుఖంబుగ నేల నేలు భూ
ధవుల విశాలగాఢల సుధారససింధుల కావ్యవీరులఁ.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు)

[తే ఆ ప డు ను]

గ ద్యము

ఇది శ్రీవిశ్వకర్మబ్రాహ్మణ వంశ పరమపారావార రాకాసుధాకర
జనా బంగారయ్యాభిధాన పౌత్రాస్పలన్వామ్యాఖ్య భిష్మగ్ధన
తనూభవ వీరభద్రమాంబికాగర్భసూక్తి ముక్తాఫల
శ్రీ చంద్రశేఖరకరుణాలబ్ధ సహజకవిత్వ తత్వ
బుధజన విధేయతాధుర్య సత్యస్మసిం
హాచార్య ప్రణీతంబైన శ్రీ రామ
లింగ దృశ్యకావ్యము
సర్వము
సంపూర్ణము.

